

SZAKDOLGOZAT

VÉGH VIKTÓRIA

Óvodapedagógus

Kaposvár

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

Óvodapedagógus Szak

A CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAK HATÁSA A KORAGYERMEKKORI FEJLŐDÉSRE

Belső konzulens: Dr. Podráczky Judit

egyetemi docens

Dr. József István

egyetemi docens

Készítette: **Végh Viktória**

MC233Z

Nappali tagozat

Intézet/Tanszék: Neveléstudományi Intézet

Gyermeknevelési tanszék

Kaposvár

2023

Tartalomjegyzék

Tartalom

Tartalomjegyzék.....	3
Bevezetés.....	4
Elméleti megalapozás, szakirodalom feldolgozása.....	5
A gyermekbántalmazás története	5
A gyermekbántalmazás fogalma	5
A gyermekbántalmazás típusai.....	6
Kockázatok és védőtenyezők	11
A bántalmazás hatását befolyásoló tényezők	13
Reziliencia.....	14
A bántalmazás hatása a gyermekre	15
A bántalmazott gyermek élményvilága.....	22
A gyermekként bántalmazott felnőtt	24
Intő jelek.....	25
Mit tehet pedagógus?	28
A rugalmasság pedagógusi támogatása.....	30
A téma empirikus vizsgálata	34
A kutatás eredményei	35
Hogyan lehet felismerni a bántalmazást?.....	35
Milyen hatással van a gyermekekre a családon belüli erőszak?	42
Milyen hibák lehettek fel a rendszerben?.....	45
Hogyan lehetne megelőzni a bántalmazást?.....	52
Összefoglalás.....	54
Felhasznált irodalom	56
Melléklet.....	58
Interjú: Racskó Ramóna, gyermekpszichológus	58
Interjú: Biró Dániel, a kaposvári Borostyánvirág Anyaotthon vezetője	66
Interjú: Kéri Bernadett, óvodapedagógus.....	91
(Csoporthoz) interjú a Vásárosdombói Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskolában:	95
Interjú: Boda Anita, védőnő	112

Bevezetés

A gyermekek helyzete a történelem során sokat változott. Évezredekig a szülők saját tulajdonuknak tekintették őket, bántalmazásukat természetesnek, a nevelés eszközének tekintették. A 20. század ugyan fordulópontot jelentett az ügyben, de ez a súlyos probléma a mai napig jelen van mind Magyarországon, mind másutt a világban, a fejlett országokban, mind a fejlődőekben egyaránt.

Leendő pedagógusként rendkívül fontosnak tartom a témakört, úgy érzem, hogy nem lehet elégszer felhívni a figyelmet erre a tragédiára. A témaválasztásnak személyes indíttatása is van: sajnálatos módon a környezetemben több olyan család is él, ahol az egyik szülő, mint agresszor lép fel, ezzel megkeserítve mind a párja, mind a gyermekek életét. Hogy milyen hatással van ezekre a gyerekekre az otthoni agresszió, egészen közről volt alkalmam megfigyelni, ezért szerettem volna megérteni a bántalmazó családok működését, és hogy mit tehetnek a jövőben én, mint leendő óvodapedagógus a bántalmazott gyermekekért.

Az interjúkban arra keresem a választ, hogy milyen hatással van a gyermekekre a családon belüli erőszak, milyen jelei lehetnek a bántalmazottságnak, valamint, hogyan segíthet a pedagógus. Szeretném tüzetesen megvizsgálni az erőszak problémakörét, kibontani azokat a befolyásoló tényezőket is, amelyek ugyan közvetetten, de hozzájárulnak a bántalmazáshoz.

Az elméleti alapozásban bemutatom a korábbi kutatások eredményeit, amelyek a bántalmazás típusairól, a bántalmazás hatását befolyásoló tényezőkről, magáról az erőszak lehetséges hatásairól, valamint a védőtényezőkről és a gyermek egyéni védekezőképességéről szólnak. A kutatási kérések megválaszolása előtt összegyűjtöm a pedagógusi teendőket is a bántalmazás kapcsán.

Az empirikus kutatáshoz az interjúkészítés módszertanával dolgozom, amely képes érzékletesen bemutatni a problémakört. Szeretném átadni a tényeken túl a családon belüli bántalmazás azon mélységét, amely segít belelátást adni a problémába a különböző szakemberek nézőpontjain keresztül és megérteni a családon belüli erőszak dinamikáját, azonban a dolgozat objektív tényekre támaszkodik, ezért a teljes élmény érdekében javaslom az olvasónak az interjúk áttekintését is. A történetek megrázóak, de igazán tanulságosak.

Elméleti megalapozás, szakirodalom feldolgozása

A gyermekbántalmazás története

A rossz szülői bánásmódot elsőként egy radiológus, Caffey feltételezte, majd publikálta 1946-ban, egy orvostudományi tanulmányban. Később a „vert gyermek szindróma”-t Kempe fogalmazta meg: „a megvert gyermek szindróma olyan kiskorú gyermekek klinikai állapota, akik különböző súlyosságú fizikai bántalmazást szenvedtek, ami gyakran maradandó károsodást, vagy halált okozott.” A 60'-as években beemelték a gyermekbántalmazás kategóriájába a szexuális bántalmazást és az érzelmi elhanyagolást is, innentől kezdve pedig számos kutatás indult a gyermekbántalmazás feltérképezésére (Révész 2004, 33-34.).

Az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye egy nemzetközi dokumentum, amely a világon elsőként határozta meg a gyermekek jogait. Az egyezményt 1989-ben fogadta el az ENSZ és 1990-ben lépett hatályba, majd a világ 190 országa ratifikálta, köztük Magyarország is 1991-ben. Az Egyezmény tartalmazza a gyermekek jogait az élethez, a fejlődéshez, az oktatáshoz, az egészséghöz, a játékhoz és a szabadidőhöz, az érdekek védelméhez és a szülőktől való elválás esetére biztosított jogokhoz.

Az 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról 6.§-a megfogalmazza, hogy a gyermeknek joga van emberi méltósága tiszteletben tartásához a bántalmazással, fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal, elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez. A gyermek nem vethető alá kegyetlen, embertelen, megalkalmazó testi fenyegetésnek, büntetésnek vagy bánásmódnak, valamint joga van ahhoz, hogy a védelme érdekében eljáró szakemberek – különösen a gyermek bántalmazásának felismerése és megszüntetése érdekében – egységes elvek és módszertan alkalmazásával járjanak el. A törvény ellenére a mai napig több ezer gyermek van kitéve fizikai, érzelmi, valamint szexuális bántalmazásnak Magyarországon, a legtöbb esetre pedig fény sem derül.

A gyermekbántalmazás fogalma

A gyermekbántalmazás nem egy egzakt fogalom. A WHO az alábbi módon fogalmaz:

„A gyermekbántalmazás vagy rossz bánásmód magában foglalja mindazokat a fizikai és/vagy érzelmi, veszélyeztető, szexuálisan bántalmazó, elhanyagoló vagy gondatlan magatartásokat, kereskedelmi vagy más jellegű kihasználást, amelyek tényleges vagy potenciális ártalmat je-

lentenek a gyermek egészségére, túlélésére, fejlődésére, méltóságára nézve egy olyan kapcsolat keretében, amelynek alapja a felelősség, a bizalom és az erő” (Herczog 2007, 39).

A gyermekbántalmazás típusai

A gyermekek elleni erőszak lehet aktív vagy passzív, illetve történhet testi vagy lelki szinten. Négy fő fajtát különítünk el: az érzelmi bántalmazást, a fizikai bántalmazást, a szexuális bántalmazást és az elhanyagolást. Bántalmazásnak tekintjük azokat az eseteket is, amikor magát a gyermeket nem koncentráltan bántják, csupán szemtanúja az erőszaknak. Bántalmazásról beszélünk akkor is, ha valaki szemtanúja egy gyermek ellen elkövetett erőszaknak, de azt nem akadályozza, nem jelzi.

Egységesen jellemző, hogy ezekben az esetekben erőfölénnyel való visszaélés történik, illetve hogy az elkövető olyan személy, akiben a gyermek megbízik, és aki felelősséggel tartozik iránta. Az ilyen típusú bántalmazást abúzusnak, visszaélésnek is szokás nevezni. Ha egy gyermek abúzus áldozata lesz - éppen emiatt az aszimmetrikus kapcsolat miatt -, soha nem vonható felelősségre, habár bizonyos személyiségjegyek vagy a gyermek más jellemzői növelhetik a bántalmazás valószínűségét (Kuritárné 2015).

A gyermekbántalmazás történhet családon belül vagy családon kívül is. A következőkben én a családon belüli erőszak témakörét fogom vizsgálni.

Fizikai bántalmazás minden olyan erőszak, amely szándékosan történik és károsítja a fejlődést, az emberi méltóságot vagy sérülést okoz, esetleg annak kockázatát jelentheti egy 18 évnél fiatalabb gyermek számára. Ez lehet verés, ütés, rúgás, harapás, dobás, lökés, égetés, szúrás, rázás, forrázás vagy fegyverrel való megsebesítés. A felsoroltak mindegyike bűncselekménynek minősül még akkor is, ha a sérülés nem igényel orvosi ellátást vagy nincsenek látható következményei (Visontai-Szabó 2013; Kuritárné 2015).

A fizikai erőszak vizsgálatai általában a szándékos agresszióra irányulnak, csak kevés szó esik azokról az esetekről, amikor a gyermeket véletlen vagy gondatlanságból történő testi erőszak éri az anya apa általi bántalmazása közben. Előfordulhat, hogy a nő felé dobott tárgy a gyermeket találja el, az anyának szánt ütés a gyermeket találja el. Ez akkor különösen gyakori, ha a gyermek megpróbál közbeavatkozni. Rendszeres problémának tűnik a beszámolók alapján az is, hogy az apa akkor bántja az anyát, amikor a gyermek a kezében van, illetve már a terhesség alatt is az anya hasát üti. Egyértelmű összefüggés látható a koraszülöttség, a magzati stressz és az anya bántalmazottsága között (Lundy, Silverman, Ritchie 2013).

Meg kell említenünk a csecsemők megrázását, ez a *shaken baby syndrome*. Az az indulatos felnőtt cselekszik így, aki síró csecsemőjét megnyugtatni képtelen, ezért tehetetlenségében így vezeti le feszültségét és igyekszik elhallgattatni a gyermeket. Az ilyen szülő többnyire nem akar ártani, tetteinek mégis súlyos következményei lehetnek: a gyermek feje tehetetlenül csapódik előre-hátra, hiszen a még gyenge nyakizmai nem képesek megtartani azt. Súlyos agykárosodás alakulhat ki, az ismert esetek ötödében halál is bekövetkezhet. Azok a gyermekek, akik túlélnek a megrázást, 80%-ban éveken át tartó komplex rehabilitációs kezelésekre szorulnak (Tompáné 2019.).

A bántalmazás egy speciális, igen ritka típusa a *Münchausen syndrome*. A saját magáról hihetetlen történeteket előadó báró nevéből adódó elnevezés alapvető változatában az érintett saját magának produkál tüneteket, azonban a *Münchausen by proxy* szindrómánál az elkövető nem saját magát, hanem egy neki kiszolgáltatott másik személyt betegíti meg. A betegséget a gondozó idézi elő annak érdekében, hogy gondoskodhasson az alapvetően egészséges, vagy könnyen orvosolható problémával küzdő gyermekéről. Szándékosan árt gyermekének, vagy nem látja el megfelelően annak érdekében, hogy orvosi ellátást igényelhessen, ezzel kiváltva környezetének elismerését, együttérzését. A szindróma leginkább egyedülálló, vagy tönkrement kapcsolatban élő magányos nőkre jellemző, akik súlyos pszichés problémákkal küzdenek. Nehezen felismerhető, hiszen a kívülálló számára egy odaadó, szerető, gondoskodó anya képe jelenik meg, aki időt, pénzt és energiát nem sajnálva igyekszik kigyógyítani gyermekét a legkülönbözőbb betegségekből. A betegség legfőbb gyanújele, ha a gyermek betegsége szakmailag megmagyarázhatatlan (Herczog 2004).

Szexuális bántalmazás a 0 és 18 év közötti gyermek vagy fiatal bevonása olyan szexuális aktivitásba, amelyet a gyermek nem képes megérteni, felfogni, amelyhez nem tudja érdemi beleegyezését adni, vagy amelyre a gyermek koránál, fejlettségi állapotánál fogva nem érett, továbbá amelyet tilt az adott társadalom/közösség jog- és szokásrendje, illetve az adott környezetben elfogadott tabuk (Varga, Kristóf 2015; Babity 2005).

Megkülönböztetjük kontakt és nem-kontakt formáit: Ez jelenheti a gyermek kényszerítését, késztetését bármilyen jogellenes szexuális aktivitásra, vagy szexuális bántalmazásnak minősítjük azokat az eseteket is, amikor a gyermeket felhasználják pornográf fotó vagy videó anyagok készítésére, illetve a gyermek kizsákmányolását gyermekprostitúció vagy más törvénytelen aktivitásra. (Módszertani Gyermekjóléti Szolgálatok Országos Egyesülete 2006) Az olyan nem-kontakt élmények is ide tartoznak, mint például a gyermek arra kényszerítése, hogy mások szexuális aktivitásának szemtanúja legyen (Putnam 2003, idézi Kuritárné 2015).

Ezeknek a bűncselekményeknek a többségét nem idegen, hanem családtagok, vagy a család hozzátartozói követik el, általában apák. Olyan személyek, akiket a gyermek ismer és megbízik bennük.

Ismert a „vérfertőző triász” fogalma, amikor az anya segédkezik az apa vagy nevelő-apa lányával folytatott viszonyának kialakításában, fenntartásában. Olykor a távol lévő anya ruházza át lányára a feleség szerepet, akit az apa pótfeliségként kezel, illetve más elképzelés szerint a pár közötti megromlott kapcsolat következtében az apa figyelme fokozatosan a lány-gyermekekre vetül, aki idővel átveszi a feleség funkcióit.

„Az elkövető apák szexuális fejlődésükben éretlen személyek, akik gyakran saját anyjuk iránti ellenszenvük projekciójának következményeként saját lányukhoz fordulnak.” (Révész 2004, 49.) Más tanulmányok szerint a bántalmazó felnőtt többnyire nem szexuális vágyból, inkább az áldozat akaratának megtörése céljából, saját dominanciájának erősítése érdekében követi el ezeket a bűncselekményeket. Az elkövető a gyermeket szép szavakkal, ígéretekkel, esetleg ajándékokkal igyekszik elcsábítani, gyakran előfordul, hogy a „Közös titokként” hivatkozik a történetekre, hogy a gyermek ne mondja el őket senkinek. A gyermek minél kisebb, annál biztosabb, hogy nem ismeri fel, hogy amit vele tesznek, az nem helyénvaló (Visontai-Szabó 2013, 248.).

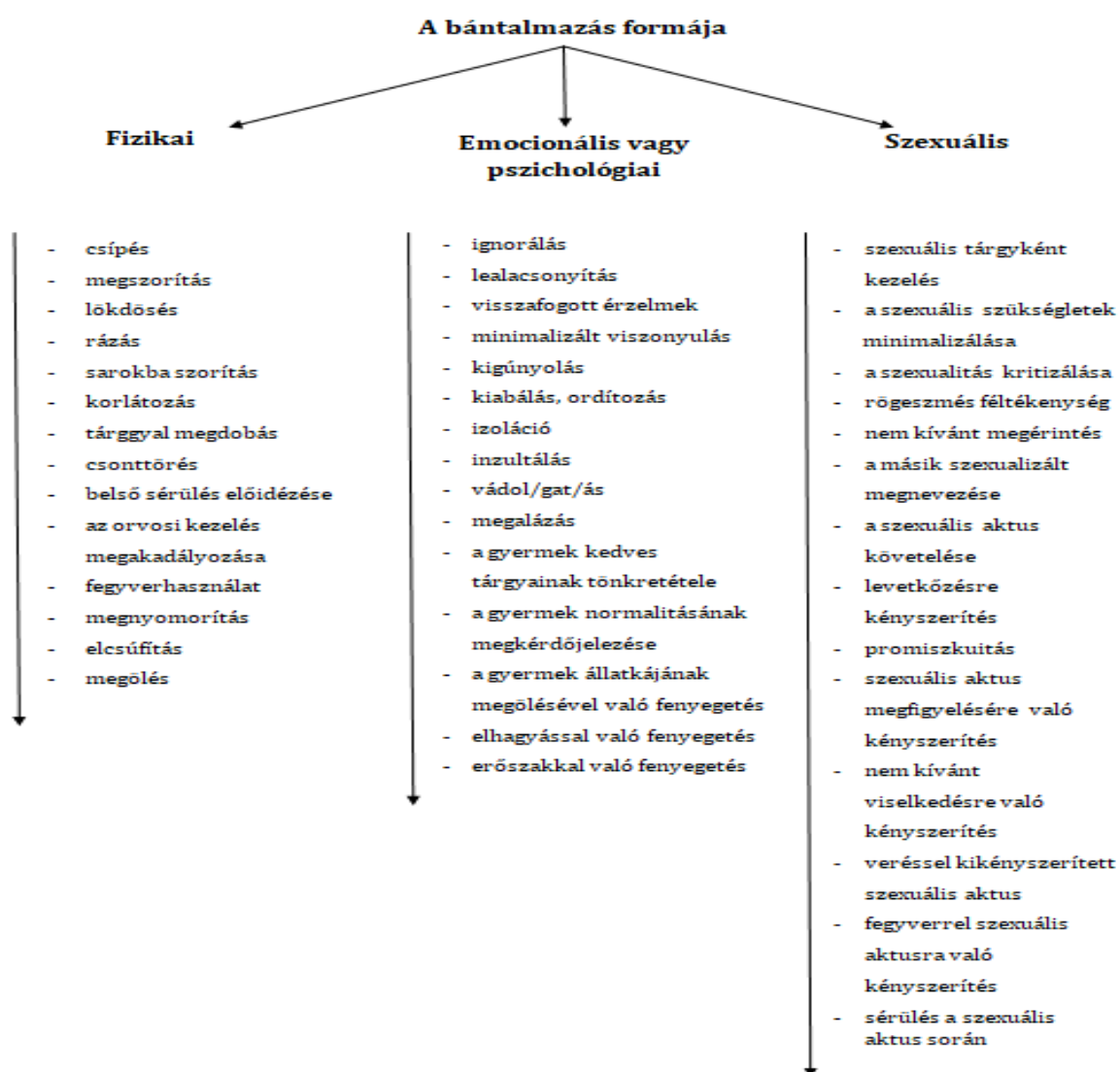
Érzelmi bántalmazásnak minősül az a rendszeres, hosszú időn át tartó érzelmi rossz bánásmód, amely súlyos és tartósan káros hatással van a gyermek érzelmi fejlődésére. Ez magában foglal minden olyan tevékenységet, amely a gyermekben azt az érzetet kelti, hogy értéktelen, nem szerethető, nem kívánt, hasznavehetetlen, hogy a megszületésének senki sem örül. E bántalmazástípus jelentőségét sokáig alábecsülték, de ma már tudjuk, hogy a lelken ejtett sebek nagyobb nyomot hagynak, mint a fizikai bántalmazásban szerzettek: alacsony önértékeléshez, az önelfogadás képtelenségéhez, kötődési nehézségekhez vezethetnek (Herczog, Kovács 2004).

Az érzelmi bántalmazás egy nehezen utolérhető bántalmazási forma, hiszen nem feltétlenül verbálisan nyilvánul meg. Garbarino, a téma méltán elismert szakértője öt típusba sorolta: elutasítás, terrorizálás, ignorálás, izolálás, megvesztegetés. (Herczog 2007) Ide tartozik az állandó félelemérzet, szorongás keltése a gyermekben, a megszegyenítés, állandó kritizálás, az érzelmi zsarolás, fenyegetés, bizarr büntetési módok alkalmazása, érzelmileg kiszámíthatatlan magatartás, deviáns viselkedésre tanítás, kényszerítés, a gyermek kihasználása. Jelenheti a gyermek megfosztását kapcsolataitól, vagy az életkorának, fejlettségének nem megfelelő elvárások támasztását. Elvált szülők esetén a másik szülőtől való kapcsolattartás

akadályozása is érzelmi bántalmazásnak számít, hiszen a gyermek érzelmi szükségletének kielégítéséhez mindkét szülőre szükség van (Árki, Scheiber, Kovács 2013).

A különböző kutatások alapján úgy tűnik, hogy az érzelmi bántalmazást nagy valószínűséggel követi más bántalmazása forma, míg például a fizikai bántalmazás nem jár feltétlenül érzelmi bántalmazással. A szakemberek számára ezért is lehet fontos Kemp kontinuum-modellje, amely ábrázolja az átmenetet a bántalmazás enyhébb formáitól a végezetesekig. „A modell szerint a bántalmazás észlelt szintje tájékoztat az előzményekről éppúgy, mint a bántalmazás esetleg bekövetkező súlyosabb változatairól” (Révész 2004, 36.)

A bántalmazás kontinuum-modellje (forrás: Révész 2004, 37.)

Fontos kiemelni, hogy a gondozó akkor lépi át az érzelmi bántalmazás határvonalát, amikor az nem csupán néhány alkalommal, hanem rendszeresen fordul elő: ez egy folyamat, a gondozó negatív viszonyulása a gyermek felé, kapcsolatuk jellemzője. (Herczeg 2016)

A bántalmazás szemtanújává vált gyermek erőszak általi traumatizációja is érzelmi bántalmazásnak minősül, hiszen az agresszív jelenetek látványa rettegéssel, tehetetlenséggel tölti el a gyermeket. De nem is kell feltétlenül látnia azt: elég, ha a csukott ajtón keresztül hallja a bántalmazást, látja a sérüléseket. Egy bántalmazó környezetben felnövő gyermek már nagyon korán meg tanulja dekódolni a jeleket akkor is, ha közvetetten érzékeli őket. A családon belüli erőszak szorosan együtt jár a gyermekbántalmazással, hiszen gyakran a gyermek is a direkt bántalmazás áldozatává válik. Ezekben a családokban fennáll a veszélye a mindkét gondozó általi elhanyagolás veszélyének is: a bántalmazó fél domináns, kontrolláló nevelési módokat alkalmaz és nem foglalkozik a gyermek érzelmi szükségleteivel, míg a bántalmazott felet annyira kimeríti saját párkapcsolati tragédiája, hogy tőle sem kap megfelelő támogatást a gyermek (Kuritárné 2015).

„A rossz bánásmód passzív formája – az elhanyagolás – azt takarja, hogy a gyermeknek kielégítetlen marad egy vagy több olyan szükséglete, amely az egészséges testi, értelmi vagy érzelmi fejlődését biztosítaná” (Hajdu 2011, 180). Az elhanyagolás különböző formáit szokás megkülönböztetni: az érzelmi elhanyagolást, fizikai elhanyagolást, elhagyást, egészségügyi elhanyagolást, oktatási elhanyagolást és az elhanyagoló rendszert. (Herczog 2007) Háttérében nem a család anyagi helyzete áll, sokkal inkább a gondozó közönyéről van szó, gyakran alkohol- és/vagy kábítószer-függőségéről.

„Érzelmi elhanyagolást jelent az érzelmi biztonság, az állandóság, a szeretetkapcsolat hiánya, a gyermek érzelmi kötődésének durva mellőzése, elutasítása, a gyermek jelenlétében történő erőszakos, durva, támadó magatartás más családtaggal szemben.” (Módszertani Gyermekjóléti Szolgálatok Országos Egyesülete 2006, 5).

Fizikai elhanyagolásról akkor beszélünk, ha a gyermekén olyan jeleket tapasztalunk, amely alapján az feltételezhető, hogy a szülő nem biztosít ételt a gyermek számára, nem mosdatja, nem biztosítja lakhatását.

Orvosi-egészségügyi elhanyagolás, ha a szülő nem gondoskodik megfelelően a gyermek testi-egészségügyi szükségleteiről: nem adja be a gyermek gyógyszereit, elmulasztja az egészségügyi segítség igénybe vételét, vagy a védőoltások beadatását. (Herczog 2007)

Fizikai elhanyagolásnak számít a megfelelő ellenőrzés hiánya: ha nem járattja iskolába, vagy ha egyedül hagyja otthon (Visontai-Szabó 2013), illetve az elhagyás, otthagytás, megfelelő felület nélkül hagyás is.

Az iskolába, óvodába járatás hiánya oktatási-nevelési elhanyagolást jelent. Ez alapvetően a tankötelezettség nem teljesítését jelenti, például, ha a szülő megengedi gyermekének az iskolai hiányzásokat, vagy nem reagál az intézmény felkeresésére. Külön problémát jelent,

amikor a szülő nem akar szakemberhez fordulni speciális ellátást igénylő gyermekével, mint például diszlexiával, diszgráfiával, hiperaktivitással, autizmussal (Hajdu 2011).

A családon belüli erőszak különböző típusait vizsgálva azt figyelhetjük meg, hogy dinamikájuk azonos: a bántalmazó hibásan alkalmazza hatalmát, erejét, emiatt pedig sokszorosa nő annak a veszélye, hogy ahol az egyik típusú bántalmazás felütötte fejét, ott egy másik is előkerül majd (Ranschburg 2009). Gelles és Steinmetz (idézi Herczog 2007) felméréseinek eredményei alapján elmondható, hogy azokban a családokban, ahol a nő bántalmazva van, kétszeres a gyermekbántalmazás mértéke a nem erőszakos családokhoz képest, illetve minél durvább a partnerbántalmazás, annál intenzívebb a gyermeké is.

Kockázatok és védőtényezők

A bántalmazó családoknak nincsen általánosan leírható képlete, amely facilitálná az abúzus előfordulását, viszont a problémák halmozódása és a különböző krízisek súlyossága fontos jelzés lehet a szakemberek számára: Kaufman és Zigler szerint a rizikófaktorok száma növeli a bántalmazás valószínűségét, Cichetti és Rizley pedig tranzakcionális küszöb-modelljükben megkülönböztetnek potenciáló és kompenzáló faktorokat. „A bántalmazás előfordulása a facilitáló faktorok túlsúlya esetén valószínű; de a bántalmazás következményeinek súlyosságát is befolyásolja a facilitáció és a kompenzáló faktorok iránya.”

1989-ben egy brit gyermekvédelmi törvény így határozta meg az ún. „problémás családokat”:

- a) a szülő nem képes a gyermek fejlődését és egészségét biztosítani, vagy valószínű, hogy a jövőben képtelenné válik a gyermek egészségének és fejlődésének elvárható szinten tartására;
- b) a gyermek egészsége károsodott vagy a fejlődésben jelentősen elmaradt vagy beavatkozás nélkül károsodna/elmaradna;
- c) a gyermek fogyatékkal él:
 - halmozottan problémás családok: jól ismertek, mind gyermekjóléti szempontból a gyermekvédelmi szolgáltatások, hatóságok számára. Számos problémával küzdenek, amelyek közül krónikus: egészségügyi problémák, szegénység, tartós munkanélküliség, családon belüli erőszak, rendszeres drog és/vagy alkoholfogyasztás, pénzügyi nehézségek, szociális problémák;

- speciális problémával küzdő családok: mivel a felszínen ezek a családok „normális életet élnek”, a szakszolgálatok nem ismerik ezeket a családokat, vagy csak speciális probléma (például: a szülő mentális betegsége) miatt figyelnek fel rájuk;
- váratlanul nehéz helyzetbe kerülő családok: a körülmények hatása révén egyik pillanatról a másikra a család feléli addigi anyagi és érzelmi erőforrásait (például szülők halála okán, vagy súlyos betegség, börtön miatt) (Herczog 2007, 77.).

A rizikófaktorok és a védőtényezők is csoportosíthatóak a család, a szülők és a gyermek szempontjából. A fizikai bántalmazás szülői rizikófaktorai a következők: Meghatározó az szülő életkora, iskolázottsága, önértékelése, impulzivitása, frusztrációtűrése, tehetetlensége, bizonytalansága. Holden és munkatársai megfigyeléseikben arra jutottak, hogy azok a szülők, akik haragudtak a gyerekükre, kétszer olyan gyakran verték meg és nagyobb valószínűséggel verték erősen (Lundy, Silverman, Ritchie 2013). A bántalmazó szülők általában hiányos ismeretekkel rendelkeznek a gyermekük fejlődéséről és az életkorában elvárható viselkedésről. Veszélyeztető tényezők a különböző függőségek, a szülő mentális problémái, vagy ha a szülő bűnöző.

A családi és szociális jellemzőket illetően a család szerkezete, nagysága, a családon belüli kommunikáció színvonala, a család izolációja, migráció, a munkanélküliség, a szocio-ökonómiai státusz és a szegénység, lakásviszonyok meghatározóak. Az egyszülős családok, az egyedül gyermeket nevelő fiatal anyák, vagy a sokgyerekes család is kockázati tényező lehet, különösen, ha az egyik gyermek extra figyelmet igényel. A szűk lakásviszonyok, a zsúfoltság, a rossz kommunikáció és az eszköztelenség mind az erőszak eszkalálódásához vezetnek. A család aktuális krízisidőszakai is kiválthatják a bántalmazást, mint például egy haláleset vagy válás (Herczog 2007; Révész 2004; Kuritárné 2015).

A gyermek is befolyásoló tényező. Nem felelős a saját bántalmazottságáért, de bizonyos tulajdonságai megnehezíthetik a megfelelő szülői magatartás kialakítását, mint például koraszülöttség, nehéz temperamentum, gyenge kötődés az elsődleges gondozóhoz, fejlődési rendellenességek, vagy a gyermek külső megjelenése (Kuritárné 2015.). A gyermek „koravén arca” megtéveszti a gondozót, elfeledteti vele tényleges korát és általa irreális elvárásokat támaszt a gyermek felé (Révész 2004). Közvetlen bántalmazást kiváltó esemény lehet a gyermek sírása, a táplálási nehézségek vagy a szobatisztaságra szoktatás.

A leginkább veszélyeztetett életkorok az újszülöttkor és csecsemőkor, különösen, ha a gyermek nem tervezett vagy koraszülött. A dackorszakba lépve a 3-4 éves korosztály is ve-

szélyeztetett az autonómiára törekvés okán, majd a serdülőkor szakasza is, amely az időben egyre inkább kitoldódik (Révész 2004).

Védőtényezők lehetnek a gyermek könnyű temperamentumjegyei, az elsőszülöttség, a pozitív kötődés az anyához, az egyértelmű, következetes szabályok, ha a gyermek jó kapcsolatot ápol a másik szülővel, kedvelt, szeretett gyermek, ha van hobbi, vannak barátai és jó tanuló. A családi közeget és a szülőket tekintve fontos tényező, ha a gyermek nevelése nem egyetlen emberre hárul, ha a felnőttek hívők és valamilyen vallási közösség aktív tagjai, illetve ha pozitív a kapcsolatuk saját szüleikkel. Minél tanultabbak, annál kisebb az esély a bántalmazás előfordulására. Protektív tényező az ún. „bébi arc”, amely a „koravén arc” ellentéte: gátolja az agressziót és fokozott gondoskodásra készíti a gondozót (Révész 2004.).

A szexuális bántalmazással kapcsolatos adatok alapján elmondható, hogy a lányok kétszer-háromszor nagyobb eséllyel válhatnak áldozattá, mint a fiúk, az elkövetők a legtöbb esetben férfiak. Az értelmi fogyatékosok nagyobb valószínűséggel válnak szexuális visszaélés sértettjévé könnyű befolyásolhatóságuk miatt. Az elkövetés gyakoriságában nincs eltérés az iskolai végzettségeket tekintve, de az alacsony jövedelmű családokban gyakrabban fordul elő az effajta bántalmazás. Az egy természetes szülővel élő gyermekek szexuális zaklatásának valószínűsége kétszerese a két természetes szülővel élő gyerekekéhez képest. A szülő gyermekkorai szexuális bántalmazottsága esetén a gyermekének veszélyeztetettsége 10-szerese azokhoz a szülőkhöz képest, akiknek nem szerepelt ilyen jellegű abúzus az előtörténetében (Révész 2004).

A bántalmazás hatását befolyásoló tényezők

A gyermekbántalmazás a gyermekpszichiátriában nem jelenik meg független diagnosztikai kategóriaként (Herczeg 2016). Általánosan elmondható, hogy a következményeinek súlyossága függ a gyermek életkorától, a bántalmazás típusától, mértékétől és az elkövető kilététől. Minél fiatalabb a gyermek a bántalmazás ideje alatt, annál súlyosabb következményei lehetnek, valamint az ismétlődő bántalmazás súlyosabb károkat okozhat, mint az egyszeri. Szintén súlyosbítja a következményeket, ha a gyermek előzetesen jó kapcsolatot ápol az elkövetővel.

Szexuális bántalmazás esetén súlyosabb következmények, ha az elkövető férfi, illetve, ha a gyermekkel szemben fizikai kényszert alkalmaztak. Minél idősebb az áldozat, annál jobban érti, mi történik vele, és az abúzus gyakorisága, hossza és mértéke is súlyosbító tényező. Szintén nehezítő körülmény, ha közeli viszonyban állt a gyermek az elkövetővel, különösen,

ha több személy követte el az erőszakot. Az áldozat végleg ellehetetlenül, ha családja sok problémával küszködik, illetve, ha a gyermek rossz kapcsolatot ápol testvéreivel (Babity 2005). A szexuális bántalmazás következményei függenek az áldozat nemétől is. Bizonyos kutatások szerint a lányokat erősebben traumatizálja, mint a fiú áldozatokat, más kutatások szerint a fiúk hosszabb távon több és változatosabb problémáknak vannak kitéve. Ha az elkövető azonos nemű, az a gyermek nemi identitásának alakulását is befolyásolhatja.

Az érzelmi bántalmazás önmagában is káros a gyermekre, de a félelem drámai módon erősíti a hatásait. A partnerbántalmazásnak kitett gyermekek érzelmi világát labilissá teszik az erőszak traumatikus hatásai, így még inkább megcsinálják az alkalmatlan szülői viselkedést. A kutatások szerint a rideg, merev nevelés ugyanannyira romboló a fiúk, mint a lányok számára. Azok a gyerekek, akiknek az apjuk ingerlékeny, sokkal gyakrabban jelentkezik viselkedésszerű problémáik, és a gyerekeknek több tünete van, ha a bántalmazó fizikailag is bántalmazza a család több tagját is. Például a szidalmazás súlyosabb sérüléseket okoz, ha rendszeres fizikai erőszakkal párosul. Megfigyelhető a kutatási eredmények alapján az is, hogy ha az anya követett el durvább erőszakot az apa ellen, annak kevésbé súlyosak a hatásai a gyermekre nézve, mintha az apa bántalmazná az anyát. Ennek alapján arra a logikus következtetésre juthatunk, hogy a gyermekek kevésbé félnek akkor, ha úgy tűnik, hogy a célba vett személy nem fél és testi épségében nem sérül. A gyermeket kevésbé viseli meg, ha olyan agresszió szemtanújává válik, amit megítélése szerint önvédelem miatt követnek el (Lundy, Silverman, Ritchie 2013). A következmények súlyossága függ a gyermek megküzdési stratégiáitól is.

Reziliencia

A reziliencia pszichés ellenálló képességet, rugalmasságot jelent. Ez egy olyan képesség, amelynek birtokában az egyén képes egészségesnek maradni olyan körülmények között is, ahol akár egyszerre több tényező is veszélyezteti a zavartalan pszichés fejlődés ideális folyamatát. A gyermekkori pszichés rugalmasság függ a stressz mértékétől: alacsony stresszsel járhatnak a közösségi élet eseményei, az iskolai feladatok, míg súlyos stresszhelyzetet okoznak az olyan helyzetek, amelyekre nincsenek bevett megküzdési stratégiáink. Ilyen lehet egy válás, haláleset, vagy a családon belüli erőszak. A reziliencia függ a gyermek életkorától is. Például három éves korban sokkal jellemzőbb a képzeletbeli barátok megjelenítése a gyermek magányossága, elhagyatottsága esetén, mint más életkorokban.

Ebeta és Moos (idézi Glauber) szerint a gyermekek stresszkezelési módja lehet elkerülő, vagy megküzdő stratégiájú. Úgy látják, hogy rövid távon az elkerülő stratégiák az előnyösebbek, így nem kell fokozott feszültséget átélnie a gyermeknek. Ilyen a tagadás (a gyermek úgy csinál, mint a stresszforrás nem létezne), a regresszió (a gyermek önállótlanabbá, gyámoltalanabbá, akaratosabbá válik, melynek következtében fizikailag és érzelmileg is nagyobb biztonságban érezheti magát), visszahúzódás (a gyermek érzelmileg vagy fizikailag távol tartja magát a stresszes helyzettől, például kilép a szituációból, elfut vagy csendesebbé válik) és az impulzív viselkedés (A gyermek elkerüli a gondolkodást a viselkedésének következményeivel kapcsolatban, igyekszik mások felbosszantásával, mások figyelmének magára irányításával megszüntetni saját feszültségét. Hosszú távon ez a leginkább káros módszer).

Hosszabb távon hatékonyabb felismerni és elfogadni a stresszt, ez a megküzdő stratégia, mint az altruizmus (A gyermek úgy tereli el figyelmét, hogy másokról gondoskodik, átveszi a szülők szerepét. Ezt parentifikációnak nevezzük, gyakran koravén viselkedés kialakulásához vezet), a humor (A gyerekek ilyenkor saját nehézségeiken viccelődnek, a humort használják feszültségük levezetésére. Következménye lehet, hogy a gyermek elveszti sírási képességét, így nem jut el hozzá mások segítségé.), az elnyomás (A feszültség átmeneti ignorálása. Akkor fordul át negatív aspektusba, ha az elnyomás tagadássá válik.), az anticipáció (Erős megküzdési stratégia, a negatív események megjóslásának képessége, így a gyermek megtudja tervezni a következő történést és el tudja fogadni azt. Rosszabb esetben a gyermek túlzottan kényszeresen készül a stresszes eseményekre.) és a szublimáció (a gyermek ki tudja fejezni érzelmeit, képes felülkerekedni félelmein azáltal, hogy belefeledkezik egy általa kedvelt tevékenységbe, mint játék, sport, hobbi, barátok. Negatívuma az lehet, ha a gyermek anyyira elmerül tevékenységében, hogy nem foglalkozik környezete igényeivel) (Glauber 2011).

A bántalmazás hatása a gyermekekre

Számos kutatás bizonyítja, hogy mind a gyermekbántalmazás, mind a partnerbántalmazás milyen sokféleképpen károsítja a fejlődésben lévő személyiséget. Vannak gyerekek, akiknek főleg viselkedésükben mutatkozik meg az erőszaknak kitettség, másokra főként érzelmi hatást gyakorol. De vannak olyanok is, akiket úgy tűnik, hogy egyik területen sem visel meg túlzottan. Geych, Jourlies, Swank, McDonald és Norwood (idézi Lundy, Silverman, Ritchie 2013) kutatásainak eredményei arra hívják fel a figyelmet, hogy éppen ezek miatt a különbségek

miatt fontos a tények ismeretével megkezdeni a beavatkozásokat, hogy ne tegye ki több stressznek a szakember azokat a gyermeket, akik viszonylagosan rendben vannak.

Ezek a kutatások, amely a bántalmazás következményeivel foglalkoznak, legtöbbször csak a mérhető hatásokra koncentrálnak, így hajlamosak alulbecsülni a gyermek érzelmi szenvedését, amikor annak viselkedése vagy teljesítménye változatlan. Ráadásul ezek a vizsgálatok nem képesek megragadni a gyermek által érzett félelmet, bizonytalanságot, lojalitáskonfliktusokat (Lundy, Silverman, Ritchie 2013).

A fizikai bántalmazásnak a biológiai tüneteken túl pszichés következményei is lehetnek, beleértve a gyermek halálát, mentális retardációját, agyi károsodását. A tapasztalatok szerint a gyermekek 25-30 %-a éli túl az agyi károsodásokat egy fejet érő erőszak következtében (Révész 2004). 0 és 3 éves kor között a súlyos fizikai erőszakot elszenvedő kisgyermekekre jellemző a lelassuló testi és kognitív fejlődés, akár agyi sérülés, megkésett nyelvi fejlődés. A fizikai traumát átélt kisgyermek gondozójával elkerülő vagy ellenálló kötődést alakít ki, kortársaival szemben pedig agresszív és hiányzik belőle az empátia. Játékaiban akár el is játszhatja a bántalmazás esetét, örömkészség zavarai alakulhatnak ki nála. Az első három életév a gyermek számára meghatározó, hiszen ekkor alakul ki a személyiség. Azért (is) nagyon káros a gyermekbántalmazás, mert egy kialakulóban lévő személyiségstruktúrát rombol. Egy óvodás korú gyermeket ért bántalmazás gyenge intellektuális motivációt, teljesítményt, a kezdeményezés hiányát eredményezheti a gyakori visszautasítás és büntetés miatt (Kőrössy 2017). Tevékenységében ismétlődő motoros játékok jelennek meg, társaival nem igazán játszik csoportban, együttműködése gyenge (Babity 2005), a kortársak pozitív jelzéseit nem ismeri fel, közeledésüket támadásnak érzékeli. Nem ismeri fel mások érzéseit, viselkedése agresszív, impulzív, de lehet visszahúzó, szorongó, depresszív is. A 7-11 éves korban már látványosak a negatív hatásai az intellektuális fejlődésre: kialakulhatnak tanulási problémák, rosszabb esetben osztályismétlés lesz a következménye. Az ilyen gyerekeknek rosszak a kortárs és felnőttekkel való kapcsolataik, és saját megítélésük szerint is gyengébb a „szociális ügyességük”, mint társaiké. Úgy gondolják, hogy ezt mások is így látják, önértékelésük alacsony. Jellemző rájuk a hiperaktivitás, figyelemzavar, ellenszegülő magatartás, haragosak és agresszívak. Már ebben a korban is megjelenhet az öngyilkosság gondolata és annak kísérlete (Kőrössy 2017).

Révész szerint fizikai bántalmazás esetén megjelenhet kapcsolati ambivalencia, másokkal szembeni hypervigilancia, a veszély megelőzésére állandósult védekezés, a problémák hatékony kezelésének képtelensége, frusztráció a mások által felállított elvárások miatt. A bántalmazott gyermekek koraérettek, és „kaméleon-természettel” rendelkeznek, hogy minél

inkább alkalmazkodni tudjanak mások viselkedéséhez. Jellemző rájuk a tanult tehetetlenség („megpróbálni egy feladat megoldását sokkal veszélyesebb, mint hozzá sem fogni valamihez”), az alacsony önértékelés, a tanulási nehézségek és a visszahúzódás. A fizikailag bántalmazott gyerekek képtelenek az élet élvezésére, kialakulhatnak náluk dührohamok, hiperaktivitás vagy különböző bizarr viselkedések. Egy bántalmazott gyermek nagyon vágyik a szülő testi és érzelmi támogatására is (Révész 2004, 42.).

A Münchausen by proxy szindróma tünetei a fizikális veszélyeztetésen túl a pszichés fejlődést is akadályozza: a gyermek szülőbe vetett bizalmát sérti. A csecsemőknél táplálkozási zavarok alakulhatnak ki, a kisgyermek visszahúzódóak, hiperaktívak vagy oppozíciós magatartást tanúsítanak, passzívan elviselik az orvosi kezeléseket. Gyakori jellemzők az éretlenség, ingerlékenység és az agresszivitás. Az ilyen típusú erőszakon átesett gyerekek kötődése szimbiotikus az anyához, szeparációs szorongást élnek át, félhetnek a mérgezésről, a haláltól.

A szexuális bántalmazás Finkelhor szerint komplex károsodást jelent a gyermek számára, hiszen idő előtt szexuális érést provokál ki a gyermekből, ezzel túl korán felébresztve benne a szexuális érdeklődést (Révész 2004). A szexuális bántalmazást átélő gyermekek viselkedése hirtelen megváltozhat. Jellemző lehet rájuk a túlzott ragaszkodás a felnőtthez, kapaszkodás, csimpaszkodás és az egyedüllétől való félelem. Azok a gyerekek, akik a szexuális bántalmazást három éves koruk előtt szenvedik el, bizonytalan kötődést alakítanak ki gondozójukkal (Révész 2004), félhetnek a genitáliák megérintésétől, túlzottan magas az izgalmi szintjük, nagyfokú az éberségük a veszély érzékelésére és megkéshet a nyelvi fejlődésük (Kőrössy 2017). Az óvodás korú gyerekeknél szomatikus tünetek is megjelenhetnek, mint fejfájás, gyomorfájás, evésproblémák, alvászavar és éjszakai felriadás. Már ebben az időszakban is érezhet szégyent, bizalmatlanságot a felnőttekkel szemben és önmagát hibáztathatja. Egy átlagos óvodás a freudi pszichoszexuális fejlődés szakaszai szerint is érdeklődik a nemi különbségek után, de ez a tudás nem terjed ki a szexuális aktusra. Sokszor az áldozat nem mondja el a történetet, félelmetes titokként tekint rá, vagy ha el is mondja, akkor azt csak jóval később teszi. Ennek lehet oka a félelem, de az is előfordulhat, hogy a gyermek számára ez kellemes érzésekkel jár a kitűntetett figyelem, vagy különleges ajándék miatt, amelyet az elkövetőtől kap.

A kisiskoláskorban elszenvedett szexuális abúzus sem jelenti feltétlenül trauma létrejöttét, hiszen kialakulhat cinkosság az elkövetővel az ajándék és a figyelem miatt. Ha a gyermek felfedi a titkot, akkor súlyos büntudat és szorongás fogja el, különösen, ha az elkövető családtag. Ilyen esetben úgy érzi, hogy tönkretette a családját. A szexuálisan bántalmazott gyerekek önértékelése és a környezetükkel kapcsolatos bizalma törékeny. Rosszabbul teljesít-

hetnek az iskolában, nehezen tudnak koncentrálni és több tanulási problémájuk lehet. Jellemző rájuk a hiperaktivitás, dependensek lehetnek a tanárokhoz, ezért gyakran népszerűtlenek az iskolában. Nehezen tudnak barátságokat alakítani gyenge szociális kompetenciáik és szorongásuk miatt. Egy kutatás szerint a szexuális bántalmazást átélő gyermekek jobban teljesítenek az iskolában a fizikálisan bántalmazott és az elhanyagolt gyermekeknél, de nagyobb a hátrányuk szociális kapcsolatok terén. Szomatikus jelei is lehetnek az abúzusnak: a nemi szervek fájdalma, sérülése, gyomor- és fejfájás, éjszakai ágybavizelés illetve beszékelés (Kőrössy 2017).

Herczog (2007) a szexuális bántalmazás hosszú távú következményeiként a traumatikus szexualizációt emeli ki. A traumatikus szexualizáció során a gyermek nemisége a normálistól eltérően, az emberi kapcsolatok tekintetében diszfunkcionálisan működik. Ilyen a szexualitástól való félelem, az alacsony önértékelés, az esetlegesen fellépő szexuális zavarok. Jellemző lehet a promiszkuitás, azaz a szexuális partnerek gyakori váltogatása is. Az azonnal felmerülő probléma a kontrollvesztés folyamata, amellyel az áldozat szembesül az abúzus során: az elkövető megtöri az egyén akarátát, így a bántalmazott azt érzi, hogy nincs befolyása a történésekre, „áldozati énkép” alakulhat ki nála (Herczog 2007).

Csecsemő illetve kisgyermekkorban ért érzelmi bántalmazás ijedté, szorongóvá, boldogtalanná teszi a gyermeket: amikor stressz éri, nem kap megfelelő választ, a gondozó nem nyújt számára biztonságérzetet, ezért nem fogja tudni kezelni érzelmeit, félelmét, totyogó korára pedig elkerülő kötődést alakít ki a gondozóval szemben. Egy emocionálisan bántalmazott gyermek hamar megtanulja, hogy elnyomja a félelmeit, haragját, a gondozó utáni vágyát, és ne mutassa ki azt a gondozónak, aki nem reagál a jelzéseire. Ez rendkívül rossz hatással van mind az énképükre, mind a szociális készségeikre (Kőrössy 2017).

Az érzelmileg bántalmazott gyerekek elhiszik a bántalmazótól kapott negatív jelzéseket, belsővé teszik és úgy érzik, hogy csalódást okoztak, nem érdemlik meg a szüleik figyelmét, szeretetét. Szégyellik és értéktelennek érzik magukat, önbizalmuk súlyosan sérül (Herczog 2016). Ennek ellenére amennyire csak lehet, igyekeznek megfelelni a szülői elvárásoknak (Kőrössy 2017).

Viselkedésük egyre inkább ellenségessé, antiszociálissá, agresszívvá, esetleg visszahúzó-dóvá válik, és ezt a gondolkodás- és látásmódot viszik tovább az iskolába is: nehezen teremtenek kapcsolatot, de akkor se várnak szeretetet, törődést, úgy érzik, csak önmagukra számíthatnak. Éppen amiatt, hogy sokszor magukról kell gondoskodniuk, koraérettnek tűnhetnek már óvodás és kisiskolás korukban is.

A feszült helyzetekben szorongnak, agresszívan lépnek fel, kisiskolás korukban pedig már rokonszenv nélkül, megfélemlítő módon közelednek mind a kortársakhoz, mind a felnőttekhez. Az iskolában általában rosszul teljesítenek, motiválatlanok (Kőrössy 2017). Egyes mérések szerint az érzelmileg elhanyagolt gyermekek a kognitív területeken, különösen a nyelvi készségek terén nyújtanak rosszabb teljesítményt (Révész 2004).

Az elhanyagolt gyermekek fejlődése súlyosabban sérül, mint a korábban ismertetett bántalmazástípusok. A fizikai bántalmazással összehasonlítva az elhanyagolást átélő gyermekek rosszabbul teljesítenek mind a kognitív, mind a szociális területeken (Kőrössy 2017). A legszembetűnőbb hatás a nem organikus fejlődési lemaradás, a testi fejlődés elmaradása: kisebb testsúly, lassabb helyváltoztató- és kézmozgás. Fejlődésük egészségügyi indok nélkül lelassul, növekedési nehézségeik, evésproblémáik lehetnek. Súlyosabb esetben, az agy térfogata 20-30%-kal kisebb lehet a normálisan fejlődő és jól gondozott csecsemőköz képest, kisebb lehet a fej körfogata (Herczog 2007), kisebb súlyú lesz és kevesebb neurális összeköttetés alakul ki, ez pedig intellektuális károsodást eredményez. Egy elhanyagolt csecsemőt nem érdekli a környezete, nem reagál a felnőtt arcára, jelenlétére és nem teremt kapcsolatot másokkal, hiszen soha nem tapasztalhatta meg a szülői gondoskodást, a jelzéseire érkező reakciót, szeretetet. Kötődésük dezorganizált vagy bizonytalan-ellenálló, nyelvi fejlődésük a beszédmegértés és a beszédprodukció szintjén is késik.

Az elhanyagolt gyermeknek már óvodás korára komoly fejlődési hátránya van a fizikai vagy érzelmi bántalmazást átélő gyermekhez képest. Nyelvi produkciója hiányos, a hosszabb mondatokat pedig nem ért meg, emiatt engedetlennek tűnhet. Figyelmetlenek, nem igazán érdeklődnek sem fizikai, sem társas környezetük iránt. Nem szeretnek másokkal játszani, inkább elkerülik a társaikat, a csoportban való játékot sem élik meg olyan pozitívként, mint egy egészségesen fejlődő kisgyermek. Játékaikban magukat szeretetre érdemtelennek, másokat elutasítónak ábrázolnak. Sérült náluk az érzelemszabályozás, az impulzuskontroll, a fizikai területeken is észlelhetők az elmaradások a nagy és kézmozgásoknál, és nem is igyekeznek azt a szintet nyújtani, ami egy óvodás korú gyermektől elvárható. Nem tudnak ugrálni, szökdelni, öltözködni, ceruzát fogni, rosszabb a mozgáskoordinációjuk. Az elhanyagolt gyermekeknél gyakrabban jelentkeznak különböző betegségek, mint az asztma, vérszegénység és különböző fertőzések.

Iskolás korában az elhanyagolt gyermek kognitív deficitje jelentősebb, figyelmetlen és nem kezdeményez, átlag alatt teljesít a tesztfeladatokban, verbális képességei is sokkal gyengébbek a társaihoz képest. A társas kapcsolatok továbbra sem vonzzák őket, nem szívesen kezdeményeznek interakciót, visszahúzódóak. A fizikailag elhanyagolt gyermekeknél mutat-

koztak a legváltozatosabb és legsúlyosabb emocionális zavarok a más típusú bántalmazást átélő gyermekekhez képest, tüneteik internalizálóak: szorongnak, depresszívebbek, magányosak, önértékelésük alacsony. Gyakran agresszívak, problémás a viselkedésük, de ez kisebb mértékű a fizikai abúzust átélő gyermekekhez képest. Általában népszerűtlenek, gyengébbek a társas és megküzdési stratégiáik, melynek hátterében a negatívnak, ellenségesnek érzelt társas kapcsolatok tapasztalata áll (Kőrössy 2017).

Hildyard és Wolf (2002, hivatkozva Kőrössy 2017) szerint nagyobb károsodást okoz a fejlődésben a gyermek számára az elhanyagoló nevelés, mintha fizikai bántalmazással is párosulna. Ennek az az oka, hogy a fizikai kontaktus, még ha verés is, több kapcsolatot eredményez a gondozóval, mint a kontaktus teljes hiánya, mert így kisebb a szülői érdektelenség.

A kutatások szerint a bántalmazó környezetben élő gyermek radikálisan eltérő érzelmi légkörben cseperedik fel más gyermekekhez képest. Az a gyermek, amely olyan családban nő fel, ahol az anya bántalmazva van, kétszer gyakrabban lesz tanúja veszekedésnek, mint egy nem bántalmazó családban felnövő gyermek. Az anyát ért szóbeli bántalmazás mértéke pedig pontos előrejelzője lehet annak, hogy melyik férfi fog fizikai erőszakot is alkalmazni.

Úgy tűnik, hogy a partnerkapcsolati erőszakban nevelkedő gyerekeket jobban megviselik a szóbeli konfliktusok is, mint más gyerekeket, de az erőszakos konfliktus bár különbözőképpen, de rövid és hosszú távon is károsabb számukra, mint az intenzív, de nem erőszakos konfliktus (Lundy, Silverman, Ritchie 2013). A tanulmányok szerint azok a gyerekek, akik tanúi a partnerkapcsolati erőszaknak, de őket magukat nem bántják, hasonló mértékű stresszt és szorongást élnek át, mint a bántalmazott, de felnőttek közötti erőszakot nem látott gyermekek, az egyetlen jelentős különbség a közvetlenül bántalmazott gyermekeknél a gyakoribb viselkedészavarokban van. Ugyanebben a kísérletben arra is fény derült, hogy ha a gyermek látja is az erőszakot és közvetlenül bántják is, az szülői a legsúlyosabb következményeket a fejlődésében.

Ezek a hátrányok még akkor is észlelhetőek, ha az erőszak csak az intrauterin időszak alatt, a gyermek születésétől kezdődően már nem áll fenn. Már csecsemőkorban megfigyelték, hogy a családon belüli erőszaknak kitett gyerekek haragosabbak, gyakrabban ellenkeznek és zaklatottabbak. Az óvodás korú gyerekekre jellemző a magas szorongásszint, a poszttraumás hatások, a rosszabb alvás, félősség, valamint erős ragaszkodás a nem bántalmazó szülőhöz. További gyakori tünet, hogy nehezen koncentrálnak, képtelenek egy helyben ülni, félnek az egyedül alvástól, rémálmaik vannak és alvajárók, kiabálnak álmukban.

A mérések szerint az óvodás korú gyermekek fejlődési zavarai közül az egyik az átlagosnál rosszabb verbális képességek, és így van ez a 6-9 éves korosztályban is: minden mérő-

eszközzel mérve a bántalmazott nők gyerekei rosszabbul olvasnak más gyerekeknél, és nagyobb arányban kénytelenek osztályt ismételni. Gyakran vannak tanulási zavarai, hiányoznak az iskolából, vagy pedig nem akarnak otthon lenni, az a céljuk, hogy minél kevesebbet legyenek otthon. Ugyanakkor féltik anyjukat, sokszor próbálják megvédeni, akár testileg is beavatkoznak a konfliktusba.

A bántalmazott anyák gyakran írnak le a traumával összefüggő tüneteket a gyermekeiknél, mint például emléketöréseket az erőszakos eseményről, az erőszakhoz kötődő játékok vagy tevékenységek elkerülését, az eset óta ingerlékenységet, dühöt, nehéz koncentrációt, gyakori, erős megriadásokat, visszahúzódást és másoktól való eltávolodást (Graham-Bermann és Levendosky, 1998, idézi Lundy, Silverman, Ritchie 2013). A bántalmazott gyerekeknek kevésbé valószínű, hogy van legjobb barátjuk, kevesebb időt töltenek barátaikkal, a barátságok minősége is rosszabb, és jobban aggódnak barátaik biztonságáért. Hajlamosak az erőszakra, előfordulhat, hogy másokat megtámadnak vagy zaklatni kezdenek, és sok egyéb viselkedésbeli problémájuk van. A gyerekek otthoni viselkedése problémásabb, mint más gyerekéké. Hotelling és mtsai (2007, idézi Lundy, Silverman, Ritchie 2013) kutatásai szerint a másokkal szembeni erőszak különösen igaz a fiúkra. Jellemző a társállatok bántalmazása is. Duncan, Thomas és Miller (2005, idézi Lundy, Silverman, Ritchie 2013) eredményei alapján úgy tűnik, hogy a társállatokat kínzó fiúk között aránytalanul sok a családon belüli erőszakot megtapasztaló gyermek, ebből pedig azt a következtetést lehet levonni, hogy a partnerbántalmazás látványa erősebben hozzájárul az állatkínzáshoz, mint a fizikai bántalmazás vagy a szexuális abúzus. Az a megállapítás, hogy a bántalmazók is gyakran kegyetlenkednek a társállatokkal, különös jelentőséget ad ezeknek a tényeknek.

A bántalmazó családban felnövő gyermekek negatív eredményeket érnek el a lelki egészséget mérő teszteken. Gyakoribbak náluk a viselkedészavarok, mint a hiperaktivitás, szorongás és zárkózottság, és gyakrabban látogatják az iskolai védőnőt lelki problémáik miatt, aki tovább irányítja őket beszédzavar-vizsgálatra. Különösen a lányoknál, kiskamaszkorban fordulnak elő érzelmi és viselkedéses zavarok.

Az erőszak látványának hosszú távú hatásai is vannak: A gyerekeket gyakran gyöttri bűntudat, mert úgy hiszik, hogy az apjuk miattuk bántja édesanyjukat. Különösen akkor probléma ez, ha egy gyerekneveléssel kapcsolatos vita torkollik agresszióba. Szorongnak, mert attól tartanak, hogy az erőszak újra bekövetkezik: Egy kutatás szerint a gyermekek háromnegyede tart az erőszak újbóli bekövetkezésétől, ez pedig még több szorongást eredményez. Az erőszak gyakran megzavarja a gyermek alvási és evési szokásait is (Lundy, Silverman, Ritchie 2013).

Herczeg tanulmányában a gyermekbántalmazás következtében előforduló pszichiátriai tünetekre koncentrált. Elmondja, hogy minden gyermeknél bekövetkezik distressz valamilyen formában, de az enyhébb, rövid távú reakciók nem feltétlenül jelentenek problémát a későbbiekben, ha sikerül rájuk adaptív megküzdési módot találni. Azok a gyermekek, akik egyszer élik át a negatív élményt – természetesen ez függ a trauma jellegétől, súlyosságától is - hetek, hónapok múltán sikerül visszaállniuk az eredeti szinten való továbbműködésre. Elősegíthetik ezt az egyéni adottságok, a család, a közösségi körülmények. Azonban, ha a trauma megismétlődik, az a korábbinál erősebb tüneteket fog előidézni. Ezeknek a gyermekeknek segítség van szüksége a gyógyuláshoz (Herczeg 2016).

A bántalmazott gyermek élményvilága

Egy bántalmazó családban felnövő kisgyermek egy olyan fenyegető, veszélyes környezetben él, amelyben azok az emberek, akik számára a legfontosabbak és akiknek szeretniük, óvniuk kellene, okozzák számára a legnagyobb félelmet és fájdalmat. Ez a paradox rendszer a gyermekből ambivalens érzéseket válthat ki: egyszerre érez dühöt, félelmet, bizonytalanságot, de reményt és szeretetet is. Ragaszkodik a szüleikhez, hiszen tőlük függ és szereti őket, de mégis érzi, hogy ami vele történik, az nem jó. Továbbá az is nehezítő tényező, hogy a bántalmazó szülő sem örökösen agresszív. Vannak nyugodtabb pillanatai, amikor akár nagyon gyengéden is bánhat gyermekével, emiatt a gyermekben ellentmondásos kép alakulhat ki (Babity 2005).

A kisgyermekekre jellemző a szankció függetlenítése a történetekről: Például, ha egy 3-4 éves gyermek azt tapasztalja, hogy egy másik gyermek helyesen cselekszik, de mégis büntetést kap érte a szüleitől, akkor abból azt a következtetést vonja le, hogy a másik gyerek biztosan rászolgált, tehát a büntetés minősíti a cselekedetet. 5-6 éves korban a gyerekek egy ilyen helyzetben már elbizonytalanodnak, és arra a következtetésre jutnak, hogy a gyermek biztosan azért kapott büntetést, mert korábban tett valami rosszat, így oldják fel magukban az ellentmondást. 7-8 éves korukig a gyerekek elképzelhetetlennek tartják, hogy a szülő tévedjen, a szülői szankciót igazságnak minősítik, és azt gondolják, hogy maguk csináltak valamit rosszul. Ez irracionális büntudatot szül és fixálódik a későbbiekben, ez pedig komoly személyiségtorzuláshoz, állandó szorongáshoz és önértékelési problémákhoz vezet (Visontai-Szabó 2013). Különösen igaz ez a szexuális bántalmazást átélő gyermekek esetében, ahol a gyermek kellemesebb érzést is átélhet, mint például a felnőtt fokozott figyelmét vagy ajándékot. Az

idősebb gyermek akár kéjérzést is átélhet, ezt pedig bűnösségének bizonyítékeként látja (Babity 2005).

A kisgyermek gondolkodása körül-belül 8 éves korig egocentrikus. Ez azt jelenti, hogy énközpontú, úgy hiszi, hogy ő a világ középpontja, miatta történik minden. Ezért amikor azt látja, hogy az apja bántja az anyját, azt feltételezi, az miatta történik, talán ő csinált valami rosszul, ez pedig szintén irracionális büntudathoz, negatív énképhez vezet (Sasvári 2012)

Visontai-Szabó szerint két dolog kell a gyermekneveléshez: a gyermek feltétel nélküli szeretete és következetesség, azonban a bántalmazó családokban pont ez a két dolog hiányzik. Az agresszív szülők nem hoznak létre állandó szabályokat, azokat kedvük szerint változtatják, sokszor egymásnak ellenmondó üzeneteket közvetítve ezzel a gyermek felé, ezzel teljesen összezavarva őt. Ez jelenti a gyermek számára a legnagyobb problémát: sohasem tudja, hogy mire kell számítnia, és ez a kiszámíthatatlan szülői viselkedés különböző személyiségzavarokat, súlyosabb esetben disszociatív személyiségzavart vagy skizofréniát eredményezhet (Visontai-Szabó 2013).

Azok a gyerekek, akiknek rendszeres bántalmazást kell elszenvednie, állandó félelemben és érzelmi kiéheztettségben élnek (Lundy, Silverman, Ritchie 2013). Már korán nagyfokú érzékenységet fejlesztenek ki szüleik monitorozására annak érdekében, hogy felismerhessék a közelgő erőszak jeleit és megelőzhessék azt. Ha felismerik a bajt, akkor pedig igyekeznek a lehető legjobban elkerülni, tompítani jó viselkedésükkel vagy láthatatlanná válásukkal. A gyermekek számára ez az állandó megfigyelés rendkívül fárasztó, a rendszeres szorongás pedig regresszióhoz vezethet a fejlődésük több területén is (Babity 2005).

Egy olyan családnak, ahol bántalmazás zajlik, rengeteg energiáját emésztí fel egy rendszer család képének fenntartása, ez pedig a gyermek számára rendkívül romboló hatású: Úgy érzi, hogy neki is hazudnia kell, emiatt pedig állandóan büntudata van, és nem alakul ki erős önbizalma sem. Azon kell aggódnia, hogy az emberek vajon hisznek-e neki, a titkolózás pedig a kortársaitól való elszigetelődést eredményezi. A másik eshetőségként, a barátainak is hazudni fog, esetleg kiszínezi, eltúlozza a megtörtént eseteket (Visontai-Szabó 2013).

A bántalmazó családban felnövő gyerekek hajlamosak eltávolodni a nem bántalmazó szülőtől: A bántalmazó igyekszik eltávolítani egymástól a családtagokat, és azon ügyködik, hogy szétzúzza a család működésének dinamikáját. Összezavarja a gyereket azzal kapcsolatban, hogy milyen az otthoni erőszak természete, ki a felelős érte, és melyik szülő a kedvesebb, gondoskodóbb, ezzel aláásva az anya tekintélyét és megzavarva az anya-gyermek kapcsolatot. Például nevetségessé teszi az anya gyermekkel kapcsolatos döntéseit a gyermek előtt, és azt éreztetheti a gyerekekkel, hogy az anya nem elég jó szülő. Hamis szerepmódként

azt üzeni a gyerekeknek, hogy a megvetés, a durva szavak, kiabálás az anyával mind megengedhető, nem szükséges a tisztelete (Lundy, Silverman, Ritchie 2013).

Lundy, Silverman és Ritchie azt mondják, hogy az általuk ismert bántalmazott nők gyakran számolnak be arról, hogy a gyermekük pontosan leutánozza azt, ahogy a bántalmazó velük bánik. Megfigyelték azt is, hogy a gyerekek megtanulják az anyát hibáztatni azért, ahogy a bántalmazó velük bánik, és rájuk hárítják a felelősséget saját viselkedésük miatt is. Szélsőséges esetekben a gyermek elkezdhet erőszakosan viselkedni anyjával, azonosul az agresszorral (Lundy, Silverman, Ritchie 2013). A bántalmazó meg is erősíti ebben a gyereket, aki elismerést, figyelmet kap cselekedeteiért. Az apjuk mellé álló kamaszok sokszor lenézik anyjukat, felsőbbrendűnek gondolják magukat nála, és sokszor a család fölött gyakorlott hatalmuk miatt is tartják vonzóbbnak az agresszor oldalához való csatlakozást (Lundy, Silverman, Ritchie 2013). Ugyanakkor sok esetben a gyermek a bántalmazótól való félelmében fordul anyja ellen. Ha a bántalmazó ki is lép a család életéből, hatása nem szűnik meg vele. Tovább él a családtagok interakcióiban (Lundy, Silverman, Ritchie 2013).

A gyermekként bántalmazott felnőtt

A bántalmazás hatásai érvényesülnek egy egész életen át: meghatározó a serdülőkorban és átível a felnőttkoron is. A bántalmazott tinédzserek gyakran keverednek rossz közegekbe, csavaroghatnak, elszökhetnek otthonról. Sokan közülük szerfogyasztókká válnak, kortársi kapcsolataik rosszak, mert vagy ellenségesek és kihívó a viselkedésük, vagy inkább visszahúzódoak. Értéktelennek érzik magukat, nem foglalkoznak önismerettel. A gyerekként bántalmazott serdülők szorongásos és depresszív tüneteket mutatnak, előfordulhat, hogy öngyilkosságot kísérelnek meg (Körössy 2017).

Felnőtként továbbra is alacsony az önértékelésük, gyakran szenvednek depressziótól és súlyos hiányosságaik vannak az alapvető bizalom, autonómia és kezdeményezőképesség tekintetében. Általában nehezen tudják kifejezni érzelmeiket és másokét is dekódolni, közeledésüket elfogadni, szeretetüket viszonzni. Nehezen tudnak megbízni másokban, ennek okán nem tudnak bensőséges kapcsolatot kialakítani a partnerükkel, és hajlamosak az örömtelenségre. Számukra az emberek és a világ veszélyesek és fenyegetést jelentenek (Babity 2005), ez pedig megnehezíti számukra, hogy segítséget merjenek kérni másoktól, vagy elfogadják azt (Lundy, Silverman, Ritchie 2013). A gyerekként bántalmazott felnőttek hétszer nagyobb,

a tinédzserek pedig akár 12-szer nagyobb valószínűséggel követnek el öngyilkosságot, mint a nem bántalmazott társaik.

Az erőszak átadódik a következő generációra is, ezzel továbbadva a téves mintát. Több kutatás készült a témában az utóbbi évtizedekben, de csak kis mértékben térnek el az eredmények, a tendencia egyértelműen fennáll: A gyermekkorukban bántalmazott férfiak nagyobb eséllyel vezetik le másokon az agresszivitásukat, míg a gyermekként bántalmazott nők nagyobb eséllyel válnak újbóli erőszak áldozatává, vagy pedig önmagukat bántják (Babity 2005). A férfiak 3,8-szor nagyobb eséllyel válnak bántalmazó felnőtté (Whitfield és mtsai., idézi Kuritárné 2015), míg a nők 3,5-szer gyakrabban válnak áldozattá, és a gyerekeiket is kisebb valószínűséggel védik meg (Banyard 1997, idézi Kuritárné 2015). Más kutatásokban is hasonló eredményekre jutottak: A bántalmazott gyerekeknek az egyharmada maga is bántalmazó szülővé válik (Oliver és mtsai 1993, idézi Kuritárné 2015).

Felnőve a bántalmazó anyák gyakran kevésbé pozitív, feszültséggel telibb kapcsolatban állnak szüleikkel (Révész 2004), és saját szülőségükben is kevésbé kompetensek. Gyakran képtelenek felismerni, kielégíteni gyerekeik igényeit, nem tudnak együtt érezni velük és örülni sikereiknek. Gyakran maguk is úgy bánnak gyerekeikkel, ahogy velük is bántak gyermekkorukban, sokszor annak ellenére is, hogy nem szándékosan teszik (Babity 2005).

Ugyanakkor sok szülő - pontosan ezek miatt a gyermekkorában elszenvedett sérelmek miatt -, igyekeznek jobb szülőkké válni, és elkerülni minden olyan cselekedetet, amely nekik fájdalmat okozott, mint a szidás és büntetés. Előfordulhat, hogy ez az engedékenység szélsőségekbe torkollik: a világos szabályrendszer hiánya problémákhoz vezethet az önkontroll és viselkedésszabályozás terén, s később antiszociális megnyilvánulásokat is eredményezhet (Babity 2005).

A rossz bánásmód átörökítésének több lehetséges magyarázata van. Az egyik ilyen lehetséges magyarázat a szociális tanuláselmélet, amikor a gyermek eltanulja a bántalmazó szülői modellt, vagyis az „erőszak erőszakot szül” (Kemp, 1998., idézi Révész 2004), mások szakemberek szerint a háttérben „genetikai perdiszpozíciók” állhatnak. Patterson a két elmélet kombinációját valószínűsíti (Révész 2004).

Intő jelek

A gyermekbántalmazásnak sok gyanújele lehet mind a gyermek, mind a szülő, gondozó viselkedésében, azonban ezek a jelek nem mindig egyértelműek, ráadásul a gyermek életkorával

együtt változhatnak, és lehetnek általánosak vagy specifikusak is. Nehezíti a felismerést, hogy a fizikai nyomok hiánya nem zárja ki az erőszak lehetőségét - megjelenhetnek távoli kontextusában is a bántalmazásnak: Megmutatkozhatnak testi, viselkedésbeli vagy érzelmi szinteken is.

Általános gyanújelekként Herczog és Kovács (2004, 13-16.) *A gyermekbántalmazás és elhanyagolás megelőzése, felismerése és kezelése* módszertani levélben a következőket említik:

- kifejezéstelen arc, üres tekintet, szemkontaktus hiánya
- túlzottan készséges, alázatos, engedékeny viselkedés
- túlzott éberség, vibráló, agresszív változékony viselkedés
- félénkség, a gyermek riadt, túlérzékeny a környezeti hatásokkal szemben
- bizalmatlanság a felnőttekkel szemben (esetleg különös félelem csak bizonyos nemű vagy kinézetű emberektől, pl.: férfiak, egyenruhások stb.)
- bizalmatlanság a közeli hozzátartozókkal, elsősorban a gondozókkal szemben
- depresszió, bűntudat, szégyenérzet
- öngyilkossági gondolatok, készítés, kísérlet
- regresszió (alacsonyabb életkornak megfelelő viselkedéshez való visszatérés, pl. ujj szopás, ágybavizelés stb.)
- elmenekülés otthonról
- korai érkezés, késői távozás az iskolába, nagyon kevés, vagy épp ellenkezőleg gyakori hiányzás
- alvászavarok, evészavarok
- koraérett magatartás
- kortársakkal gyenge kapcsolat, szociális készségek deficitje
- kivonulás, mindenek kívül maradás, elutasítás, passzivitás
- figyelemzavarok, tanulási nehézségek
- az iskolai teljesítmény hirtelen leromlás
- vonakodik a levetkőzéstől (pl. testnevelés óra előtt)
- fél a fizikai érintéstől, elrántja fejét a simogatáskor, a váratlan érintéstől összerezzen.

Fizikai bántalmazásra utaló gyanújelek:

- a bántalmazás látható nyomai, jelei □
- fojtogatás nyoma □

- megmagyarázhatatlan, nyilvánvalóan nem baleseti eredetű sérülések □
- többszörös különböző időben keletkezett, a gyógyulás különböző stádiumait mutató zúzódások, vérömleny, karmolás, □
- verésnyomok, égés, forrázás □
- ellentmondásos történet a sérülésről □
- a gyermek (szinte szó szerint) ismétli a szülő történetét a sérülésről, cáfolja, hogy probléma van otthon vagy a korábbi bántalmazást □
- nem baleseti jellegű mérgezés □
- nem baleseti jellegű égés, forrázás

Szexuális bántalmazásra utaló gyanújelek:

Nem specifikus jelek:

- a korábban leírt viselkedésbeli jelek
- a gyermek a korához nem illő szexualizált viselkedés, szóhasználat
- alhasi fájdalom
- fájdalom és viszketés az anális-genitális területeken
- krónikus fájdalmas vizelés, ismétlődő húgyúti fertőzések

Specifikus jelek:

- kiskorú terhessége
- kiskorú nemi betegsége
- prostitúció, promiszkuitás

Az érzelmi bántalmazás lehetséges gyanújelei:

- a gyermek ijedt, szorongó, visszahúzódó a magatartása
- negatív énkép, alacsony önértékelés
- koraérettség
- iskolai teljesítmény romlása, motivátlanság
- nehéz kommunikáció
- alacsony szinten maradó empátia, gyakori apátia
- társas izoláció, befelé fordulás
- agresszió, ellenséges viselkedés
- depressziós tünetek
- deviáns magatartás, csavargás, elszökés

- drogozás, alkoholizmus
- önagresszió, öngyilkossági kísérlet

Elhanyagolás testi gyanújelei:

- alultápláltság, leromlott fizikai-lelki állapot, disztrófia
- ápolatlan, feltűnően piszkos bőr, az időjárási viszonyoknak nem megfelelő, vagy koszos ruházat
- elhanyagolt bőrfertőzések, ótvar
- rovarcsípések nyomai
- hosszú ideje fennálló bőrgyulladás
- túl gyakran történik a gyermekkel baleset, sérülés, mérgezés
- ismeretlen eredetű eszméletvesztés
- korábbi elhanyagolásra, sebesülésre utaló jelek

A szülő viselkedésében megfigyelhető gyanújelek:

- türelmetlen, agresszív gyermekével
- apatikus, közönyös, nem tart szemkontaktust gyermekével
- túlaggódó, túlóvó szülő
- a gyermekét másnak, rossznak tartja, sokat panaszkodik rá
- a gyermek sérüléséről másként számol be, mint a gyermek
- a sérülés nem egyeztethető össze az előadott történettel
- védőoltások be nem adatása

Mit tehet pedagógus?

A transzgenerációs kör megszakításában nagy felelőssége van a gyermekvédelmi jelzőrendszernek, hiszen a bántalmazottság felismerése az első lépés (Herczeg 2016), amelynek tagjai a közoktatási intézmények dolgozói is. A pedagógusok hivatásuknál fogva sok időt töltenek a gyerekekkel, így lehetőségük van alaposan megismerni őket, nyomon követni fejlődésüket, és észlelni az esetleges változásokat (Babity 2005). Ha a pedagógusban felmerül a bántalmazás vagy az elhanyagolás lehetősége, joga és kötelessége jelezni azt (Babity 2005). A jelentés elmulasztása foglalkozás körében elkövetett gondatlanság (Hajdu 2011).

„A pedagógus alapvető feladata a rábízott gyermekek, tanulók nevelése, tanítása. Ezzel összefüggésben kötelessége különösen, hogy közreműködjön a gyermek- és ifjúságvédelmi feladatok ellátásában, a gyermek, tanuló fejlődését veszélyeztető körülmények megelőzésében, feltárásában, megszüntetésében.” (Módszertani Gyermekjóléti Szolgálatok Országos Egyesülete 2006, 19.)

A bántalmazás felmerülésekor az óvodapedagógusnak, osztályfőnöknek lehetősége van információkat gyűjteni és tisztább képet kapni a történetekről, történésekről. A legcélravezetőbb eszköz a családlátogatás, ez tapintatos módon ad lehetőséget az információszerzésre. Érdekes ilyenkor megfigyelni egyrészt a család lakáskörülményeit, életmódját is, illetve feltérképezni a családon belüli kapcsolatokat, megfigyelni a légkört, hogy lehetnek-e komoly családi konfliktusok. Lényeges a kommunikáció, a szülők közötti és a gyermek és a szülők közötti viszonyok, és az érzelmek, amelyeket mutatnak egymás felé. Fontos jelzéssel bírnak a szülő gyermekről tett kijelentései: mit tud például gyermeke iskolai teljesítményéről, és milyen elvárásai vannak a gyermek felé.

Ha a családlátogatás során szerzett tapasztalatok alátámasztják a gyanút, akkor az intézményvezetőnek értesítenie kell erről a gyermekjóléti szolgálatot vagy az önkormányzati gyermekvédelmi irodát. Ha sürgős esetről van szó, a rendőrségen kell feljelentést tenni (Körössy 2017).

Hajdu (2011) összefoglalja rossz bánásmód esetén a pedagógusi teendőket. A fizikai bántalmazással kapcsolatban elmondható, hogy bár egyértelmű jelei lehetnek, a környezet mégsem szívesen tesz jelzést, mert a család belügyének érzi a gyerekek nevelését. Konfrontáció adódhat abból, hogy némely szülő a testi fenyítést a gyermeknevelés eszközének tekinti, sokan pedig félnek a konfrontációból esetlegesen alakulható megtorlástól.

Ha megtörténik a jelzés, akkor általában megtörik a csend és a gyerekek maguktól is beszélni kezdenek. Ha a pedagógus nem jelez az általa észlelt problémákról, az azt jelentheti, hogy nem képes hatékonyan kommunikálni a szülővel, és így nem is tudja megoldani a problémát. Ez a magatartás erősíti a gyermek kiszolgáltatottság-érzetét, és azt hiteti vele, hogy nem számíthat segítségre a pedagógustól, és ami fontosabb: hogy a problémákról nem kell beszélni, csak el kell viselni azokat.

Az érzelmi bántalmazásnak - ahogy láthattuk is -, nincsenek egyértelmű jelei, ezért fontos időben érzékelni a segélykéréseket. Sokat segíthet egy négy szemközti beszélgetés. Fontos, hogyha hihetetlennek tűnő történetet is hallunk, ne kételkedjünk az elhangzottakban, hiszen az első lépés nem a valós történések felderítése, hanem az értő figyelem, a meghallgatás. Ne tegyünk fel eldöntendő kérdéseket, vagy olyanokat, amelyek a saját feltételezéseinket

sugallják, helyette használjunk inkább reflektív kérdéseket, amely gondolkodásra sarkall. Mindenképpen kerüljük az áldozathibáztatást!

A szexuális bántalmazást övezi a legnagyobb hallgatás, tagadás, elhárítás (Herczog 2007), és a jelek sem egyértelműek, ezért itt is kiemelt jelentőségű a felismerés. Egyértelmű bizonyosságot akkor kaphatunk, ha a gyermek elmondja valakinek, de általában titoktartást kér érte cserébe. Ha mégis felfedjük titkát, azzal elveszíthetjük bizalmát, ami nagyon súlyos következményekkel járhat, legrosszabb esetben öngyilkossággal végződhet, ezért fontos megtanulnia minden pedagógusnak, hogy hogyan jutassa el a gyermeket odáig, hogy ő maga oldja fel titkát és engedélyt adjon a jelzésre. Ugyanakkor a pedagógusnak törvényen alapuló kötelezettsége a rossz bánásmód jelzése.

Bizonytalanság esetén érdemes összehívni az összes gyermekkel foglalkozó szakembert, hogy közös döntést hozzanak, így megosztva a felelősséget.

A rugalmasság pedagógusi támogatása

A gyermekek rezilienciája, tehát a pszichés ellenálló képessége fejleszthető. Az intézményi nevelés során a pedagógusok sokat tehetnek a gyermekek rugalmasságának támogatásáért, ez kiemelt fontosságú ez a bántalmazó családban élő gyermekek tekintetében, ahol az elsődleges gondozó csak kevésbé tudja ezt megtenni.

A csecsemőkor a rugalmasság megalapozásának szempontjából kulcsfontosságú, hiszen ebben az időszakban a gyermek legfőbb érzelmi szükséglete a biztonság, a szeretetteljes odafordulás és a gyermek igényeire reagáló, válasz-kész magatartás. Ha a csecsemő ezen igényei teljesülnek, akkor képes biztonságos kötődést létrehozni gondozójával, ez lesz az alapja a későbbi, egészséges személyiségfejlődésnek, amely a reziliencia fő összetevője.

Az elhanyagolt, bántalmazott gyermekek számára az állandóság, és szeretetteljes reagálás különösen fontos, hiszen az elsődleges gondozó fizikai vagy érzelmi távolléte a kötődés zavarait, megkésett fizikai, érzelmi és intellektuális fejlődést okozhat. Ezért különösen fontos a gyermeket gondozó szakember megbízható és válasz-kész jelenléte, amely megóvhatja az elsődleges gondozó hiánya okozta problémáktól. Az aktivitás és az önálló kezdeményezés is fontos jellemző. Az egy év alatti gyermek esetében ez azt jelenti, hogy a szakember a gyermek kibontakozását fizikailag és mentálisan is elősegíti a megfelelő tér, biztonságos és motiváló eszközök, minőségi idő és a kellő mértékű segítségnyújtás biztosításával. A szabadon felfedezhető, inger-gazdag, de biztonságos környezet lehetőséget ad a szabad mozgásra, kísér-

letezésre, amely elősegítője az értelmi fejlődésnek. Az intellektuális fejlettség pedig fontos tényezője a rugalmasságnak, hiszen az intelligensebb gyerekek jobban átlátják helyzetüket, ez a problémaközpontú gondolkodás alapja.

Az egy és kettő életév között lévő gyermek elindul, és ennek a helyváltoztató mozgásnak, az önállósodásának eredményeképp a gyermek erősebben kezd ragaszkodni az elsődleges gondozóhoz. A biztonság megteremtésének érdekében a bölcsődei reggeli befogadási rituálé kulcsfontosságú. Fontos, hogy a nevelő hagyjon időt a gyermek feloldódásának, igyekezzon a feszültséget kreatívan oldani, így elkerülhető a feszültség destruktív levezetése, és hogy a gyermek egész nap édesanyja után sírdogáljon. Sikerral járhatunk játékok felajánlásával, a gyermek jelzéseire reagálással. A két év körüli gyermek értelmi fejlődését leginkább a minden kérésre válaszoló felnőtt és az önállóság, aktivitás támogatása segíti.

Beszédfejlődés tekintetében, egy elhanyagoló vagy bántalmazó családban felnövő gyermek szüleinek kifejező készsége szegényes, zavaros, a gyermek számára sokszor értelmetlen lehet, ezért nagyon fontos az egyéb gondozók figyelme, különböző módszerekkel való támogatása a beszédfejlesztés tekintetében. A kommunikáció hitelessége is elengedhetetlen, hiszen ez az érzelmi nevelés lényeges szempontja is. A bántalmazó szülők gyerekeinek látnia kell, hogy amit lát és hall, az igaz, az érzéseinket elmondhatjuk másoknak és megbízhatunk mások érzelmeikkel kapcsolatos megnyilvánulásaiban. Ennek a biztonságérzetnek tudatában meri majd ő maga is őszintén kifejezni érzéseit, mások érzéseinek megfigyelése pedig segíti az empátiás és más társas készségek fejlődését. Bizonyos szabályozott keretek között különösen fontos az érzelmek kifejezése, mégpedig intenzíven, szabadon, hiszen ez a gyermekkor része. A bántalmazó környezetben felnövő gyerekeknek sokszor csendben kell lennie a szülő csend és nyugalom iránti vágya miatt.

Két éves körül kerülnek a gyermekek leggyakrabban bölcsődébe, a szocializáció pedig okozhat néhány konfliktust a gyermekek énközpontúsága miatt. Az elhanyagoló, vagy agresszív környezetben élő gyerekek számára előfordulhat, hogy a szülő nem biztosít elegendő mennyiségű és minőségű társas kapcsolatot, így ezeknek a gyerekeknek az intézményes nevelés az egyetlen lehetősége a kortárs kapcsolatok teremtésére és a beilleszkedéshez szükséges társas készségek elsajátítására. Egyes esetekben a gyermeket érik társas élmények, de nem az életkorának megfelelőek: a szülő barátaival kell töltenie idejét, ide-oda csapódik a rá vigyázó felnőttek között, vagy az otthonán kívül kell töltenie az éjszakát. Ezekben az esetekben a mintául szolgáló felnőttek nem mutatnak jó példát. A pedagógus legfontosabb feladata, hogy jó példával járjon elő a gyermek számára mind cselekvéseiben, mind szavaiban.

A pedagógusnak a szülővel együttműködve kell segítenie a gyermek szocializációját, még akkor is, ha a család értékrendje, viselkedésformái nagyon különböznek a nevelőtől. Fontos, hogy az ilyen esetekben is az előítéletmentességre törekedjünk, kommunikációnk tükrözzön elfogadást és támogatást a gyermek és szülei felé egyaránt. A szülők és a pedagógus közötti bizalom csak empátikus légkörben jöhet létre, amely szükséges mindenfajta támogatás vagy változtatási javaslat elfogadásához, hogy a szülő azt ne érezze kioktatásnak, lealacsonyításnak.

A bántalmazó, elhanyagoló családban élő gyerekek lélektani rugalmasságát az óvodai nevelés támogathatja a legjobban, ha a pedagógus a gyermekek érzelmi, értelmi és szociális szükségleteit is képes az átlagosnál nagyobb mértékben, személyre szabottan támogatni. Az óvodás korú gyermek érzelmi szükségletei bár már önállóbb, a felnőttektől függően kielégített. A gyermekek képesek több személyhez is kötődni, így a pedagógus is lehet ilyen kötődési személy, ha megbízhatóan és érzékenyen reagál a gyermek kötődési igényeire. A kutatások felhívják a figyelmet az érzékeny reagálás módjára: nem elegendő, ha a pedagógus általánosságban kedves a gyermekcsoporttal szemben, személyesnek kell lennie. Egy bizonytalan kötődésű gyermeknek az általánosnál több megkülönböztetett figyelemre, elfogadásra van szüksége, hogy kompenzálja az otthoni hátrányos életkezdést. Az óvodapedagógussal kialakított biztonságos kapcsolat táptalaja lehet az egészséges fejlődésnek, a gyermek ugyanis a biztos pont megléte miatt bátran indul környezete megismerésére, amely az intellektuális fejlődés alapja.

A bántalmazott gyermek érzelmi fejlődését minden lehetséges eszközzel segíteni kell, mert az otthoni érzelmkifejezés és érzelemszabályozás módjai nehezítettek. A példaértékű és megbízható személyes kapcsolatok mellett a művészetek segíthetik az érzelmi nevelést, különösen a versek és a mesék. A gyermekek a mesehősökkel azonosulva felismerhetik saját érzéseiket, és láthatják annak kifejeződését, az arra vonatkozó szabályokat valamint a problémák megoldási lehetőségeit.

A bántalmazó otthonból jövő iskolás kisgyermek családjában sokszor nincs meg az a környezet, amely támogatná a tanulást, nincsen dicséret, nincsenek elismerve a gyermek eredményei. Éppen ezért az iskolának lehetősége van és kötelessége is biztosítani a tanuláshoz szükséges légkört és fizikai teret. Fontos a pedagógus hozzáállása, hogy feltétel nélküli elfogadja a gyermek személyét. A gyermeknek akkor is éreznie kell a szeretetet, amikor esetlegesen rosszat csinált és büntetést kap érte a nevelőtől. Az iskolában a tanítónak már kevesebb lehetősége van minőségi idővel vagy testi érintéssel kifejezni szeretetét, azonban fontos, hogy az erre igényt támasztó gyerekeket ilyen módon is támogassuk.

A pedagógusok szeretetükkel, elfogadásukkal és a gyermek sikereinek elismerésével, dicsérettel erősíthetik a gyerekek önértékelését, melynek birtokában képesek könnyben átvészelné a nehéz helyzeteket és megbirkózni a problémákkal. A rugalmasságot segítik az iskolás gyermek kognitív képességei is. Ebben az időszakban a gyermek már képes elvonatkoztatni saját nézőpontjától és megérteni másokét, ezt nézőpontváltásnak nevezzük. A bántalmazó családban élő gyermekek empátiájának fejlődése problémákba ütközhet, de a pedagógus ebben sokat segíthet különböző eszközökkel. Különösen fontos a megfelelő minta adása, a mód, amellyel a pedagógus a gyermekhez vagy a gyermek családjához viszonyul, ahogyan átérzi a gyermek nehézségeit, érzéseit, például szolgál nem csak a gyermek, de szülője számára is. Az empátiái mellett sok olyan társas készség van, amely elősegíti a gyermek közösségbe való beilleszkedését, azonban egy elhanyagolt, vagy depressziós szülő gyakran nem támogatja a gyermeke kapcsolatait, vagy egyenesen gátolja barátok szerzésének lehetőségét. A pedagógus elősegítheti a kortárs kapcsolatok alakulását az egyes órai munkaformáktól elkezdve az osztálykirándulásokon át a táboroztatásig.

Tehát a pedagógus számára igen összetett folyamat az elhanyagoló, vagy bántalmazó családból érkező gyermekek sorsának figyelemmel kísérése és útjának támogatása, de ha ezt a kemény, de létfontosságú feladatot magunkra vállaljuk, akkor egy olyan gyermeket támogatathatunk, akinek sorsát rajtunk kívül sokszor senki más nem segíti (F. Lassú 2011).

A téma empirikus vizsgálata

Dolgozatomban a családon belüli erőszak kérdéskörét tanulmányozom, amely egy összetett és érzékeny téma, ehhez pedig úgy gondolom, hogy az interjú a legalkalmasabb kutatási módszer. A problémát lehetne sok adatot feldolgozó statisztikákat elemezve is tárgyalni, de úgy éreztem, hogy a téma intimitása lehetőséget ad mélyrehatóbb vizsgálódásra.

Az interjúkat eredetileg pedagógusokkal szerettem volna elkészíteni, majd válaszaikat összehasonlítani, de nem volt hozzá elegendő alanyom, akik segíteni tudtak volna. Számomra ez is azt a tényt támasztja alá, hogy a családon belüli erőszak tabu-téma, hiába súlyos probléma mai napig felvilágosult társadalmunkban. Szemlélteti a látencia jelenlétét és a jelzőrendszer hibáit is: több mint egy tucat pedagógus mondta nekem azt, hogy nem tud segíteni a kérdésben, mert nem találkozott bántalmazott gyermekekkel pályafutása során.

A kutatást ezért át kellett terveznem úgy, hogy a kérdéskört több szakma nézőpontjából vizsgálom. 2023 március-áprilisában összesen nyolc darab interjút készítettem különböző szakmák dolgozóival. Segítségemre volt Racskó Ramóna, a Pécsi Egyházmegye gyermekpszichológusa, Biró Dániel, a Kaposvári Borostyánvirág Anyaotthon vezetője, Kéri Bernadett óvodapedagógus, Boda Anita védőnő, és a Vásárosdombói Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola négy pedagógusa: Kovács Krisztina tanító, Benke Tamás tanár, Tolnai Judit gyógypedagógiai asszisztens, és Bognár Andor, történelem, irodalom és nyelvtan szakos tanár. Az interjúk általában személyesen zajlottak, úgy, hogy ellátogattam a szakemberek munkahelyére. Az egyik interjú online zajlott, a négy Vásárosdombói pedagógust pedig csoportos interjúban hallgattam meg.

A csoportos interjú váratlanul ért, hiszen az előzetes egyeztetés alapján két tanítónőt hallgattam volna meg külön-külön, egymást követve. A helyzet viszont úgy adódott, hogy több pedagógus is szeretett volna csatlakozni a beszélgetéshez, akik nem is kizárólag tanítók voltak, így sikerült beszélgetnem tanárral és gyógypedagógiai asszisztenssel is.

A Kéri Bernadettel készített interjú különösen érdekes volt számomra. A külső szakmai gyakorlatomat abban az óvodában töltöttem, ahol Bernadett dolgozik, ő volt a mentorpedagógusom is, így nyolc hetet tölthettem el azokkal a gyermekekkel, akikről mesélt. Az interjút a gyakorlat közepén készítettük, így jól megfigyelhettem a gyerekeket utána is, illetve a korábbi történésekre is válaszokat kaphattam.

Eredetileg az volt az elképzelésem, hogy van az interjúkhoz egy vezérfonalam, néhány olyan kérdés, amely kulcsfontosságú a téma kapcsán, többsége azonban személyre szabott,

illetve az alanyok gondolataihoz alakított kérdések lesznek, így ezeket félig strukturált interjúknak terveztem.

Az első interjú után azonban arra jutottam, hogy át kell alakítanom az eredeti elképzeléseimet. Olyan kérdések is merültek fel bennem, amilyen témákra nem számítottam, így az interjúk inkább valahol a félig strukturált interjú és a tematikusan fókuszált szabad beszélgetés között helyezkednek el. Eszközként diktafont használtam, amellyel fel tudtam venni a beszélgetéseket.

Az alábbi kutatási kérdésekre kerestem választ:

- Milyen hatással van a gyerekekre a családon belüli erőszak?
- Milyen problémák lelhetők fel a rendszerben?
- Hogyan lehet felismerni a bántalmazást, és hogyan lehetne megelőzni?

Elkülöníttem a pedagógusok és más szakemberek tapasztalatait. Elsőként arra keresem a választ, hogy mit láthatnak, illetve érzékelhetnek a pedagógusok bántalmazás esetén, aztán pedig a gyermekekkel kapcsolatba kerülő más szakemberek tapasztalatait vizsgálom.

A kutatás eredményei

Hogyan lehet felismerni a bántalmazást?

Elsőként a pedagógusok tapasztalatait dolgozom fel, akik saját bevallásuk szerint is az ország egyik leghátrányosabb körzetében dolgoznak. Először arról kérdeztem őket, hogy az egyes esetek kapcsán mit észleltek pedagógusként, illetve, hogy általánosságban milyen intő jelekre érdemes figyelni. Az interjúk alatt a legjellemzőbb bántalmazástípus az elhanyagolás volt, a legkevesebb szó a szexuális bántalmazásról esett. Az interjúk tapasztalatai alapján el lehet különíteni a fizikai elhanyagolást az érzelmi elhanyagolástól, valamint a fizikai elhanyagoltság jelenheti a teljes család ápolatlanságát, illetve kizárólagosan a gyermek elhanyagoltságát is mind fizikai, mind érzelmi tekintetben. Azokban a családokban, ahol kizárólag a gyermek van elhanyagolva fizikálisan, ott az érzelmi bántalmazás is sokkal jellemzőbb.

Az elhanyagolásnak vannak a legeggyértelműbb jelei, hiszen ez általában látszik a gyermek személyes higiéniáján. Ruházata hiányos, nem az évszaknak megfelelő, szakadt és/vagy piszkos, alsóneműi nem a nemének megfelelőek. A gyermek mosdatlan és érződik is,

hogy nem tisztálkodik rendszeresen, körmei koszosak, nincsenek levágva többszöri kérés után sem. Különösen feltűnő, ha a gyermeknek a lába, vagy a bőre gombás, vagy olyannyira ápolatlan a gyermek, amely az egészségét is fenyegeti. Tanszerei hiányosak, nem hoz magával tízórait, uzsonnát, az iskolai ünnepeken pedig soha nincs ünneplős ruhája. Jelzés lehet az is, ha a szülő rendszeresen nem jelenik meg a szülői értekezleteken, fogadóórákon.

Problémákat jelez, ha a kisgyermeket ott felejtik az óvodában, iskolában, ha illuminált állapotban érkezik a gondozó, ha idegen emberek jönnek érte, vagy ha kiderül, hogy a gyermek hosszú időre egyedül maradt otthon.

„Sokszor az apa jött a kislányért, gyakran részegen. Ha nem ő jött, volt, hogy az ivócimborái akarták elvinni a gyermeket a kocsmába az apjához, de nyilván nem adtuk ki senkinek papír nélkül. [...] előfordult nem is egyszer, hogy elfelejtett érte jönni az apa...”

Bár fontos, hogy elkerüljük az előítéleteket, a szülő viselkedése, szavai árulkodóak lehetnek. Egyértelműen fokozott figyelemre van szükség, ha valamely gondozó bűnöző, börtönben van vagy prostituáltként dolgozik, de néhány beszélgetés is igen beszédes lehet: a gyermekhez való rideg hozzáállás, illetve ha a nevelővel való beszélgetések során a szülő valótlannak tűnő dolgokat állít.

„Az anya olyanokat mondott, hogy előző nap agyműtété volt, illetve, hogy atomfizikusként dolgozik [...] prostituáltként dolgozott, majd elhagyta a családot egy férfi miatt.”

A 21. században követhetjük egymást a különböző szociális média felületeken, amely gyanús helyzetekben is az előnyünkre válhat: némely szülő publikus megnyilvánulásai aggodalomra adhatnak okot, illetve a gyermekeket is láthatjuk, akár csak képeket osztanak meg, akár videókat. Több pedagógus is megemlítette az interjúk során, hogy a gyermekek – már az óvodás korúak is - Tik-tok videókat tesznek közzé, amelyekben felbukkannak olyan tényezők, amelyek sokat mondhatnak a pedagógusnak.

A családot legjobban saját közegében lehet megismerni, erre adnak lehetőséget a családlátogatások. Amikor sor kerül rájuk, a legtöbb család igyekszik a lehetőségekhez mérten kihozni a maximumot a környezetéből, például süteménnyel, kávéval, viszonylagos renddel és tisztasággal várja a látogatásra érkező pedagógust. Ha a minimális igyekezet sem látszik, az intő jel lehet. Elég apróságokra gondolni: például, hogy bekapcsolják a fűtést a pedagógus érkezésére, hogy ne legyen hideg, vagy van otthon ennivaló.

„Jöttünk vissza, én itt bőgtem az udvaron, hogy ezt egyszerűen nem hiszem el, tragédia volt, hogy gyerekek így élnek. Ezt az ember akkor tudja még inkább átérezni, ha már gyerekei vannak. Hogy amikor hazamegyek, akkor ott van a minden, amit csak meg tudsz neki adni. Itt konkrétan a kisebbik lány ágya egy deszkalap volt.”

A gyermek rendszeres éhsége is intő jel lehet, vagy ha a vékony kisgyermek dupla akkora adagokat eszik, mint a többiek. Előfordulhat, hogy ez nem csupán a család anyagi helyzetéből adódik, hanem a szülő mentális problémáiból is. Például, ha a szülő depressziós, ezért nem főz, gyakorta a fűtést sem kapcsolja be, a gyerekeknek pedig csendben kell lenniük, mert anyja *„csak fekszik és halkan kell játszani”*.

Ebben a helyzetben a fizikai elhanyagoltság együtt jár az érzelmi elhanyagolással is, amelynek világos jelei vannak. Sok elhanyagolt gyermek síróssá, visszahúzódóvá válik, az óvodában nem szívesen tevékenykedik, játékában játssza el traumáit, az otthon történeteket. Óvodában és általános iskola alsó tagozatában is bújósak, szeretetre éhesek, amely iskolás korban már feltűnőbb lehet. Ugyanakkor az elhanyagolt gyerekek gyakran nagyon önállóak, hiszen egyedül kell megoldaniuk olyan helyzeteket is, amelyekhez egy nem bántalmazó családban felnövő gyermek segítséget kapna. Ez az intézményes nevelésben is feltűnhet: az óvodában segítség nélkül elvégzi gondozási feladatait, iskolás korában pedig kiderül, hogy például olyan házimunkákat végez otthon, amely korát tekintve még korai számára.

„hypóban kellett térdelniük, ha rosszul mostak fel, lopni küldték őket a szomszédba, dolgoztatták őket, 40 fokos melegbe gazolták a járdát kint”

A gyermekek dolgoztatása fizikai bántalmazásnak minősül. Több példát is hallottam arról, hogy kicsi gyerekeknek vegyszerrel kellett takarítania, vagy kukában keresgélnie értékek után kutatva, ez pedig meglátszik az iskolába érkezve. Az iskola előtti istálló trágyázása érződik a gyermek ruháján, a véletlen forrázás is örök hegeket hagy a testen. A durva tettleges bántalmazás nyomai szintén feltűnőek: különböző furcsa magyarázatú foltok, sérülések, lila monokli a szem körül, a büntetésül hypóban térdeltetés nyomai.

A fizikai, és más típusú bántalmazásról is elmondható, hogy nem mindig vannak külsérelmi nyomai a pedagógus számára, de a gyermek viselkedéséből is sok mindenre következtethetünk. A megkérdezett pedagógusok egységesen egyet értettek abban, hogy a gyermek viselkedésében hirtelen beállt változás figyelmeztető jel lehet. Csendesebb, szégyenlősebb, visszahúzódóbb lesz, vagy éppen ellenkezőleg, harsányabb. A fiúkra inkább jellemző, hogy problémás, agresszív gyerekekké válnak: verekedni kezdenek, haragosak, dacosan ellenállnak minden kérésnek, nem fogadnak szót a nevelőknek, cserébe szemtelenül vigyorognak. Vannak közvetettebb jelek is, amikor tárgyakon keresztül érzékelhetőek a problémák: például, ha a gyermek leveszi a szemüvegét, mielőtt az udvarra menne, vagy inkább mezítláb focizik, minthogy megsérüljön a cipője, mert akkor tudja, hogy bajba kerülhet otthon.

Kiemelték továbbá a pedagógusok azt is, hogy a bántalmazott gyerekek gyakran és sokat hiányoznak, mert esetlegesen féltik testvérüket egyedül hagyni otthon, vagy egyszerűen

a szülő elhanyagoló és nem kötelezi őket az iskolába járásra. Az is előfordulhat, hogy a szülő állandóan orvoshoz fordul gyermekével, akkor is, amikor a pedagógus szerint az már nem lenne indokolt, és koránál kisebb gyermekként bánt vele. Ez egy nagyon ritka, de rendkívül romboló hatású fizikai és érzelmi bántalmazás, a Münchausen by proxy szindróma figyelmeztető jele lehet. Ennek az ellentéte is intő jel lehet: ha a gyermek - akármennyire is kedveli az osztálytársait - rendszeresen az utolsó, aki az iskolában marad, abból arra lehet következtetni, hogy nem szívesen megy haza.

Egyértelműen intő jel, ha egy másik intézmény, például a gyermek óvodája figyelmezteti az iskolát a családi viszonyokról, vagy ha a gyermekek már védelembe vannak véve a családban.

Szerencsésebb esetben a gyermek elárulja a vele történeteket egy barátjának, vagy egyenesen a pedagógusnak. A kisebb gyerekek hajlamosabbak olyan családi történeteket is elmesélni a pedagógusnak, amiket titokban kellene tartaniuk, ezeket is érdemes számításba venni pedagógusként. Ha a gyermek hangosabbá válik, az is előfordulhat, hogy elmeséli több embernek is az érdekes történeteit, hogy a figyelem középpontjába kerülhessen. Az ilyen ügyek miatt (is) fontos, hogy a pedagógus jó kapcsolatot ápoljon a gyerekekkel, hogy az esetlegesen megtudott történeteket bizalommal közvetíthessék a pedagógus felé. Sajnálatos módon a legtöbb gyermek igyekszik titokban tartani az őt ért traumákat, különösen így van ez a szexuális bántalmazást átélt gyermekeknél. Minél idősebb a gyermek, annál valószínűbb, hogy eltitkolja az abúzust. „*Ne mondj senkinek semmit semmiről, mert abból baj lehet.*” Az egyik interjúalanyom számára pontosan egy ilyen mondat csapta meg a fülét, ahogy a nagyobbik testvér okítja a kisebbet. Ha a pedagógus szemfüles, meghallhat sokat mondó beszélgetéseket. Ha a gyermek mégis megbízik a pedagógusban és segítségért fordul hozzá, netán elmenekül otthonról, akkor azonnali intézkedésre van szükség.

Ha a pedagógus bármilyen információ birtokába kerül, azt azonnal jelentenie kell az intézményvezetőnek, aki megteszi jelzési kötelességét az intézmény gyermekvédelmi felelősének, a családgondozónak, a gyermekjóléti szolgálatnak, illetve a rendőrségének is. A Városlombói pedagógusok kiemelték, hogy kötelességük, hiszen a gyermek érdekeit kell nézniük első sorban, illetve azt is megjegyezték, hogy a jelzés elmulasztása munkakörben elkövetett gondatlanságnak minősül.

Akár fény derült a történetekre, akár nem bizonyított az erőszak, a bántalmazott vagy elhanyagolt gyermeknek odafigyelésre, érzelmi biztonságra van szüksége. Különösen, ha a jogi procedúrák hónapokra, akár évekre is elhúzódnak, amelyet a későbbiekben kifejtek.

Kéri Bernadett óvodapedagógus erre az érzelmi segítségre helyezi a hangsúlyt: a pedagógus érzelmi biztonsága képes lehet ellensúlyozni az elhanyagoltságot, éreztetheti a gyermekkel, hogy ő is fontos, és figyelnek rá. A Vásárosdombói pedagógusok kiemelték, hogy a már védelemben lévő gyermekekre különös figyelmet fordítanak, de ők inkább a tárgyi támogatás szempontjából közelítették meg a segítségnyújtás módjait:

Az elhanyagolt, éhező gyermekeknek maradék ételt csomagolhatnak össze az iskola dolgozói, és adományoznak például ruhákat, törölközőket, paplanokat a gyerekeknek. Az iskolai ünnepségek alkalmával is adhatnak ruhákat a rejtett tartalékokból azoknak a diákoknak, akik otthon nem tudtak csinos ruhát ölteni, ezzel pedig elérhetik azt, hogy kevésbé lógjanak ki társaik közül ezek a gyerekek. Az iskolákban és az óvodákban is lehetséges gyűjtések szervezése, ez különösen jól működhet olyan településeken, ahol összetartó a közösség. Rendezhetünk filléres vásárokat, ahogy Vásárosdombón is teszik: 50, 100 Ft-ért árulnak egymásnak olyan tárgyakat, amelyeket a gyerekek szívesen megvásárolnak, mint például régi játékokat vagy ruhákat.

Fordulhatunk a település önkormányzatához is felajánlásokért, karitatív szervezetekhez anyagi segítségért, a Szeretetszolgálat is tud segíteni ilyen ügyekben. Segíthet még az intézményben dolgozó védőnő, a családsegítő és az óvoda- vagy iskolapszichológus.

Ha észlelünk valamit, akkor az első lépés a szülővel való beszélgetés. Leülhet a pedagógus és a szülő, szülők, illetve a pedagógus, a szülők és az intézményvezető is, ha arra van szükség. Diszkrétan lehet kérdezni a családon belüli fontosabb történésekről is, amely megmagyarázná a gyermek viselkedésének hirtelen változását. A kérdezés gyakran nem vezet sikerhez, a szülő válaszai lehetnek passzívak, vagy akár passzív-agresszívak. Többen szóltak az interjúk alatt arról, hogy a szülő fenyegető viselkedése félelmet keltett a nevelőben.

További problémát jelenthet, hogy a szülők nem szívesen fogadják a pedagógus segítségét, tanácsait sem. Azok a gyerekek különösen veszélyeztetettek, akik alapvetően valamilyen egészségügyi, vagy pszichés problémával küszködnek, de a szülő elutasítja a szakemberek segítségét. Sokan tartanak attól, hogy a vizsgálatok eredményei megbélyegzi gyereküket.

Fontos minél előbb tájékoztatni a szülőt a felmerülő problémákról, hogy a gyermek minél előbb elkezdhesse a fejlesztést. Kéri Bernadett tapasztalatai alapján sajnos sokan nem értik, hogy az óvodában még meg lehetne előzni, vagy legalábbis csökkenteni a hátrányokat még az iskolába lépés előtt. A nevelőnek ilyenkor különösen nagy a felelőssége abban, hogy kellő empátiával, mégis jól érthetően adja át tudását, és igyekezzon meggyőzni a szülőket a fejlesztések, vagy különböző külső segítség szükségességéről: tájékoztathatja a szülőket az adott életkorban elvárható fejlődésről, illetve a fejlesztések várható eredményeiről is.

A gyermekbántalmazással kapcsolatban a pedagógusok szerepéről más szakemberek is hasonlóan vélekedtek, kulcsfontosságúnak találták a minél előbbi probléma észlelést és a jelzés adását.

Bíró Dániel, a Kaposvári Borostyánvirág Anyaotthon vezetője a mielőbbi észlelést és a problémák jelzését emelte ki. Véleménye szerint az egyik legfontosabb cél a minél korábbi beavatkozás, amellyel, talán ha nem is nyom nélkül eltüntethetőek a gyermek traumái, de a rossz minta továbbadása megállítható. Egyet értett abban, hogy a pedagógusok elsők között kapnak lehetőséget a családon belüli erőszak felismerésére. Sok időt töltenek a gyerekekkel, bölcsődétől elkezdve az általános iskoláig szinte mellettük nőnek fel, ezért komoly lehetőségük van a gyerekek megismerésére, a problémák észlelésére, a jelek kódolására és a jelzés továbbítására. Nem tudhatják biztosan, melyik gyermek családjában vannak otthon problémák, de azt felismerhetik, ha a gyermek viselkedése megváltozott, és sok ponton van lehetőségük beavatkozásra. Ebben az időszakban még komoly lehetőség van a beavatkozásra, később a középiskolás időszakban már csak tüzet oltani lehet, megakadályozni a további bántalmazást, de a szocializáció hatásait már nem lehet megszüntetni, vagy annak hátrányát csökkenteni.

Racsó Ramóna pszichológus szerint a gyermekek a hozzá közel álló személyeknek, például óvó néninek vagy a tanító néninek elmesélnek sok mindent, olyan dolgokat is, amelyeket nem lenne szabad, mert még nem tudják felmérni, hogy mit lehet és mit nem. Ilyenkor kiderülhetnek olyan történetek, hogy például kint kellett aludniuk a hidegben, mert az apa sokat ivott és kitette őket a házból. A pedagógusok láthatnak ütés nyomokat az arcon, vagy feltűnhet, hogy a gyermek visszahúzódombba, zárkózottabbá válik, vagy annak pontosan az ellenkezőjévé, harsányabbá. A pedagógusnak probléma észlelését követően kötelessége jelzést tenni az intézményvezető felé, akit továbbítja a kitöltött esetjelző lapot a családsegítő és a gyermekjóléti szolgálat felé. Probléma esetén ellátásba kerülnek: alapellátásba vagy védelembe veszik a gyermeket, az ezekről szóló esetkonferenciákra pedig meg szokták hívni a gyermek pedagógusát is.

Boda Anita védőnő szoros együttműködésben dolgozik a pedagógusokkal. Azt emelte ki, hogy a pedagógus észleli a gyermekek hangulatingadozásait, kortársaitól való elszigetelődését, tanulmányi teljesítményének romlását, esetlegesen iskolakerülését, ezeket az intő jeleket pedig továbbítja a védőnő felé, aki komplex családgondozást végez.

Bíró Dániel anyaotthon vezető szerint azoknál a gyerekeknél, akikkel az iskolában vagy az óvodában sok probléma van, érdemes utána nézni, mert az valószínűsíthetőleg az

otthoni problémákat jelzi. Ha a gyermek iskolai teljesítménye, viselkedése hullámzó, az szintén figyelmet érdemel. Kiemelte, hogy ilyenkor óvatos puhatolózásra van szükség, nem szabad ajtóستól a házba rontani. Árulkodó lehet a kommunikációja, kortárs kapcsolatai, érdemes figyelni a gyermek rajzait is. A gyertya rajzolása Bíró szerint tipikusan a szexuális bántalmazás egyik jele lehet, illetve ha a gyermek rendszeresen a hideg köre ül, szintén. Tudat alatt próbálhatja hűteni nemi szervét.

A gyermek minél kisebb, annál nehezebb észlelni a problémákat. Kisiskolás korában már egyértelműen „tűnethordozó”: a problémákat 9-10 éves korig lehet jegelni, utána egyértelműen előjöhetnek, a gyermek pedig deviáns, antiszociális kamasszá válhat.

Boda Anita védőnőként dolgozik, munkája elsősorban a prevenció. A várandósságtól kezdve gondozza az anyákat, majd a 0-6 éves korú gyerekek fejlődését kíséri figyelemmel, ezen felül óvodában és iskolában is ellát különböző egészségnevelési feladatokat. Bántalmazott, vagy elhanyagolt gyerekekkel találkozik családlátogatások során, a rendelőben, a tanácsadások és az orvosi vizsgálatok alkalmával, így az esetleges bántalmazás jeleit könnyen érzékeli. Árulkodóak lehetnek a megszokottól eltérő hangulati változások, érzékelhető a feszültség, illetve vannak olyan jelek is, amelyek egyértelművé teszik a gyermek elhanyagoltságát, illetve a bántalmazottságát: a kisbabán cigaretta csikkel okozott égési sérülések, alultápláltság, kötelező oltások késése, vizsgálatok elmulasztása, vagy nem a megfelelő időben történő vizsgálatra hozatal. A nagyobb gyerekeknek a viselkedése deviáns lehet, romlik az iskolai teljesítményük, súlyos esetben előfordulhat öngyilkosság megkísérlése.

Racskó Ramóna gyermekpszichológus óvodapszichológusi munkája során nem találkozik bántalmazott gyerekekkel, de a Gyermekjóléti Szolgálatnál és a nevelőszülői hálózatban, ahol szintén dolgozik, igen. Ott többnyire már úgy ismeri meg a gyerekeket, hogy bántalmazottak, nem kell felderítenie a történeteket. Az esetek nagy részében szexuális bántalmazással találkozik, illetve megemlítette a nem megfelelő módszerekkel való szülői fegyelmezést is. Előfordul, hogy megkérdezi, hogy milyen büntetések vannak otthon, és a gyerekek olyanokat mesélnek, amelyek inkább már a fizikai bántalmazásnak határait súrolják. Verbális bántalmazással is gyakran találkozik, amelyet sok szülő nem tekint bántalmazásnak, de például egy „*Bárcsak belefúlladtál volna a Balatonba*” egyértelműen annak minősül.

Bíró Dániel, mint anyaotthon vezető, szintén már úgy találkozik a gyerekekkel, hogy tudja, hogy áldozatok. Egyrészt az intézményükben komplexen, rendszerben gondolkodnak a családról, tehát úgy gondolják, hogy abban a családban, ahol párkapcsolati erőszak van jelen, nem csak a bántalmazott nő sérül, hanem a család minden tagja, a gyerekek is. A gyerekek, amikor az otthonba érkeznek anyukájukkal, az első időszakban szélsőségesek: szélsőségesen

aktívak vagy szélsőségesen visszahúzódóak. Ez természetes, hiszen megszűnik ilyenkor a komfortzónájuk, amely krízishelyzetet eredményez, ezért is hívják az anyaotthon ezen ellátását Krízisambulanciának. A kezdeti időszak után hamar adaptálódnak a helyzethez, megnyugszanak, könnyen megszokják biztonságot és a nyugalmat.

Bíró úgy fogalmazott a jelek kapcsán, hogy „*minden, ami túl, az gyanús*”. Minden, ami az általunk normálisnak ítélt tartományon túlmutat viselkedés tekintetében, az jel lehet. Ha a gyermek túl kedves, túl vidám, túl élénk, túl deviáns, túl zárkózott, túl nyitott... A szexuális bántalmazás tipikus tünete a túl nyitott viselkedés. Például, ha a kislány odaszalad egy felnőtt férfihez, akivel most találkozik életében először és megöleli a lábát, az nagyon beszédes. Szerinte intő jel lehet, ha a gyermek túl gyakran betegedik le, vagy túl gyakran hiányzik. Előfordulhat, hogy azért nem akar iskolába menni, mert nem akarja egyedül hagyni az anyukáját, vagy pedig azért, hogy az édesanyja gondoskodhasson róla, és ezáltal lelki támogatást is kapjon.

Milyen hatással van a gyermekekre a családon belüli erőszak?

A családon belüli erőszak gyermekekre gyakorolt hatásai függenek a gyermek korától, hogy hány éves korában kezdődött a bántalmazás és meddig tart, illetve az elkövető kilététől is. A gyermek számára ugyan annyira káros a partnerkapcsolati erőszak látványa, mintha őt magát bántják, hiszen a környezet ugyan annyira mérgező, valamint, ha az anyát, vagy a család egy másik tagját bántják, a gyermek általa szeretett személyt bántanak.

Bíró Dániel tapasztalatai alapján az anya fizikai bántalmazása sokkal gyakoribb, mint a gyermek fizikai bántalmazása. Előfordul, hogy a gyermeket is bántják, de olyan csak nagyon ritkán fordul elő, hogy a gyermeket bántalmazzák fizikailag, de az anyát egyáltalán nem. Más a helyzet a szexuális bántalmazásnál, ilyenkor a bántalmazás kizárólag a gyermekekre korlátozódik. Ilyen helyzetekben az anya sokáig nem is tud a történetekről, de amikor kiderül számára, akkor ő is áldozattá válik. Racskó megjegyzi, hogy női oldalról is válhat valaki bántalmazóvá: ha tud a történetekről, de nem tesz ellene, vagy pedig még kooperál is a társának abban, hogy az abúzus megtörténhessen. A szexuális bántalmazás ugyanakkor többnyire együtt jár más bántalmazástípusokkal. Sok esetben előfordul, hogy a gyermeket elhanyagolás miatt emelik ki a családból, majd később kiderül, hogy szexuális bántalmazás is jelen volt a családban.

Sok gyermek úgy nő fel, hogy azt hiszi, ami a családjában történik, az természetes. Nem tudja még elkülöníteni a jót a rossztól, azt hiszi, így szeretik őt. Ha megkérdezzük tőle, „*Hogyan szeret téged apa?*”, sokszor elmesélik, hogy így simogat, úgy simogat, ezt és ezt szokta csinálni. Minél idősebb a gyerek, annál inkább észleli, hogy ami vele történik, az rossz, onnantól kezdve pedig a düh, a harag és a félelem lesz a meghatározó. Gyakran nem szeretik a családi otthont, nem szeretnek otthon lenni, ugyanakkor szeretnék megvédeni édesanyjukat

Sok fronton sérül ilyenkor a személyiség. Általánosságban elmondható a gyermekbántalmazást tekintve, hogy rövid távú következményekként fizikai sérülésekkel, lelki zavarokkal számolhatunk. Fizikai bántalmazás következtében előfordulhat csonttörés, különböző égési sérülések, különböző maradandó testi károsodások. Boda Anita védőnő kiemeli a csecsemők megrázását is, amely agykárosodáshoz vezet. Hosszú távú következményei pszichés zavarokat okozhatnak és kihatnak az egész felnőttkorra. Az érzelmi bántalmazást elszenvedett gyerekek kamaszkorukban hajlamosabbak a deviáns viselkedésre, bűnözésre, erőszakos cselekedetekre.

A szexuális bántalmazás legfőbb következménye a sérült szexualitás. Az ilyen típusú abúzust átélt gyerekek rajzaikban és játékaikban is megjelenhet a trauma, szexuális játékokat kezdeményezhetnek társaiknál. Később előfordulhatnak étkezési zavarok, különböző addikciók, a bizalmi kapcsolatok, kötődés sérülése és általános bizalmatlanság az emberekkel szemben. Félfelhetnek a férfiaktól, ugyanakkor jellemző lehet a kirívó, túl szexuális viselkedés is. Az abúzált gyermekeket kamasz koruktól könnyen kihasználják, felnőtt korukban pedig ezek miatt a tényezők miatt kevésbé képesek egészséges párkapcsolat kialakítására. Kapcsolatfüggökké válhatnak, gyakran válnak újra áldozatokká, valamint több nőgyógyászati problémával kell szembenéznük.

Jellemző rájuk az alacsony önértékelés és a lelkiismeret-furdalás. Sokszor azt gondolják, hogy ők a felelősek az erőszakért, miattuk történik és egy fajta „*bocsánat, hogy létezem*” gondolat honosul meg náluk emiatt. Különösen igaz ez, ha szem és fültanúi az erőszaknak, vagy ha egy gyermekneveléssel kapcsolatos vita alakul agresszióvá. Ezt tetézi a kiszámíthatatlan szülői viselkedés, amelyhez sokszor egy szerhasználat, vagy alkoholizmus is kapcsolódik.

A bántalmazott gyermekekre jellemzőek a magatartás és viselkedés problémák. Kortárs kapcsolataik konfliktusosak lehetnek, mert gyakran ott jelenik meg az elfojtott frusztráció, amelyet otthon el kell szenvedniük. Problémáikat minél idősebbek, annál jellemzőbb, hogy nem osztják meg barátaikkal. Gyakran megfenyegetik a gyerekeket, hogyha elmondják valakinek, akkor baja eshet az anyukájuknak, apukájuknak, testvérüknek, stb, stb... Éppen

ezért nagyon nehéz feltörni a tikok burkát, de ha megreped, kibukik minden történés. Biró felhívja a figyelmet arra, hogy ez a tabu az egész kapcsolati erőszakot átszővi. A gyerekek félelme a bántalmazótól sokszor irreális: elhiteti velük, hogy minden és mindenki felett áll, rendőrségi kapcsolatai vannak, és úgysem hinne senki nekik, ha elmondanák az igazságot. Éppen emiatt a gyerekek és a nők is gyakran úgy érzik, hogy csapdába kerültek, amelyből nem tudnak kitörni.

A gyerekek reagálása egészen különböző lehet a tekintetben, hogy kit tekintenek egyáltalán áldozatnak. Egyrészt, a családon belüli kötődési rendszerek nem egészségesek: a gyermeket sokszor nem tudja egyedül hagyni édesanyja nagyobb korában sem, mert retteg az egyedüllétől, fél az idegenektől. Ez tipikusan a lány gyermekekre jellemző tünet, akik átérték a bántalmazást, vagy a látványa is megviselte őket. Náluk az anyához való kötődés még szorosabbá válik, ő jelenti a biztonságot és a megnyugvást. Az anyához való szoros kötődés mellett előfordulhat, hogy a gyermek nem feltétlenül a bántalmazót látja a rossznak.

A fiú gyerekekre jellemző lehet, hogy elkezdik az anyát okolni a történetekért. Úgy gondolják, ő tehet az erőszakról, vagy azért kezdik el hibáztatni, hogy miért nem lépett ki hamarabb a kapcsolatból. Ezek a gyerekek gyakran haragszanak az anyjukra: amikor sikerül elmenekülni a mérgező otthonból, és beköltöznek egy anyaoththonba, hátra kell hagyniuk játékaikat, házi kedvenceiket, iskolájukat, barátaikat. szerelmüket... Mindez megviseli őket. Tettezi a problémát az ilyenkor bekövetkező ideiglenes anyagi nehézség.

Az a nő és gyerekei, aki a Biró Dániel által vezetett Kaposvári Borostyánvirág Krízisambulanciára menekülnek például Nyíregyházáról, akkor az anya elveszti a nyíregyházi munkahelyét, újat kell találnia, ez pedig pénz kiesésével jár. Ilyen helyzetben különösen a kamasz fiúk befolyásolhatóak a bántalmazó által egy-egy új, drága tárggyal, mint Iphone vagy okos roller, amelyet az anya nem tudna megengedni maguknak. Hiányzik is nekik az apjuk, és sokszor egy túlidealizált férfiképet látnak. Egy esetben például a kiskamasz fiú szurkolt gyilkos apjának, aki megölte testvérét, hogy el tudjon menekülni a rendőrség elől. Kiröhögte a rendőröket, mint egy szuperhősré, úgy tekintett rá.

„Múltkor volt egy olyan családuk [...], ahol az anyát nagyon csúnyán bántalmazta a férfi, meg mindenféle kutyának elhordta, ájulásig verte és a gyerekeket is arra kérte, arra utasította apa, hogy kutyaként szólítsák az anyjukat és akképpen is bánjanak vele.”

A gyerekek a szocializáció révén tanulnak, egy ilyen eset pedig nagyon súlyos traumákat okoz és összezavarja a gyermeket. Több példát is halhattam az interjúk során arról, hogy a fiúk már 9-10 éves korukban átveszik a bántalmazó szerepet és elkezdnek úgy viselkedni akár az anyával, akár a lánytestvérrel, ahogy az apa teszi, tette.

„Volt olyan éjszaka, hogy be kellett jönnöm Karcsikához, egy 8 éves kisfiúhoz, aki meg akarta késelni az anyját, mert az apja azt mondta.”

Egy másik esetben az apa szexuálisan bántalmazta egy testvérpár mindkét tagját, majd a nagyobb fiú is bántalmazni kezdte szexuálisan a kisebb húgát.

Az erőszak átadása tipikus, teljesen egyértelműen megjelennek az effajta gyermekkori traumák felnőtt korban is, ez a transzgenerációs trauma. A bántalmazott lánygyermek felnőtt nőként gyakran válik újra áldozattá, vagy maga is bántalmazóvá, a férfiak pedig agresszorrá.

„Amikor összeszidom a gyerekeket, az ugrik be: mint az anyám. A hangom is megváltozik. Ezt a hangomat soha máshol nem használom. Jeges, fagyos, rövidre záró. Nem én vagyok. „Mit vinnyogsz állandóan?!” „Szedd már össze magad! Miért vagy ilyen élhetetlen?!” Belül tehetetlen düh, holott semmi tragikus nem történt. Ott a gyerek, aki sír, tőlem vár kiszolgálást, „Csicska, rabszolga!” – mintha hallanám. „Csak a baj van veled, nem vagyok a rabszolgád, töröld fel, annyi bajom van, dögöltél volna meg, ha ezt tudom, egy gyereket se szülök, csak a baj van veled...” Ezt én is csináltam Vikivel. A hűtőből az asztalra hozta a mézet és elejtette. Üvöltöttem. Ott állt és ijedt. „Csak a baj van veled!” – ezt mondtam, tuti. Nagyon szégyelltem magam. Ilyenkor nem érti, mi bajom van, nem tudja hova tenni.” (Kuritárné 2015, 45.)

Ha az ember úgy nő fel, hogy azt látja, az apja minden nap megpofozza az anyját, akkor neki később ez lesz a természetes, és bele fog férni a saját párkapcsolati dinamikájába is.

„Ülnek itt előtünk, és azt mondják, hogy de hát minden családban elcsattan egy pofo, és mikor azt mondom nekik, hogy nem, akkor az a döbbenet az arcukon... Hogy el sem tudják képzelni, hogy ez nem része egy párkapcsolatnak.”

Ez egy olyan életen át tartó trauma, amelyet teljesen feldolgozni soha nem lehet. Segíteni lehet rajta, de nyom nélkül nem tűnik el, bármennyit is jár az ember pszichológushoz, hívja fel rá a figyelmet Racskó. Felnőtt korban is sok terápiás munkát igényel. Gyermekkorban fontos a felnőttekkel való munka is, hogy hogyan lehet kezelni és mikre kell odafigyelni az ilyen helyzetekben.

Milyen hibák lelhetőek fel a rendszerben?

A magyar gyermekvédelmi jelzőrendszer számos hibájáról akkor szereztem tudomást, amikor elkezdtem készíteni az interjúkat. Ugyan előtte is sejtettem, hogy könnyen előfordulhatnak

hátráltató tényezők a gyermekvédelemben, de csak innentől kezdett kirajzolódni előttem igazán.

Ahogy korábban említettem, a transzgenerációs modell működik a bántalmazó családokban. Az áldozat sokáig természetesnek veszi saját bántalmazottságát, így a rendszerbe csak akkor kerülhet, ha felismerni a gondokat, és tabukat ledöntve beszélni kezd. Ha a titok burka megreped, onnantól kezdve már van esély a segítségkérésre, de az egész családon belüli erőszakot tabu szövi át. A bántalmazottak sokszor szégyellik a történeteket és csak akkor mernek beszélni, ha úgy érzik, biztonságban vannak a bántalmazótól. Ennek az oka sokszor az irreális kép a bántalmazóról, amelyet már a korábbiakban kifejtettem.

A bántalmazott nő, ha el is hagyja a bántalmazót, elmenekül akár rokonokhoz, akár anyaoththonba, gyakran visszatér a férfihoz. Ennek oka az, hogy az egész kapcsolat folyamán a bántalmazó ember sok szinten befolyásolja a nő önértékelését, elhiteti vele, hogy nem elég jó nő, társ, anya, hogy egyedül semmire sem képes, nem tudja ellátni gyermekeit. A jó pillanataiban – amelyek egyre rövidülnek és ritkábban fordulnak elő -, pedig rendkívül megnyerő és kedves lehet, amelyet a szeretetre éhes bántalmazott örömmel, megkönnyebbüléssel fogad. A bántalmazó férfiak ebben az időszakban megígérnek mindent, amely ahhoz kell, hogy a nő újra reménykedni kezdjen: változást, hogy külső segítséget kérnek. A nők gyermekeikkel együtt gyakran visszaköltöznek a bántalmazóhoz.

Ha a bántalmazott gyermek elég bátor ahhoz, hogy segítséget merjen kérni, akkor kérdés, hogy vajon a felnőtt, akit megtalált helyesen reagál-e? A pedagógusok jelentést tesznek, de előfordulhat, hogy a nem hivatalos személyek nem hisznek a gyereknek: azt gondolják, hogy hazudik, mert a gyerekeknek élénk a fantáziájuk. Ilyen esetben nem is mindig lesz fogadtatja a segélykérésnek.

Tehát ez az első pont: a támogató környezet hiánya, a problémák rokoni, baráti, akár szakember általi elbagatellizálása. Van egyfajta illúzió a családon belüli erőszakról, amely lekicsinyíti a probléma méretét és mélységét is. Sokan gondolják úgy, hogy minden családban elcsattan egy-két pofon. Ha a problémát valaki nem tekinti problémának, azzal befolyásolja az áldozatot és azt hitetheti vele, hogy csak túldramatizálja a helyzetet.

Még súlyosabb a történet, ha a jelzőrendszer egy szakembere nem ismeri el a problémát. Hogyan is várhatnánk el hatékony eljárást egy-egy ügy kapcsán, ha némely szakember gondolkodásmódja, agresszióhoz való attitűdje hibás? - teszi fel a kérdést Biró Dániel.

„Volt olyan rendőr is, aki kérdezi a nőt, hogy megcsalta-e a férjét, mondja a nő, hogy igen. „Ja, ha megcsalta, akkor ne csodálkozzon, hogy megveri.” Volt egy esetünk, M. Károlyné volt a neve. Tudtuk, hogy baj lesz, egyszerűen kódolható volt a tragédia az ügyben. Kérlel-

tűk a nőt, hogy ne menjen vissza, pedig nem szoktuk befolyásolni őket a visszamenetelben, hanem tájékoztatjuk őket a várható a következményekről, veszélyekről. Itt lehetett tudni, hogy baj lesz, és gyakorlatilag visszament és másnap megölte a férje a nőt. Vajon a rendőr akkor is úgy gondolja, hogy ha megcsalta, akkor megverheti?”

Bíró egészen tragikus élettörténeteket látott, és a szörnyű történeteinek többsége arról szól, hogy valamiféle rendszerhiba van. Kiemeli, hogy nem arról van szó, hogy az egész rendszer hibás lenne, nincs általános hiba, és sok fejlődés is történt az utóbbi évtizedekben. Egyszerűen arról van szó, hogy az egész jelzőrendszer egy komplex folyamat, amelyet nagyon sok szakember működtet. Márpedig ha ennyi ponton van hibalehetőség, akkor gyakrabban fordulnak elő hibák is. Az a rendszer pedig labilis, ahol ilyen nagy a szerencsefaktor. „Az élethez szerencse kell” – ez a tapasztalata az anyaoththon vezetőnek.

Sok szakember kezén csúszhatnak el a dolgok. A rendszer tagja az óvoda, iskola, a gyermekjóléti szolgálat, a gyermekvédelem. Rendőrség, bíróság, ügyészség és a sok-sok különféle szakértő. Jó esetben mindenki elvégzi azt a dolgát, amelyet rá ró a jogszabály és kellő szakmaisággal, elhivatottsággal igyekeznek megoldani az ügyeket. Azonban ha egyetlen eleme hibázik a rendszernek, akkor összeomlik az egész és komoly ügyek dőlnek be és válik lehetetlenné a megoldásuk. Azt sem mondhatjuk, hogy azt a rossz döntést, amit végeredményben leírtak, egy dilettáns ostoba ember hozta meg, mert lehet, hogy egy másik időpontban máshogy döntött volna. Mivel a szakmabeliek is emberek, ők is küszködhetnek magánéleti problémákkal: lehet, hogy éppen akkor kapja a hírt, hogy súlyos beteg az apja, összetörték a kocsiját, elhagyta a felesége, régen volt már szabadságon, nyaralni menne, vagy bármi, ami negatívan befolyásolja a történetek kimenetelét.

Elsőként a pedagógusok hibás megítéléseiről, akik igazán közel kerülhetnek a gyermekhez. Sok óvodapedagógus és tanító nem felételezi a szülőről a rossz bánásmódot, amelynek az oka az, hogy ezek a szülők törekszenek a jó benyomás keltésére: partnerek a pedagógus ötleteivel kapcsolatban, érdeklődőek, eljönnek a szülői értekezletre és hamar befizetik a csoport vagy osztálypénzt. Volt olyan pedagógus, aki arról számolt be, hogy a gyerekek futva mentek megölelni a bántalmazó apát, amikor az megérkezett értük az iskolába. Többen is említették azt, hogy a gyerekeken nem igazán látszott sem félelem, sem tartás a szülőtől, bármilyen típusú erőszakról is volt szó.

A pedagógusok, ha nem elég érzékenyek a problémákra, vagy nem járnak eléggé nyitott szemmel, könnyen beskatulyázhatják a gyerekeket, hogy rossz gyerek, megbélyegzik azal, hogy cigánygyerek, vagy elámulnak attól, hogy a szülő nagyhatalmú ember.

„[...] amikor szembesítik mondjuk azt a pedagógust, aki azt nyilatkozta, hogy az anya túldimenzionálja a félelmét az apával kapcsolatban, mert az apa olyan aranyos volt a szülői értekezleten, majd utána szembesíteni vele, hogy csókolom tanárnő, az apa levágta mind a két gyereket fejét baltával. Akkor vajon mit gondolna, vagy akkor mit érezne?”

A szakembereknek éppen ezért fontos megértenie azt, hogy egy-egy elhalasztott lehetőség végzetes is lehet. Nem is kell feltétlenül meghalnia senkinek ahhoz, hogy egész életén átívelő traumákat, fájdalmakat hordozzon magával az áldozat. Pedagógusként, és bármilyen szakemberként megbélyegezzük a párválasztását és lehetetlenné tesszük az egész boldog felnőtt életét a bántalmazott gyermeknek, ha előítéletesek vagy felszínesek vagyunk.

A pedagógusok sokszor csak azt látják a történekekből, hogy rendkívüli módon elnyúlnak az ügyek. Hosszú idő eltelik, akár hónapok, vagy évek is, mire pont kerül egy-egy ügy végére. Néhány helyzetben, például, ha a gyermeknek külső intézményben kérnek ellátást, arról nem kötelesek értesíteni az óvodapedagógust, tanítót, ezért a pedagógusok nem teljes képében, csak részletekben tudják meg az ügy történéseit. Mi is történik ilyenkor?

A rendszer sokszor nem vesz észre olyan egyértelmű jelzéseket, amelyek alapján már régen intézkedni kellett volna, hiszen az egész család hogylétéről ad jelzést. Erre szokás azt mondani, hogy a gyermek tünezhordozó, elemi ki Biró. Ilyen jelzés például, ha valamelyik családtag öngyilkos lesz, többször is megkísérel öngyilkosságot, elveszik a szülői felügyeleti jogát, vagy elhagyja a gyermekét.

Ha jelzés is történik a rendszernek, sajnálatos módon az, hogy mindenki jól jár el, nem általános, sokszor van „aktatologatás szaga” a történetnek. Van, hogy a rendszer részvevői akkor sem reagálnak, amikor már súlyos gondokról van szó.

„Volt olyan ügyünk, hogy bekerült hozzánk egy nő három gyermekével, és elmondta hogy súlyosan bántja az apa és nem engedi elhozni a picit. Elmentünk pénteken a rendőrségre vele, rendőrség már nem nagyon akart vele foglalkozni, de aztán a kolléganőm nagyon harcias volt és azt mondta, hogy ő már pedig innen nem mozdul, amíg el nem mennek a gyerekért. [...] Elment a rendőrség, elhozta kisgyermeket. Ez egy két és fél éves gyermek volt, Laci volt a neve. Pápaszem-hematómája volt, ami tipikusan az agyalapi törésnek a jele. Bevittük a kórházba, de az anya nem járult hozzá az MR vizsgálathoz [...], elment a Tesco-ba és soha többet nem tért vissza. Mi azonnal jeleztük mindenkinek, Gyámhivatalnak, hogy a gyerekek súlyosan veszélyeztetettek. Ki kell emelni a gyerekeket, mert baj lesz, erre nem reagált a rendszer. Azon az őszön egyszerre két gyermek bekerült a kórházba, mert az apa megtaposta és szétszakadtak a belei. Intenzívra került, de akkor sem emelték ki, hanem elhelyezték anyaoththonba egy másik intézménybe [...] nő persze hazajárt a férjhez, mert társfüggő volt. A férfi egy [...] hétvégén,

amikor az anya otthon töltötte a hétvégét a gyerekekkel, megölte a Lacit. Egészen brutálisan, 51 csontja törött el, a testének 80%-a volt hematómás.”

Ez az eset összefoglalja a legfőbb gondokat: volt rengeteg figyelmeztető jel, amelyek után már régen ki kellett volna emelni a gyerekeket, a rendszer nem reagált, vagy csak könnyörgés árán a segélykérésekre, az anya sem segítette elő a folyamatot. Az egyik gyermek meghalt, az apa életfogytiglant, az anya 4 év börtönt kapott.

Gyakran nem hisznek a segítséget kérő az anyának, aki azt próbálja bebizonyítani, hogy az apa bántalmazó. Lehet, hogy rosszul kommunikál, rosszul értelmezett valamit vagy még szörnyűbbé teszi a dolgokat, de Biró azt gondolja, hogy ha nem is 100%-ig igaz amit elmond, valamilyen igazságalapja az elmondottaknak biztosan van. Ha egy nő konzisztensen azt állítja, hogy a férje bántja őt és/vagy a gyerekeit, akkor az úgy van, és utána kell járni. A Kaposvári Borostyánvirág Anyaotthon és Krízisambulancia szakemberei abban hisznek, hogy sem a nő, sem a gyermek nem hazudik.

Sokszor elintézik annyival, hogy ez csupán a házastársi játszma része. Ráadásul nagyon nehezen bizonyítható, mert négy fal között zajlik. Nincsenek egyértelmű bizonyítékok, mint egy gyilkos fegyver vagy videofelvétel, csak közvetett bizonyítékok és vélelmek. Az egyik fél pedig A-t mond, a másik B-t, a bántalmazott gyermek pedig még kicsi ahhoz, hogy beszéljen róla, ezért állnak elő sokan felnőttként, fiatalfelnőttként az őket ért abúzással, mert ilyen korban már tudnak beszélni róla. Egy kisgyermeknél az anális erőszaknak egy hét után nyom nélkül gyógyulnak azok a hámsérülései, amelyekkel bizonyítható lenne a szexuális bántalmazás.

A családon belüli erőszak annyira színes, hogy a jogszabályok nem tudják kategorizálni a bántalmazás különböző típusait, és a lelki oldalával sem tudnak számolni. A rendszer csak a nagyságrendileg azonos bűncselekményeket tudja kezelni, mint például egy lopást. Egy olyan helyzetet, hogy levágják valaki haját, nem tud dekódolni.

Ma Magyarországon, ha egy idegen embert megvernek meg az utcán, súlyosabb büntetést szabnak, mintha valaki a saját feleségét bántaná. Nehezebben is bizonyítható, mégis kevésbé súlyos megítélés alá esik. Akkor számít az erőszak kapcsolati erőszaknak, ha rendszeres, amely minimum két alkalmat jelent a jogszabályban. Egészen apró eltérések vannak a könnyű és a súlyos testi sértés között: eltört, vagy nem tört, hány fog esett ki, hány cm-re szakadt fel a bőr, 9 vagy 11 cm? Ha valakit agyonvertek, már teljesen mindegy. Mégis az függ tőle, hogy az áldozatnak, vagy a bántalmazónak kell bizonyítania az igazát. Hogyha könnyű testi sértésről van szó, a bántalmazott tehet feljelentést 10 000 Ft-ért, és magának kell képviselnie a vádat, hogy megtörtént az erőszak. Ezekben az esetekben az agresszor gyakran meg-

fenyegeti az áldozatot, amely miatt a nő félelmében lekicsinyíti a történeteket és visszavonja a feljelentést, sokszor ezen múlhatnak ügyek.

Ha el is jutnak a perekig, az áldozatok a polgári pert gyakran megnyerik, amely ugyan nagyon fontos a további élet szempontjából, de a büntetőpert, amely az erkölcsi visszaigazolást adná, csak ritkán. Tulajdonképpen az nincs elismerve, hogy az anya és gyermekei áldozatok, amely nagyon sokszor fájdalma az áldozatoknak. A bántalmazottak környezete sokszor nem hiszi el papír nélkül, hogy bűncselekmény történt, például azt feltételezik, hogy a nő csak „ki akarta csinálni” a férfit.

„*Dani bácsi, miért hiszik, hogy hazudok?*” szokták feltenni a kérdést a gyerekek Biró Dánielnek, miután megszületett a döntés. Még abban a különösen kellemetlen esetben sem ismerték el a gyermek bántalmazottságát, amikor a kislány hat-hét helyen elmondta, hogyan bántalmazta őt az apja szexuálisan: leírta a napolójába, eljátszotta plüssállatokkal, elmesélte több szakembernek is. Az egyik esetről készült egy 17 órás hanganyag is, amelyet Biró kijegyzetelt, hogy segítsen a rendőrségnek, de nem fogadták el. Biró egy hét alatt elkészítette, amelyen a rendőrség egy évig dolgozott, az majd pedig két és fél év után sor került a kihallgatásra, az apának végig volt láthatása. A gyermekbarát kihallgatáson, kamera előtt az igazságügyi szakértő ráparancsolt, hogy fogalmazzon pontosabban, majd a jegyzőkönyvben az állt, hogy a kislány nem jelezte az apjának, hogy ez neki kellemetlen, ezért ez nem bűncselekmény. A 12 év alatti gyermek védekezésére és akaratnyilvánításra képtelen személynek minősül, ezért nem lehet a gyermeket hibáztatni a saját bántalmazottságáért.

Egy másik esetben az igazságügyi szakértő a három kiskorú, 10 év körüli szexuálisan bántalmazott gyermekekhez egy olyan kérdést intézett, amelyre koruknál fogva eltérő válaszokat tudtak csak adni. A szakértő hazugsággal vádolta a gyerekeket, melyre a pszichésen egyébként is terhelt anya kiabálni kezdett. A szakértő felháborodott és az ügy a perig sem jutott el, bedőlt és rágalmazás vádjával feljelentették az anyát és az egész anyaotthont. Sikertől tisztázniuk magukat, de ezek a bántalmazó, agresszív emberek nem kapták meg a jogi értelemben vett büntetésüket.

Biró munkássága során előfordult több olyan eset is, amely bemutatja az erőszak generációkon való átívelését és azt is, hogy a rendszer nem mindig tudja ezt az átadódást megakadályozni. Például visszatért az intézménybe egy olyan fiatal lány, már a gyermekével a karján, aki egykor újszülöttként járt az otthonban. Anyja bántalmazó párja elől menekült a Krízisambulanciára vele együtt. Ez tipikus probléma, hogy megmentik a nőt bántalmazó párjától, de később egy ugyan olyan agresszort választ magának, traumatizált múltjából fakadóan. Nem ismeri fel azokat az intő jeleket, amelyek alapján elkerülhető lenne az ilyen típusú férfi vá-

lasztása, majd a gyerekek vele együtt ugyan annyira megsínylik a bántalmazást, mint ő maga, ahogy ebben az esetben is történt. Bíró szerint nem működik jól az a rendszer, amely nem tudja megakadályozni az erőszak megismétlődését, bár nyilvánvaló, hogy ez egy sarkos példa. A szocializáció minden traumáját nem lehet egy-két éven belül megoldani.

Másik oldalról megközelítve a kérdéskört, a szakemberek a nevelőszülői hálózat problémáiért is felelősek. Az interjúk tapasztalatai alapján több pedagógus is gondolja úgy, hogy a nevelőszülőiséget vállaló családok nagy arányban alkalmatlanok a szülőiségre, márpedig a funkciójuk ugyan az, mint a szülőknek. Személyes vélekedésük szerint sok család a pénz miatt vállalja a gyerekek nevelését és nem is titkolja, hogy a nevelésükből élnek, ugyanakkor szerintük azt a nevelést nem is lehet nevelésnek nevezni.

Érzelmileg elhanyagolják, sokszor dolgoztatják és fizikálisan is bántalmazzák a gyermekeket, közben pedig igyekeznek fenntartani egy normális család látszatát. A pedagógusok szerint a gyámhatóság nem szűri ki megfelelően a nevelőszülőiségre alkalmatlan embereket, valamint előre bejelenti az érkezését, így az ellenőrzések alkalmára minden a legnagyobb rendben van. Sok olyan család is kap gyerekeket, akik ellen büntetőper van folyamatban, a gyerekeket is elvették tőlük, de új gyerekeket kapnak, akik az ország másik feléből érkeznek. Azt mondják, hogy nincsenek összeköttetésben a hálózati pontok.

Több gyermeket is úgy emelnek ki a családból, hogy nem biztosak a bántalmazásban, majd ha nem sikerült bizonyítani, visszahelyezik őket.

„Volt egy lány [...], terhes volt, de attól tartottak, hogy az apja a baba apja. Elvitték, kiemelték őket, de végül is kiderült, hogy nem ő az, ezért visszakerültek két év után, de most lehet, hogy védelembe veszik őket, mert az apa állítólag lányokat futtat, meg drogot árul...”

Racskó szerint ugyan vannak hibái az ellátórendszernek, de ha problémát észlelnek, jelzést tesznek a szakemberek és megszüntetik a nevelőszülők jogviszonyát. Még szigorúbban is veszik, mint a normál szülőknél, hiszen a cél a segítség, nem a fejlődés hátráltatása. A nevelőszülői és örökbe fogadási hálózat kiterjed külföldi partnerekre is, mert kevés nevelőszülő van Magyarországon.

Hogyan lehetne megelőzni a bántalmazást?

Ahogy maga a családon belüli erőszak, úgy a megelőzése is egy rendkívül összetett folyamat. A prevenció több szinten is megvalósítható, az interjúalanyok pedig szakmájukhoz mérten különböző szempontokból világítottak rá a szerintük leglényegesebb dolgokra.

Boda Anita védőnő szerint a családok szociális támogatása az egyik legfontosabb tényező, valamint az, hogy a szülői alkalmasság valóban megfelelő legyen egy egészséges, boldog gyermek felnevelésére.

Biró Dániel anyaoththon vezető többször találkozott olyan szakmabeliekkel, akik nem eléggé érzékenyek a témára, ezért a szakmacsoport tagjainak érzékenyítését emelte ki. Fontos lenne már a jövőbeli szakemberek oktatásában is megjeleníteni a prevenciót, de nem csak említés szintjén, hanem mélységében is. Némelyik rendőr hajlamos megbélyegezni az áldozatot, a pedagógusok beskatulyázni a gyermeket, hogy Pistike rossz gyerek, de ezen a megállapításon kívül fontos lenne elgondolkodni azon, hogy vajon miért rossz gyerek Pistike? Próbáljuk meg megérteni a gyermek működését. El kell gondolkodnunk azon, hogy vajon a hátrányos helyzete, a családi háttere, a nélkülözés, a mélyszegénység, az apja alkoholizmusa vagy bármi ilyen jellegű probléma milyen súlyos következményeket eredményezhet. A gyermek tűnethordó, ezért a gyermek körül lévő felnőtteknek, különösen a szakembereknek feladata a problémák észlelése. A veszélyeztetett családok kiszűrése, a problémák felismerése nélkülözhetetlen lépés.

Pontosan ez a lényege a koragyermekkori intervenciónak, hogy a problémák még olyan korán fel legyen ismerve, hogy a bántalmazó jelenléte – legyen az apa vagy anya, mindegy – ne hagyjon maradandó nyomot a gyermekben, és ne adódjon tovább az erőszak. A szocializáció kulcsfontosságú. A gyermek életében az első három év meghatározó, majd a személyisége nagyjából kilenc-tíz éves korára alakul ki körülbelül 90%-ban. Amit addig átélt, radikálisan már nem lehet megváltoztatni, ezért van nagyon fontos szerepe a jelzőrendszernek és a korai beavatkozásnak.

Racskó Ramóna pszichológus egy gyermek-közelibb, gyakorlatias oldalról igyekezett megközelíteni a kérdéskört. Mint gyermek- és iskolapszichológus, iskolákban és óvodákban is tart csoportfoglalkozásokat megelőzés céljából. Ezek beszélgetős, játékos alkalmak, ahol egyrészt beszélgetnek róla, valamint végiggondoltja a gyerekekkel, hogy kihez tud fordulni segítségkérésképpen. Akár gyakorlatiasan ki is lehet jelölni két olyan személyt a gyermek környezetében, akihez fordulhat, ha bármilyen gondja van, vagy valamiről nem tudja

eldönteni, hogy jó dolog-e vagy sem. Az egyik ilyen személy általában egy családtag, rokon, a másik pedig egy külsős ember, mint például egy szomszéd.

Ezen felül, fel lehet hívni ezeknek a prevenciós foglalkozásoknak a keretében a figyelmet arra, hogy mi egészséges, és mi nem egy gyermek-szülő kapcsolatban. Racskó a csoportban a gyerekekkel segítségével együtt készítenek egy kislány és egy kisfiú bábót, akiket együtt felöltöztetnek, majd közösen megbeszéljük, kihez hol szabad hozzányúlni, és hol nem, majd piros és zöld post-it-ekkel jelölik is ezt. Megbeszéljük a különbséget a fürdetés között, ahol elengedhetetlen az, hogy az anyuka vagy az apuka hozzányúljon a gyerekhez, és például a szomszéd bácsi érintése között is.

Véleménye szerint fontos beszélgetni ezen alkalmak során a titkokról is. Érdeemes lehet tudatni a gyerekekkel a jó és a rossz titok közti különbséget: vannak jó titkok, mint egy születésnap megkezdése, és rosszak is, mint a bántalmazás.

Szerinte lehet a témához kapcsolódó videót is mutatni a gyerekeknek, például olyat, ahol báb segítségével magyarázza el a szakember az előzőekhez hasonlóan gyerekeknek a családon belüli kapcsolatokat és az érintések lehetőségeit.

A Vásárosdombói pedagógusok többen is a védőnő szerepét emelték ki, aki ellátogat az iskolába és felvilágosítást tart, illetve a környezet órák alkalmával is téma a fizikai és hormonális változások, amely során előkerül a családon belüli erőszak kérdésköre is.

Kiemelték az osztályfőnök fontosságát, aki beszélgethet a gyerekekkel arról, hogy ki hogy viszonyul a szüleikhez, milyenek a családon belüli kapcsolatok, kinél milyen a jellemző viselkedés otthon.

Megemlítették a rendőrség iskolában tartott prevenciós előadásait, ahol az internetes zaklatás és a drogprevenció mellett ki szoktak térni a családon belüli erőszak témakörére is. Elmondják a gyerekeknek, hogy miért nem jó, és felhívják a figyelmet arra, hogy merjenek beszélni róla, ha ilyen abúzus éri őket, mert akit egyszer bántanak, azt nagy valószínűséggel bántani fogják máskor is, mert az ilyen esetek nem egyszeri alkalmak szoktak lenni.

Összefoglalás

A kutatásom egyik legfőbb kérdése a veszélyeztetett gyermekek kiszűrésének lehetőségeire irányult. Az érintett gyermek minél nagyobb, annál kevesebb az esély arra, hogy beszámoljon az őt ért sérelmekről, ezért a bántalmazás felismerésében óriási szerepe van minden szakembernek, aki a jelzőrendszer tagja. A megkérdezett pedagógusok tapasztalatai alapján a fizikai elhanyagoltság tűnik leginkább szembe, míg az egészségügyben dolgozók az elhanyagolás mellett a fizikai bántalmazás nyomait is könnyen észlelhetik. A gyermek ápolatlansága, gyakori éhsége intő jel, illetve a szexuális bántalmazásnak vannak egyéb, specifikusabb jelei is. A családon belüli problémákat általában jelzi a gyermek viselkedésének hirtelen megváltozása, vagy iskolai teljesítményének a romlása és a sok iskolai, vagy óvodai hiányzás. Fontos, hogy pedagógus megfelelően érzékenyen álljon a problémás gyerekekhez akkor is, ha nem bizonyított a bántalmazás. A szülővel való kommunikáció, illetve a családlátogatások nagyban megkönnyíthetik a problémák feltérképezését mind pedagógusi, mind védőnői oldalról.

Mit tehet a pedagógus, ha már fény derült a problémára? Elsődleges a minél előbbi jelzés adása, kulcsfontosságú a szülővel való tapintatos beszélgetés is. A gyermeknek a hozzá való érzelmi odafordulással és türelmünkkel tudunk a legtöbbet segíteni, de egyes elhanyagolások esetében a tárgyi támogatás, mint például ruha adományozása vagy ételcsomagolás is rendkívül nagy segítség lehet.

A bántalmazás súlyos, sokszor visszafordíthatatlan következményekkel jár. A gyermek akkor is bántalmazott, ha partnerbántalmazás történik a családban, személyisége több fronton sérülhet a családon belüli erőszak következtében. A gyermekek változatos módon reagálhatnak az őket ért traumákra. Általában beleszületnek az agresszióba, gyakran tekintik természetesnek, majd ahogy nőnek, elkezdik érzékelni, hogy ami otthon történik, nem helyénvaló. A gyermekek gyakran érzene bűntudatot, úgy gondolják, hogy az erőszak miattuk történik, kötődésük még szorosabbá válik az áldozathoz. Előfordulhat az ellenkezője is, az áldozat hibáztatása és az agresszorral való azonosulás. Kötődési és lelki zavarok léphetnek fel, hosszú távon pszichés zavarok illetve maradandó testi károsodások kísérhetik végig az életüket. Az ilyesfajta gyermekkori traumák befolyásolják a párválasztást, majd a gyerekként bántalmazott felnőttek maguk is bántalmazóvá, vagy újbóli áldozatokká válhatnak. A szexuális bántalmazás következtében sérül a szexualitás is.

A jelzőrendszer hibáiról elmondható, hogy legtöbbször a benne dolgozó szakemberek egyéni problémái okozzák a legtöbb problémát. Több szakembernek hibás az erőszakhoz való hozzáállása. Hitetlenkedés, ítélezés, felszínes vizsgálódás alapján való bekatolizálás, és a

problémák elbagatellizálása is jellemző. További probléma még, hogy az erőszak sokszínűségéből adódóan a jog nem képes kategorizálni a különböző bántalmazástípusokat, és nem számol az erőszak lelken ejtett sebeivel sem.

A problémák megelőzése lehetséges a családok szociális támogatásával, és a veszélyeztetett családok és gyermekek mielőbbi kiszűrésével. Segíthet a szakmabeliek érzékenyítése, valamint a gyermekbántalmazás mélyrehatóbb vizsgálata a pedagógusképzésben. A gyerekeknél már óvodás korban meg lehet alapozni - természetesen életkori és egyéni sajátosságaik figyelembe vételével - a helytelen érintések és a „rossz titkok” jelentőségét. Iskolás korban akár az osztályfőnök, akár egy külsős személy, mint védőnő, pszichológus vagy rendőr segíthet a gyermekek figyelmének felhívását a családon belüli erőszakra.

Felhasznált irodalom

Árki Ildikó, Scheiber Dóra, Kovács Zsuzsanna (2013): Gyermekbántalmazás és elhanyagolás
In: OTSZ Online Gyermekgyógyászati Továbbképző Szemle XVIII. évf. 2. szám, Budapest, 73-75. p.

Babity Mária (2005): Gyermekbántalmazás - Felismerés, megelőzés, kezelés, Oktatói segédanyag, Budapest: Az Eötvös József Főiskola pedagógiai Fakultája

Bancroft, L., Silverman, J. G., Ritchie, D. (2013): Lehet-e jó apa a bántalmazó? A partnerbántalmazás hatása a szülő-gyermek kapcsolatra. Budapest: Háttér Kiadó – NANE Egyesület

Herczeg Ilona (2016): A gyermekkori bántalmazás gyermekpszichiátriai következményei. Kórképek, differenciáldiagnózis, kezelési lehetőségek. In Nagy Anikó és Török Klára: Gyermekbántalmazás. Budapest: Medicina Könyvkiadó Zrt. 183-206.

Herczog Mária, Kovács Zsuzsanna (2004): A gyermekbántalmazás és elhanyagolás megelőzése, felismerése és kezelése. 1. sz. Módszertani levél. Budapest: MAVÉ

Herczog Mária (2007): Gyermekbántalmazás. Budapest: Complex Kiadó

Körössy Judit (2017): Gyermekbántalmazás, erőszak a családban. In: N. Kollár Katalin, Szabó Éva (Szerk.): Pedagógusok pszichológiai kézikönyve. Budapest: Osiris Kiadó 173-187. p

Kuritárné Szabó Ildikó (2015): A gyermekkori családon belüli traumatizáció és következményei. In Kuritárné Szabó Ildikó, Tisljár-Szabó Eszter (Szerk.) Úgy szerettem volna, ha nem bántottak volna. A családon belüli gyermekkori traumatizáció: elmélet és terápia. Budapest: Oriold és Társai Kiadó, 13-52. p

Módszertani Gyermekjóléti Szolgálatok Országos Egyesülete (2006): Kézikönyv a gyermekjóléti szolgáltatást nyújtók számára a gyermekekkel szembeni rossz bánásmóddal kapcsolatos esetek ellátáshoz és kezeléséhez. Budapest

Putnam, F. W. (2003). Ten-year research update review: Child sexual abuse. Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry

Ranschburg Jenő (2009): A család és az erőszak. In: Popper Péter, Ranschburg Jenő, Vekerdy Tamás: Az erőszak sodrásában. Budapest: Saxum Kiadó 43-74. p

Révész György (2004): Szülői bánásmód – Gyermekbántalmazás. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó

Sasvári Emese (2012): Miért lettél ilyen? A bántalmazás hatása a gyermek személyiségfejlődésére

Straus, M A. – Gelles R. J. – Steinmetz S. K.(1980): Behind closed doors: Violence in the American family. New York Deubleday/+Anchor

Tománé M. Andrea (2019): A gyermekbántalmazás kutatásfejlődésének kiemelkedő lépései – A megrázott gyermek szindróma. (Shaken Baby Syndrome – SBS) Kaleidoscop folyóirat 2019/19 szám 76-89. p.

Varga Bea, Kristóf Pál (Szerk.) (2015): Gyermekbántalmazás felismerése és kezelése a gyermekvédelmi szakellátásban. Munkaanyag. Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság

Visontai-Szabó Katalin (2013): A családon belüli erőszak pszichológiai és jogi kérdései. Családi Jog

Melléklet

Interjú: Racskó Ramóna, gyermekpszichológus

Tudna mesélni egy kicsit a munkájáról, hatásköréről? Hogyan tud segíteni Ön, mint szakember családon belüli erőszak észlelésekor? Hogyan működik ilyenkor a rendszer?

Én a Pécsi Egyházmegye pszichológusa vagyok, és kéthetente, heti négy órában vagyok itt az óvodában, tehát körül-belül havi 8 órában. Általában úgy működik a dolog, hogy bemegyek csoportmegfigyelésre, és ilyenkor van, akiről én úgy gondolom, hogy szeretnék beszélni az óvodapedagógusával és kérdezek tőle pár dolgot, mert úgy látom, hogy esetleg van nála valamilyen probléma. De van az az opció is, amikor az óvodapedagógus fordul hozzám, hogy nézzem meg legyen szíves ezt a gyermeket. Ezeken kívül van a harmadik opció, amikor a szülő szeretné kérni az óvodapszichológusi ellátást gyermekének. Fontos kiemelnem, hogy az óvodában terápia szinten nem működik a folyamat. Szakszolgálatban vagy a Gyermekjólétben lehet ezt megvalósítani. Itt van egy kisebb pár alkalmas rész, 10 alkalom általában, amikor feltérképezzük a problémát. Ha megoldódik ennyi idő alatt azokkal a módszerekkel és eszközökkel, amelyek az óvodában vannak - ezek természetesen korlátozottak, mint minden óvodában- tehát vagy megoldódik, vagy van az az opció, amikor tovább kell küldeni a gyermeket, mert mondjuk egy heti pszichés ellátásra van szüksége, ami ugye itt, az óvodai keretek között nem megvalósítható. Van, amikor csak szülő konzultációra van szüksége a szülőnek, van egy olyan probléma, amiben elakadnak és akkor annak kapcsán kérnek segítséget, hogy hogyan kezeljék azt otthon, vagy az óvodában. Csoportfoglalkozást is szoktam tartani, ami inkább ilyen nagyobbaknak, 5-6 fős csoportokban, ezek ilyen játékos, tematikus relaxációs gyakorlatok, attól függően, mennyi idő jut rá.

Mennyire gyakori az, hogy a szülők fordulnak Önhöz segítségért? Az a személyes tapasztalatom, hogy igyekeznek inkább eltitkolni a problémáikat.

Igen ez általában így van, de előfordult már pár alkalommal, hogy szülő kért segítséget olyan problémával, ami otthonról jövő probléma, de azért az óvodában is megjelenő, mint például egy válás, a reggeli elválásnál. Ez a ritkább alkalom, gyakoribb, hogy nem szeretnének együttműködni, a problémákról nem vesznek tudomást. Ilyen helyzetekben nem sok mindent lehet tenni, és a gyermeknek is együtt kell működnie valamilyen szinten.

Mesélne nekem olyan esetekről, amelyekben elhanyagolásról szerzett tudomást vagy bántalmazott gyerekek érkeztek Önhöz?

Az óvodapszichológusi ellátás keretei között nem találkoztam bántalmazással, de feltételezem, hogy itt az óvodapedagógus előbb észreveszi az intő jeleket, mint az óvoda pszichológus. Tehát itt nem volt ilyen esetem, és másik óvodában sem, ahol bántalmazásra került volna sor, illetve ha ki is derül egy ilyen bántalmazás, azt általában nem az óvodapszichológussal kezelik, mert ez egy trauma, amit egy külső pszichológus terápiája orvosolhat. A munkám másik területén voltak ilyen esetek, hiszen én a Gyermekjóléti Szolgálatnál is dolgozom, illetve nevelőszülői hálózatban és ott van sok ilyen eset. Ott is nagyrészt úgy kapom a gyermekeket, hogy már volt egy bántalmazás és a kapcsán kerülnek nálam ellátásra. Olyan nincs, hogy én térképezem fel, hogy történt-e bántalmazás, bár néha előfordul, amikor szeretnék a kollégák, hogyha ezt a részét feltérképezném, de ilyenkor is csak javaslatot tudok adni. Ha valamilyen eljárás indul, akkor az igazságügyi szakértő vizsgálja meg a gyermekeket.

A nevelőszülői hálózatban viszonylag gyakori probléma a szexuális bántalmazás, amikor a gyermekek már úgy kerülnek ki a családból, hogy abúzus érte őket, vagy a hálózatba kerülés után családba kerülő gyermek elmeséli a nevelőszülőknek a korábban vele történeteket és akkor kerülnek csak ellátásra. Ezt traumafeldolgozásnak nevezzük. Fontos ilyenkor a szülővel, vagy a nevelőszülővel való munka is, hogy hogyan kell kezelni ezeket a dolgokat, mikre kell ilyen helyzetben odafigyelni. Ezeknél a gyermekeknél súlyosan sérül a szexualitás, ezáltal sokkal kevésbé lesznek képesek egy egészséges párkapcsolat kialakítására a jövőben. A későbbiekben jellemző lehet a túl szexuális viselkedés, kirívóbb viselkedés. Jellemző még az addikció, különböző függőségek, és a bizalmi kapcsolatok kialakításával is nehézségeik vannak.

Eset kapcsán, volt például egyszer egy kislány, aki a szexuális bántalmazás áldozata lett. Őt egy olyan nevelőszülőnél helyezték el, akinek meg tudott nyílni, és elmesélte a vele történeteket. Neki lehetősége lett arra, hogy örökbe fogadhassák, de ebből a bizalmatlanságból adódóan ő nem akart egy másik család része lenni. Félt a férfiaktól is, egyáltalán nem akart kapcsolatot teremteni velük. Mindezek nagyban meghatározzák a jövőjét. A kötődés és a bizalmi kapcsolatok kialakítása nagyban sérült nála, és csupán egy ember, a nevelőszülő volt az, akivel sikerült bizalmi kapcsolatot kialakítania.

Mennyi ideig tart egy ilyen traumát feldolgozó terápia?

Függ a gyermek korától, a súlyosságtól, hogy mennyire együttműködő a gyermek. Sokszor úgy kerülnek oda, hogy ez nem mindig friss élmény számukra. Az ellátórendszernek is vannak hibái, ezért sajnos nem mindig időben kerülnek ellátásra a gyermekek. Újra traumatizálni nem lehet őket, tehát épp, amennyire igénylik. Nyilván ez egy életen át tartó trauma, amelyet teljes mértékben feldolgozni nem lehet, akármennyit jár valaki pszichológushoz. Segíteni lehet rajta, de nyom nélkül ez nem fog eltűnni, és felnőtt korban is még sok terápiás munkát igényel. Helyzetfüggő, de általában olyan 1-2 éven át szokott tartani a terápia, ha van olyan markáns tünet. Ezeket a lányok a kamaszkor beköszöntétől sokkal nagyobb eséllyel használják ki, gyakrabban válnak áldozattá. Jelentkeznek ilyenkor a magatartásproblémák. A szexuális bántalmazás gyakran együtt jár a bántalmazás többi formájával is. Gyakran nem emiatt emelik ki a gyermeket, hanem elhanyagoló körülmények vagy fizikai bántalmazás miatt valósul meg a kiemelés, és utána derül ki, hogy másfajta bántalmazások is jelen voltak.

Fiúkra mennyire jellemző, hogy érintettek szexuális bántalmazásban?

Igen, fiúkat is érint. Volt olyan esetem, ahol apai és anyai részről is érte bántalmazás a gyermekeket, egy testvérpárt, egy kisfiút és egy kislányt. A kisfiú alig volt két éves, beszélni sem tudott még, a nővére tudta elmesélni a történetet. Ebben az esetben a gyermekben fizikai tünetek is jelentkeztek, széklettartási problémái lettek. Tehát nem egyértelmű ez a dolog. Női oldalról is válhat valaki bántalmazóvá. Vagy nem szól semmit a másik fél, nem avatkozik közbe, vagy még kooperál ebben és ezzel segíti a partnert, hogy továbbra is titokban folytatódhassanak ezek a bántalmazások.

Hogyan látják ezek a gyermekek a bántalmazót, illetve azt aki segíti az elkövetőt, vagy elfordul a gyermektől?

Itt is igazából a bántalmazás formájától függ, hogy mikortól, meddig tart, és ki az elkövető. Ezek a gyerekek gyakran belenőnek a bántalmazásba, azt hiszik, hogy így szeretik őket. Ha például megkérdezik őket, hogy hogyan szeret téged apa, a gyermekek elmondják, hogy így simogat, úgy simogat apa, hiszen nekik ez a természetes. Nem tudják elkülöníteni a jót és a rosszat. Amikor pedig már el tudják, érzik azt, hogy ami velük történik, az nincs rendben.

Akkor viszont általában a harag lesz meghatározó. Ilyenkor nem szeretnének kapcsolatba kerülni a bántalmazóval, nem szeretnék látni sem az elkövetőt, sem azt, aki kooperált ebben. Egyébként erre nincs is lehetőség, hiszen ha ez kiderül és kiszabják a büntetést, akkor ők börtönbe is kerülnek hosszú évekre, tehát nem is áll fenn az a veszély, hogy esetleg kapcsolatot tartanak fenn.

Hogyan hatnak a gyermek személyiségére a bántalmazás különböző típusai?

Sok fronton sérül ilyenkor a személyiség. Többször válnak utána is áldozattá kapcsolatok terén, bántalmazó kapcsolatba kerülnek. Főleg, hogyha fizikai bántalmazás történt, akkor erre még nagyobb az esély, vagy kapcsolatfüggők lesznek.

Hogyan mutatkozik meg az egyes életkorokban a bántalmazás, elhanyagolás?

Hozzám már akkor jutnak, amikor már ez felmerült. Ez általában úgy működik, hogy jelzést ad az óvoda vagy az iskola, hogy valami történt a gyerekekkel. Például látott egy ütést az arcán és nem tudták megmagyarázni, hogy honnan származik, vagy csak szimplán elmeséli egy milyen napod volt, hétvégéd kérdésre mesélni és akkor olyat mesél a gyermek, hogy például kint kellett aludniuk, merthogy apa sokat ivott és akkor kirakta őket a házból és akkor kint kellett aludniuk a hidegbe. Ilyeneket el szoktak mesélni, mert nem mindig tudják, hogy mit lehet és mit nem, általában azért őszintén szoktak lenni. Ilyenkor is érkezik a jelzés, hogy valami nincs rendben. Az osztályfőnök megteszi a jelzést ilyenkor. Általában ilyen beszélgetésekből derül szerintem ki, amikor a legközelebb álló személy - mondjuk az óvónő - van vele, akivel már kialakult egy olyan kapcsolat, hogy elmond dolgokat neki. Így külsős szakemberként nem volt olyan, aki azzal kezdte, hogy mondjuk a bántani szokott otthon az anyukám, apukám. Olyan volt, hogy esetleg rákérdezzünk milyen büntetések vannak, de úgyse szokott olyan lenni szerencsére itt az oviban nem szoktam ilyesmivel találkozni, hogy olyat mondanak, ami nem fér bele. Más eset kapcsán már volt olyan, hogy fordultak hozzám segítségért és akkor kiderült, hogy olyan technikákat használnak, hogy én bántalmazásnak mondanám, de nyilván fizikailag annyira nem az, például a kukoricán térdeltetés, ami már abszolút nem normális büntetési rendszerek, amik szerintem már nem férnek bele. Ez is kérdés, hogyha valaki mondjuk néha kap egy pofont, az bántalmazás-e? Mit nevezünk teljesen bántalmazás-

nak? Én azt mondom, hogy semmi nem fér nálam bele, ami úgymond fizikai, meg egy nyilván verbális bántalmazás sem. Én a nulla mellett vagyok, tehát úgy gondolom, hogy egy pofon sem fér bele. Azért sok szülő másképp látja ezt a dolgot.

Az érzelmi bántalmazottság miben nyilvánulhat meg?

Náluk is ez egyéni szokott lenni. Van, aki csendesebb, visszahúzódóbb, a zárkózottabb magatartást vesz fel, valaki viszont épp az ellenkezője, tehát attól függ, hogy milyen szintű ezért ez a verbális bántalmazás. Sokszor van olyan, hogy olyanokat mondanak a szülők, amik már tényleg a verbális bántalmazást súrolják. Volt olyan, hogy azt mondták neki, hogy bárcsak belefűlt volna a Balatonba például... Mondjuk ez pont nem szülő volt, hanem nevelőszülő, de ugyanaz a funkciója. Ilyenkor jelzést teszek és akkor neki is megszüntetik a jogviszonyát, ugyan úgy mint egy szülőnél, itt még szigorúbban is azért, mert éppen a célja hogy segítsenek ezeknek a gyerekeknek, ne hátráltassák a fejlődésüket.

Ezeknek a kicsiknek milyenek a kortárs kapcsolataik?

Gyermekfüggő, de van egyébként, hogy problémásak a kortárs kapcsolataik. Konfliktusosak sokszor, van, hogy ott jön ki ez a fajta frusztráció meg elfojtott dolog. Nem szokták elmondani a problémáikat egymásnak. 1-1 gyermek volt, aki elmondta kortársának, ami vele történt, de általában megőrzik ezeket a titkaikat, azért ha már vannak olyan életkorban.

Hogyan látja magát a jelenben a bántalmazott gyermek?

Ilyenkor nagyon csökken az önértékelés, sokszor azt hiszi, hogy ő a hibás mindenért. Sokszor megjelenik a lelkiismeret furdalás. Sok szülőjük kiszámíthatatlan igazából, mert a bántalmazásokhoz lehet, hogy kapcsolódik egy szerhasználat vagy egy alkoholfogyasztás, ami még jobban fokozza ezt a kiszámíthatatlanságot. Ez a „Bocsánat hogy létezem” gondolat honosul meg nálunk általában. Azt hiszik, hogy mindenért ők a hibásak, akár hogyha a családon belül történik egy bántalmazás. Például mondjuk, hogy az apuka bántalmazza az édesanyját sokszor magukra veszik, hogy ez miattuk történt. Esetleg ha a konfliktus akár gyerek nevelésével kap-

csolatos akkor is egyből magukra veszik. Főleg hogy szem és fültanújuk ezeknek a bántalmazásoknak. Egyébként volt már olyan esetem, hogy nem akart iskolába menni a gyermek, hogy a másik szülőt megvédje vagy védelmezze, mert félt otthon hagyni, ezért ebből ilyen probléma lett, hogy nem akar iskolába járni. Ötödikes volt ekkor a gyermek. Ő már felfogja a dolgokat, és ő például az édesanyát azzal akarta védeni, hogy nem ment iskolába az apa miatt.

Mennyire van súlyos hatással a gyermekre a közvetett erőszak, tehát a párkapcsolati erőszak látványa? Illetve ugyanannyira súlyos, vagy kevésbé, mintha közvetlenül őt bántanák?

Ugyanannyira befolyásolja az életüket, ha egy számukra szeretett személlyel szemben történik a bántalmazás. Ugyanolyan szinten mérgező ez rájuk nézve. Általában nem is szeretik ilyenkor a családi otthont, nem szeretnek otthon lenni.

Ezeket a gyermekek teljesen elszigetelődnek másoktól, vagy szereznek maguknak például egy tanító nénit, külső embert, akire támaszkodhatnak?

Általában, ha sikerül egy olyan személyt találni, aki mindenképpen külsős, és sikerül közel kerülni hozzá, egy rokon is szokott lenni, aki nem annyira közeli, de mégsem családtag. Itt jön fel az a kérdés, hogy a felnőtt helyesen reagál-e? Sokszor van az, hogy a felnőttek elbagatellizálják ezeket a dolgokat. Nem hisznek nekik, mert hát gyerekek, kitalálnak dolgokat. Nem mindig lesz ennek foganatja, ha rossz embert találnak meg. Nyilván, nem a pedagógusokról van szó, ők általában jelentést tesznek, ha ilyen esettel találkoznak, de sajnos előfordul, hogy a nem hivatalos személyek nem. Megelőzés címén, amikor tartunk ezzel kapcsolatos csoportfoglalkozásokat, akkor is át szoktam gondolkodtatni a gyerekekkel, hogy ki az a személy, akihez fordulhatnak, vagy külsős személy, vagy akár a családon belül is, tehát kettőt szoktunk választatni. Egy családon belüli, és egy hivatalos személyt, akár szomszéd, hogy segítségért tudjon fordulni, ha valami olyan dolog éri, amiben nem biztos, hogy jó dolog.

Ezeket a kicsiket le lehet követni, hogy mi történt azóta velük? Vagy kikerül a rendszerből és azóta nem lehet tudni jól van vagy nincs jól?

Általában valamilyen szintig után lehet őket követni. Például, hogyha nálam voltak, akkor én még így a kollégáktól után tudom követni őket, hogy mondjuk akkor ki lettek-e már emelve például a családjukból, vagy el lettek elhelyezve lakásotthonban, vagy nevelőszülőnél. A nevelőszülőknél lévőket után tudom követni, hogy esetleg át lettek-e gondozási helyreállítással máshova rakva vagy sikerült-e az örökbefogadás külföldre. Tehát hogy valamilyen szinten után tudom őket követni egy ideig, de egy idő után már nem. Sikerült-e valahol elhelyezni egy jó nevelőszülőnél, vagy ugyanúgy bent maradt a családjában, mert mondjuk nem került igazából teljes mértékben fény a bántalmazásra. Hogy megtörtént-e az örökbefogadás, sikeres volt-e vagy sem. Pár hónap, amit után tudok követni.

Annak mi az oka, hogy külföldre is vitték volna nevelőszülőkhöz a gyermeket?

Azért, mert Magyarországon nem szeretnek nagyon nagyobb gyerekeket örökbe fogadni, és ő már egy ilyen 12-13 éves kislány volt, és nyilván, ha valaki meghallja, hogy szexuális bántalmazás áldozata lett, nem szívesen fogadja örökbe. Talán az édesanyjának volt pozitív HIV tesztje, és akkor neki is rendszeresen kellett járni vizsgálatokra emiatt, hogy ezt megnézzék, neki negatív volt. A legfőbb oka az volt, hogy idős, és Magyarországon általában a kicsiket szokták örökbe fogadni. Külföldön sokkal nyitottabbak, ott idősebb gyermek is kap esélyt. Neki ez volt az utolsó lehetősége, mert már amúgy is abban a korban volt, hogy már lassan ott is nagy lett volna. Ő például Olaszországba került végül. Vannak külföldi partnereink is.

Mennyire jellemző az, hogy testvér bántalmaz testvért?

Arra nem volt nálam példa, hogy az egészséges testvére konfliktusokon kívül, néhai kis verekedésen kívül más lett volna. Illetve olyan volt már, hogy mind a két gyermeket szexuálisan bántalmazták és utána a nagyobb fiú bántalmazta szexuálisan a kisebb húgát. A sérült szexualitásban valószínűleg az egész környezetből kapcsolódott ez a dolog, de ez nem fizikai bántalmazás volt, hanem sajnos szexuális bántalmazás.

Ön szerint milyen módon lehetne megelőzni a bántalmazást?

Prevenációs foglalkozásokon keresztül lehetne felhívni a gyerekek figyelmét arra, hogy mi az egészséges mondjuk egy szülői kapcsolatban, mi nem, tehát hogy mi fér bele, mi az ami nem fér bele, kitől lehet segítséget kérni, gyakorlatisan kijelölni azt a két külsős embert, akinek elmondhatnak olyan dolgokat, amikre nem tudják, hogy igaz-e, vagy sem. Felhívni arra a figyelmünket, hogy sokszor szokták ezt bevetni, hogy ez a mi közös titkunk és akkor nem mondjuk el senkinek. Felhívni a figyelmüket arra, hogy vannak jó titkok, például szülinapi meglepetés, de vannak rossz titkok is, mint mondjuk egy bántalmazás, hogy mi a különbség a jó meg a rossz titok között. Például kitől tudnak ilyen esetben segítséget kérni, hogyha nem tudja eldönteni, hogy ez most jó vagy rossz, tehát hogy úgy gondolom, hogy ilyen prevenációs foglalkozásokkal lehet ezzel felhívni a figyelmet arra, hogy valami nincs rendben.

Ezek általában iskola foglalkozások, de oviban is tartottunk például, vagyis tartottam egyszer egy ilyesmit. Ott egymás között, tehát hogy így a kisfiúk meg a kislányok, hogy mi az egészséges miért nem egészséges, és akkor ott felmerült ez a bántalmazás téma. Kijelöltünk személyeket, meg a jó meg a rossz titok ott előjött például. Úgyhogy lehet igazából szerintem oviba is ezzel kapcsolatosan egy ilyen kis prevenciót tartani esetleg. Általában egy ilyen nagyobb korosztály, aki így fogékonyabb már erre, meg már látja.

Ezek ilyen beszélgetős alkalmak, például óvodában is, ott játékosan csináltuk. Csináltunk két bábut és akkor felraktuk a ruhákat és akkor hogy hol szabad hozzányúlni mondjuk a fiúkhöz, hol nem szabad, hogy kicsit a területeket elkülönítsük. A testérzetet, hogy mi az ami belefér, mi az, ami nem, a fiúknál is meg a lányoknál is. Mi az, amihez nem nyúlunk hozzá máséhoz, az miért baj, hogy ha valaki ott hozzánk ér. Ez is egy ilyen prevenációs dolog, hogy ki nyúlhat hozzánk és miképpen. Azért itt vannak olyan helyzetek is, mint például egy fürdetés, ami nyilván azért azt igényli, hogy akár az apuka vagy az anyuka hozzányúljon a gyermekhez, ez teljesen normális, de van az a másfajta érintés. Egy picit felvilágosítani őket, hogy ki az, aki ott megérinthet minket, ki az aki nem érinthet, például a szomszéd bácsi nyilván nem. Csináltunk hozzájuk bábokat meg felöltöztettük őket és akkor felraktunk piros post-it-eket, meg zöldet hogy hol lehet, meg hol nem. Ilyen kis játékos foglalkozás volt. Volt egy egész videó is, az is ugyanezt mondta el, hogy még ilyen piciknek is érthető.

Az utolsó kérdésem az lenne, hogy mit tehetnek a pedagógus, ha bántalmazás gyanúját fogja?

Első körben úgy gondolom, hogy jelezni kell az intézmény vezetőjének, és az intézményvezető tesz meg a jelzést a családsegítő, gyermekjóléti szolgálat felé, a többit ők vizsgálják, megintézik. Van egy esetjelző lap, azt kell kitölteni, és akkor átmegy a jelzésen a gyermekjólétihez. Akkor ott valamilyen ellátásba kerülnek, vagy alapellátás, vagy védelembevétel, és ott szoktak ilyen esetkonferenciák lenni, ahova meghívják a pedagógust is, és akkor átbeszéljük. Kap egy családsegítőt, esetmenedzsert. és akkor ők követik nyomon a családot, és annak megfelelően, hogy egy évig veszik védelembe, vagy látják, hogy ki kell emelni, mert tényleg olyan probléma van, onnan kezdődik a dolog. Tehát szerintem nem feltétlen muszáj nekik kinyomozni, hogy mi történt, történt-e valami, ezt megteszik a felelős szervek.

Interjú: Biró Dániel, a kaposvári Borostyánvirág Anyaotthon vezetője

Elsőként az anyaotthon működéséről szeretnék kérdezni.

Alapvetően 1998 március elsején nyitott az intézmény. Idén vagyunk 25 évesek, én 24 éve vagyok itt. Először anyaotthonként indult. Az anyaotthonról annyit tudni kell, hogy ha illet keres a jogszabályban, nem fog találkozni ezzel, ez a Családok Átmeneti Otthona címszó alatt van, régen - csak két mondatban - az volt a koncepció, hogy a Családok Átmeneti Otthona olyan családoknak fog segíteni, akik bajba kerültek lakhatási, vagy anyagi szempontból. Az volt a koncepció, hogy “anya, apa, gyerekek, csupa szív, szeretet”, és akkor megmenti a rendszert a családokat. Aztán nagyon hamar rájöttünk szakemberek, hogy van a problémáknak egy jókora olyan halmaza, ahol vagy az apa jelenléte, például bántalmazás, vagy az apa hiánya, hogy nincs jövedelem, az okozza a problémát. Így jöttek létre az anyaotthonok, ami lényegében szakmai zsargon, de csak arra utal, hogy mi csak anyát a gyermekkel fogadunk. Így működünk ‘98 óta, most már 40 férőhellyel.

Háromféle szolgáltatásunk van intézményes struktúrában: Van a klasszikus Anyaotthon, ahol anyát és gyermekeit bármilyen problémából fakadóan fogadunk, vagy várandós nőt, 12+6 hónapig. Van a Krízisközpontunk, ez a párkapcsolati erőszakhoz kapcsolódik, az kizárólag bántalmazott nőket, anyákat illetve gyerekeiket fogad, viszont itt csak 4 + 4 hétig van az ellátás. Itt semmi más lényege nincs a történetnek, mint hogy ha például ma felhív egy nő, hogy bántotta a férje éjszaka, vagy kitette az utcára, akkor azonnal tudjunk segítséget nyújtani, mert

az anyaoththon 12 plusz 6 hónapja nem tette azt lehetővé, hogy gyorsan tudjunk cselekedni. Nyilván, akit ma megvernek annak nem segítség, ha azt mondom, hogy várjon három hónapot. Ezért jött létre a krízisközpont, melynek nem is más a célja a 4 plusz 4 hétnek, hogy biztonságba helyezzük és a négy plusz négy hét alatt kitaláljuk, hogy hova tud biztonságosan továbblépni. Van még egy szolgáltatásunk, a titkos menedékház. Ez egy titkos címen működő selter ház, itt a kapcsolati erőszak legsúlyosabb áldozatai vannak, ugyanúgy anyák és gyermekeik vagy pedig egyedülálló, bántalmazott nők. Hat hónap időtartamra szól ellátás. Az ellátások között van átfutás. Könnyen előfordulhat, hogy valaki a krízisellátásból átkerül a titkosba, ha kiderül, hogy annyira súlyos az ügye, vagy az is előfordulhat, hogy a titkos menedékházból visszasikerül az anyaoththonba, ha hosszabb ideig kell gondozni. Az első hat hónap alatt megteremtjük a jogi biztonságot, ha tudjuk, és utána már könnyebben gondoíható. Tehát ez a három szolgáltatásunk van ami intézményesült, emellett van egy krízisambulancia nevű szolgáltatás, ez egy alacsonyabb küszöbű tanácsadó szolgáltatás, aminek a célja a prevenció. Tehát itt pontosan azokat a helyzeteket tudjuk megelőzni, mielőtt az erőszak eszkalálódik és intézményes ellátásra lenne szükség. Ez azért érdekes, mert ide be tudjuk kapcsolni a férfi áldozatokat is, amiből azért van néhány, nem rengeteg, de azért amit tudtunk statisztikailag, ők itt meg is jelennek időről időre. Tehát így néz ki az intézmény és annak függvényében, hogy milyen problémával jelentkeznek, döntjük el, hogy melyik intézményben helyezzük el őket. A férőhely is fontos, általában az összes intézményünk tele van. A Krízisközpontban is nagyon nehéz biztosítani az azonnaliságot. Az azonnaliság nem azt jelenti, hogy garantáltan, minden időpillanatban rendelkezésre állunk, mert az is be tud telni, de sokkal gyorsabb, mint az anyaoththonok rendszere, a forgását tekintve. És nem csak mi vagyunk egyedül az országban, van körülbelül 20 krízisközpont, tehát megoszlik ez a fajta teher.

A nők gyermekeikkel önkéntesen érkeznek?

Igen, sőt, gyakorlatilag semmiféle hatósági háttére nincsen, akit a gyámhatóság arra kötelez, hogy jöjjön el ide. Idejönnek, teljes értékű szülőként, törvényes képviselőként, önként jönnek, az ellátás kérelemre indul és önként is távozhatnak. Nyilván, ha olyan helyre távozik, úgy viselkedik, vagy olyan döntéseket hoz, amelyekről azt gondoljuk, hogy a gyermeket veszélyeztetik - azért ennek háttérében mindenképpen a gyermekvédelmi törvény áll - és mindamelllett, hogy a családokat segítjük - családnak tartjuk az anyát és a gyermeket is, és van olyan intézmény egyébként, ahol apát gyermekkel is tudnak fogadni, bár ilyen konstrukció

azért ez kevesebb van. Tehát bár a családokkal foglalkozunk és rendszerben gondolkodunk a családokról, ettől függetlenül a gyermek a kulcsfigura. A gyermek veszélyeztetettségének megelőzése, megszüntetése a Gyermekvédelmi törvénynek lényegében a fő gondolata az mindenképpen a kulcs. Ha például önként távozik, de olyan helyre, ami szerintünk a gyermeket veszélyezteti, vagy olyan döntést hoz, hogy kibékül a bántalmazóval, aki mondjuk a gyermeket bántotta és ezzel veszélyezteti az anya a gyermekét, nyilván megvannak a megfelelő lehetőségek, hatósági intézkedéseket kezdeményezni és sok minden egyebet, ami a gyerekek védelmét szolgálja.

Tudna nekem mesélni olyan történeteket, amelyek drámaiak voltak, vagy ahol sikerült jól segíteni?

Drámai történet tényleg nagyon sok van kapcsolati erőszakról. Amit egy nem benne dolgozó ebben a helyzetben gondol, az nagyon sokszor arról szól, hogy hát minden családban elcsattan egy-két pofon, tehát ebben az értelemben van egy ilyen illúzió a kapcsolati erőszakról, amely egyrészt elbagatellizálja a problémát, a probléma mértékét, illetve a mélységét is bizonyos értelemben. Tehát attól kezdve, hogy itt gyerekek szexuális bántalmazása egészen kicsitől, három éves óvodástól kezdve...

Konkrétn volt egy olyan esetünk, hogy a 14 éves kislány szólt az osztályfőnökének, hogy két éve minden nap háromszor kell orálisan kielégítenie az apját. Az osztályfőnök jelzett a Gyermekjólétinek, a Gyermekjóléti a rendőrségnek, a rendőrség azonnal letartóztatta a férfit, a családot pedig ide menekítettük, mert nem lehetett akkor még tudni, hogy merre fordul a jogi ügy. Ez egy sikeres ügy volt. Mindenki jól járt el, ami azért nem egy általános dolog, hogy a rendszer minden tagja végzi a dolgát, nagyon sokszor van egy ilyen "aktatologatás szaga" a dolgonak. Ez a férfi 14 év letöltendő börtönbüntetést kapott, de volt egy olyan esetünk, amikor kapcsolattartásra vitte a két gyermekét, majd levágta mind a kettő fejét baltával, meg is halt mind a két gyermek, ez egy híres ügy volt Magyarországon. Az édesanya négy éve küzdött azért, hogy jelezze a rendszernek, hogy veszélyes az apa, senki nem hitt neki, ami egyébként egy tipikus, mert ez a probléma nagyon nehezen bizonyítható. Tehát a rendőrség kiment keresni a gyerekeket, a férfihoz, kérdezték hogy hol van, azt mondta nem nála, a lakásba nem mentek be, aztán talán hét nap múlva pedig jelezték a szomszédok, hogy bűdös van [...]. Majd

rá három napra megjött a bírósági papír az anyának, hogy megnyerte a pert. A bíróság akkor még nem értesült róla, hogy meghaltak a gyerekek, négy év küzdelme volt.

A szörnyű történeteink zöme arról szól, hogy valamiféle rendszerhiba van. De nem lehet azt mondani, hogy általános rendszerhiba van, tehát nem szeretném azt sugallni, hogy minden rosszul működik, mert nagyon sokat fejlődött a rendszer. Sok tekintetben pozitív, de az tapasztalható, hogy szerencse kell az élethez. Csak ebben az értelemben túl nagy a szerencsefaktor jelenleg még a rendszerben, azaz egy-egy rossz szakértő, egy-egy rossz bíró, rendőr, szocmunkás, pedagógus, vagy bárki, aki a rendszernek tagja, egy-egy nemtörődöm szakember, vagy fáradt, kiégett szakember tud olyan hibákat elkövetni, ami miatt nagyon komoly ügyek dőlnek be, válik lehetetlenné a megoldásuk.

Például volt múltkor egy olyan esetünk, hogy egy apa mind a három gyereket szexuálisan bántalmazta, análisan. Volt egy nagycsoportos kislány, egy iskolás kislány, meg egy fogyatékos, értelmi és mozgásában akadályozott 11 éves fiú. Mindenkit análisan bántalmazott. Anya kilencszer kísérelt meg öngyilkosságot, ami egyértelmű jelzés lehetett volna ezer éve a rendszerben, hogy ha valaki kilencszer kísérel meg öngyilkosságot egy családban ott baj van... De attól kezdve, hogy benzint fecskendezett a combtőrébe, meg amit el lehet képzelni őrültséget... Ez rendszeresen előfordult, mert egyszerűen nem találta a megoldást és úgy gondolta, hogy ez a jó megoldás. Bár nem volt pszichésen teljesen tiszta, de pontosan a szakmának kellene tudni, hogy a család bármely tagjánál valamilyen ilyen jellegű tünet üzenet az egész családlétéről. Ezért szoktuk mondani, hogy **a gyerekek egy tünethordozó**. Hogyha a gyermekkel probléma van az iskolában, egy rossz gyerekkel mondjuk, akkor nem biztos hogy arról van szó pusztán, hogy rossz a gyerek, hanem az is lehet, hogy valami otthon nincs rendben és annak utána kell menni.

Ez a család bekerültek hozzánk, a gyerekek elmondták részletesen hogy mit és hogyan éltek át, mindenki nyilván a saját életkorának megfelelően. Egészen döbbenetes volt, sosem felejttem el ahogy a gyerekek meséltek erről a saját kis szintjükön, testbeszédük, grimaszuk...és minden egyéb. Feljelentést tettünk persze, el is indult a rendőrségi eljárás, majd elkerültünk egy igazságügyi szakértőhöz, aki megkérdezte a gyerekektől, hogy „*mekkora apukátok fütyije*”. Hát az egyik gyerek mutatott ekkorát, a másik akkorát, a harmadik amakkorát, mire azt mondta a szakértő, hogy hazudnak a gyerekek, mert eltérő méretről számoltak be. Teszem hozzá, óvodás, elsős kisiskolás és értelmi fogyatékos 11 éves. Tehát, ha megkérdeznénk tőlük, mekkora a zsiráf, arra is eltérő méreteket adnának, vagy bármiről, amit láttak. Persze a

nő, aki pszichésen nagyon terhelt volt ezen kiakadt, elkezdett kiabálni [...]. A szakértő elég rosszul reagált és így az egész ügy bedőlt. Nem hogy nem sikerült bizonyítani, hanem visszafordították ellenünk, rágalmazással az ügyet akár az intézmény és az anyával szemben, amiből persze kimostuk magunkat és az anyát is, szóval happy end lett a történet vége, de az apa nem kapta meg a jogi értelemben vett, büntetőjogi értelemben vett büntetését ezért a cselekedetért, mert egyetlen eleme a rendszernek - lehet hogy fáradt volt, lehet, hogy kiégett volt, dilettáns volt, mindegy mi -, hibázott. Nagyon sok szakember vesz részt egy komplex folyamatban. Attól kezdve, hogy az iskola, óvoda a jelzési kötelezettségén keresztül, a gyermekjóléti szolgálat, a gyermekvédelem munkája, rendőrség, bíróság, ügyészség, ezeken keresztül a különböző szakértők. Tehát annyi-annyi ponton lehet megcsúszni ezekkel. Nyilván vannak nagyon jó példák is, mint például ez a 14 évet kapott apa. Semmi más nem történt, mint mindenki elvégezte azt a dolgát, amit a jogszabály rá ró, és kellő szakmaisággal, elhivatottsággal szereték volna ezt a helyzetet megoldani, és meg is lehetett oldani. De ha egy ilyen elem bejön a történetbe, akkor onnantól fogva összeomlik az egész, és ebből fakad az, hogy négy évig küzd az anya és valaki bojkottálja, nem hisz neki, lehet, hogy rosszul kommunikál, de olyan nincsen, az illúzió, amit sokszor a bíróság gondol, hogy az rendszeres lenne, hogy egy nő például a házastársi játszma részévé teszi a szexuális bántalmazást. Ilyen nincsen. Ha egy nő konzisztensen azt mondja, hogy a férje bántalmazza a gyerekeket valamilyen módon, akkor még hogyha nem is az az igaz amit ő elmond 100%-ban, de hogy van benne valamennyi igazságszál, vagy mindenképpen figyelemre érdemes, és kell vele foglalkozni az biztos. Nagyon sokszor azzal söprik le, hogy ez egy ilyen házastársi játszma, nem bizonyítható, egyik azt mondja hogy A, másik azt hogy B, nem tudja eldönteni a bíróság, hogy az A vagy a B az igaz, négy fal között zajlik. Ha egy gyermeket anélkül megerősít valaki, akkor egy kisgyereknek egy hét alatt nyom nélkül gyógyulnak azok a hámsérülései, amelyekkel bizonyítható lenne. Nagyon nehéz itt a bizonyíthatóság kérdése, a gyerek még pici ahhoz, hogy be tudjon erről számolni. Ezért van az, akár a közéletben végig nézünk, hogy felnőtteként számolnak be a gyermekkori abúzusokról sportolók, közszereplők, és magán emberek, mert akkor már be tudnak, de gyerekként nem tudnak. Nem tudunk rendszerszinten azzal megbarátkozni, hogy a gyerek hazudik, nő hazudik. Lehet, hogy van a történetben valótlanosság, rosszul értelmezés, túldimenzionálás, mese beleszöve, még szörnyűbbé tétel, de az alapigazság, hogy baj van, az biztosan igaz, és innentől fogva utána kellene menni.

Múltkor volt egy ügyünk, ami a szörnyű ügyek körét, volt egy kislány, akit bántalmazott az apja szexuálisan, leírta a naplójába, eljátszotta plüssállatokkal, elmesélte a kolléganőnek, el-

vittük gyermekpszichiátriára, ott a pszichiáternek is elmondta, ő is feljelentést tett, én is, illetve jelzéssel éltünk és a gyámhatóság jelentette fel közvetlenül. Volt hangfelvétel is a bántalmazásokról, 17 óra, amit iszonyat volt egyszerűen végighallgatni. Kijegyzeteltem, szó szerint, hogy segítsék a rendőrségnek, amit nem fogadtak el. Én egy hét alatt csináltam meg, amin a rendőrség egy évig ült, persze volt az apának láthatása. Végül az lett a konklúzió, hogy 2 és fél év után kihallgatták a kislányt. Kamera előtt, ott is elmondta [...]. Úgy fogalmazott, hogy himbilimbi, ekkor 11 éves volt, vagy 12 talán. Ráförmedt a rendőr, - gyermekbarát kihallgatás, kamera előtt- *“Tanultál te már biológiát, fogalmazz pontosabban!”*. Akkor megfogalmazza a gyerek, hogy a hímvesszőjét, ezek után a következő kérdés, amit a mai napig nem értek, hogy merev volt-e a hímvessző, vagy nem. Hogy mondjam... Nem holt mindegy, hogy merev vagy nem, amikor a saját lánya fogja?! 12 évesen hallgatják ki, tehát tuti, hogy 12 év alatt volt a cselekmény, 9 éves kora óta bántalmazta szexuálisan. Lényeg a lényeg, hogy mivel nem lehet bizonyítani, nincs egy olyan, hogy ez a gyilkos fegyver. Közvetett bizonyítékok vannak, vélelmek vannak. Az volt a rendőrség álláspontja, és lezárta a nyomozást három év után, és az ügyészségi panasszal sem tudtunk élni. A polgári perben mindent megnyert az anya, segítségünkkel happy end lett a vége, de ez az apa sem lakott meg a cselekedeteiért. Azt írta a rendőrség a jegyzőkönyvbe, hogy mivel a gyermek nem jelezte az édesapja számára, hogy ez kellemetlen neki, ezért ez nem bűncselekmény. Miközben a 12 év alatti gyermek az független attól, hogy beleegyezne adott esetben a szexuális játékba, vagy bármibe, ő védekezésre és akaratnyilvánításra képtelen személynek minősül. Tökmindegy, hogy milyen formában történik vele ez a fajta szexualitás, akár idegentől, akár saját szülőjétől, nem lehet rá terhelni a felelősséget, hogy ő nem jelezte az apjának. Még ha nem is az apja lett volna, hanem a szomszéd bácsi, vagy a postás, akkor sem lehet a gyerek nyakába varrni, mert védekezésre és akaratnyilvánításra alkalmatlan. Egy-egy ilyen nüánsz, és ez nagyon sokszor azon múlik, hogy éppen egy ügyintéző menne nyaralni és sietne, elhagyta az asszony, összetörték a kocsiját, vagy nem tudom mióta nem volt szabadságon, vagy megkapja a hírt hogy súlyos beteg az apja, tökmindegy. Valami negatívan befolyásolja. Még azt sem lehet általánosságban elmondani, hogy ez a szakember, aki ezt leírta, biztos egy dilettáns hülye, mert az is lehet, hogy fél éve mást írt volna. Erre mondom azt, hogy szerencse kell az élethez, és nem működik jól az a rendszer, amikor ekkora faktora van a szerencsének a történetben. Ezért kulcsfontosságú lenne az oktatásban az a fajta prevenció, amikor magukat a szakembereket is úgy képeznék, érzékenyítenék, hogy egy tanár ne pipáljon ki azzal egy gyereket, hogy a Pistike rossz gyerek, és kész. Beskatulyázzuk, hogy rossz gyerek. Tegyük fel azt a kérdést, hogy Pistike miért rossz gyerek? Gondolkodjunk el azon, hogy a hátrányos helyzete, mélyszegénysége, az apja alko-

holizmusa, a családi háttér, a nélkülözés vagy bármi milyen következményeket eredményezhet. Próbáljuk meg megérteni a gyerek működését, de ne pipáljuk ki azzal, hogy hazudik, rossz gyerek.

Nagyon sokszor fogalmazzák meg a gyerekek, ez a kislány is azt mondta nekem miután megszületett ez a döntés, akkor már kellően nagy volt. Bejött hozzám és azt mondta, hogy “Dani bácsi, miért hiszik azt, hogy hazudok?” Én mit mondjak neki? A gyerek is érzékeli azt, hogy elmondja az igazat. Pedig ebben az esetben leírta a naplójába, eljátszotta szakember előtt a szituációt, elmondta a szituációt, elmondta a pszichiáternek, az igazságügyi szakértőnek, lenyilatkozta kamerába - még jó hogy a gyereket csak egyszer kell meghallgatni hivatalosan -, ezzel szemben ez a gyerek hat-hét helyen elmondta és ezzel szemben sem sikerült áttörést érni, mert nem volt egy olyan videó felvétel, ahol éppen az apja szexuálisan bántalmazza. Ezekről a cselekedetokről nem lesz, és a kapcsolati erőszakról se lesz, hiszen négy fal között zajlik.

Volt egy rendőr, akit megsajnáltam bizonyos értelemben. Hoztak hozzánk egy anyukát. Iszonyat meg volt verve. Meztelenre vetkőztette a férfit, levágta a haját, majd kihajtotta az udvarra egy Somogy megyei településen és ott az udvaron egy kábelrel agyonverte, de nagyon csúnyán nézett ki. 13 ponton voltak felsorolva az ambuláns lapján a sérülései. Kihívtuk őket, hogy itt hallgassák ki, mert annyira rossz állapotban volt az anya, hogy nem akartuk bevinni a rendőrségre. Rendes volt a rendőrség, kijött. Ez az utóbbi időben egyre gyakoribbá válik, és ennek nagyon örülünk, hogy a rendőr jön a házhoz, nem pedig nekünk kell vinni... Nézi a rendőr a nőt, és azt mondja, nem tört el semmije? Azt mondja a nő, hogy nem. De kár, azt mondta a rendőr. Faramuci volt, hogy valóban én is azt gondoltam, hogy de kár, mert ha valami kis súlya eltörik, akkor az súlyos testi sértésnek számít, és akkor hivatalból kell eljárni, nem tudja az anya megfélemlítéssel visszavonni, az egész rendszer bemozdul. Ha viszont nincs törés, akkor könnyű testi sértés, magánvád, magánindítvány, ami azt jelenti, hogy az anyuka elmegy a bíróságra, 10 000 Ft fejében feljelentést tesz, és ő képviseli a vádat. Nincs ügyész. Őneki kell bizonyítani az igazát, azaz az áldozat aktív részvételét várja el. Míg a súlyos testi sértésnél az áldozat megteszi a jelzést, beindul a gépezet és az ügyész képviseli a vádat, és az anyukának nem kell aktívan részt vennie a folyamatban, nem neki kell bizonygatnia, hanem az apának kell bizonyítania, hogy nem történt meg. és ez ennyin múlik: eltört, vagy nem tört. Amikor a könnyű testi sértés meg a súlyos testi sértés között olyan különbségek vannak, hogy talán ha két foga kitörik vagy megreped, akkor az még könnyű testi sértés,

ha a három, az már súlyos. Ha 10 cm-nél nagyobb a bőr folytonosságának a megszakadása, az súlyos, ha az alatt, akkor nem. Számol-e a jogszabály a lelki oldalával? Nem holt mindegy, hogy két fogamat veri ki, vagy hármát? Nem mindegy, hogy 9 cm-re szakad fel a bőr, vagy 11-re? Az mit ér, hogy levágja a nő haját? Hogy belevizel a gyerek ételébe, és azt kell megennie? Hogy belenyomja a fejét a vizeletébe? Ezeket nem tudja kódolni a rendszer. Annyira sokszínű az erőszak megjelenése, és ezek nyilván extrémítások. A jog azokat az élethelyzeteket tudja jól kezelni, idézőjelbe jól, amik, nagyságrendileg azonosak. Elloptam ezt az egeret. Ez lopás, megtalálták nálam, csókolom. Ebben nincs nagy variációs lehetőség, vagy ellopom, vagy nem. De a kapcsolati erőszak olyan sokszínű, hogy ezért nagyon nehéz.

Ugyanakkor, hogy a drámai történetekről a sikerességre is térjek, azért vannak nyilván nagyon sikeres ügyeink. A siker azt jelenti, hogy jogilag olyan helyzetet teremteni, amikor már nem bánthatja a családot. Tök más ma Magyarországon, ha a feleségemet verem meg, mintha az utcán egy nőt. Az a szomorú, hogy az utcán az idegen nőt megverni súlyosabb, mint a feleségemet. Tehát nem hogy súlyosbító tényező, hogy egy érzelmileg hozzám közel állót bántalmazok, hanem éppen mégis a megítélése gyengébb, nyilván nehezebben is bizonyítható. De jogilag olyan helyzetet kell elérni, hogy ne tudja zsarolni a nőt, hogy a gyerekekhez fűződő jogán keresztül ne tudja egy életen át sakkban tartani és bojkottálni a nőt, illetve elérni azt, hogy jogilag idegenné váljon a nő, és ne kelljen attól tartania, hogy úgy fogják megítélni, mintha házastársat bántotta volna és az egyfajta enyhébb megítélés alá esik bizonyos tekintetben, még ha ez jogszabályban nincs is effektíve leírva. A kapcsolati erőszak megjelenése a jogszabályban nagyon sokat segített, viszont például az van benne, hogy rendszeresen, ami azt jelenti, hogy minimum kétszer kell megtörténnie a bántalmazásnak ahhoz, hogy kapcsolati erőszaknak minősüljön.

Múltkor volt egy anyuka, akit megvert a férje, bekerült hozzánk. Előkerült az egy héttel korábban is mentőt kellett hívni a nőhöz, mert bántotta, amiben ott volt az ambuláns lap, amin rajta volt a zúzódás, az ilyen folt, olyan folt. Feljelentést tettünk, segítettünk az anyukának tenni kapcsolati erőszak ügyben, de elutasították, mert nem fogadták el azt, hogy ez az egy hete készült ambuláns lap, mert nem tett akkor a nő feljelentést. Csak azt az egy alkalmat fogadták el, amit jelenleg jelzett. Mivel nem állt fenn a rendszeresség, ezért nem volt kapcsolati erőszak, csak könnyű testi sértés. A könnyű testi sértés meg egy ejnye-bejnye. Én még nem láttam olyat, hogy könnyű testi sértésnél valaki olyan jellegű szankciót kapott volna a bíróságon, ami jogi garanciát jelent. Nem arról van szó, hogy börtönbe kell csukni mindenkit, de

olyan jogi garanciát kell a nőnek, családnak adni a bírósági per végére, hogy ne kelljen attól félni, hogy bármikor elviheti a gyereket, hogy nem hozza vissza, hogy a gyerekekkel zsarolja, hogy bármikor odaállíthat az otthonukba és ott bánthatja bármelyiket, ezt egy könnyű sértéssel nem lehet elérni. Amikor egy rendőr azt mondja, hogy de kár, hogy nincs törés, akkor nem arra gondol, hogy de jó lett volna, ha még jobban megverik, hanem érzi ő is, hogy a rendszerben nüánszokon múlik az, hogy hogyan jár el a hatóság. Valójában, ha ennek a nőnek eltörik a kisujja, semmivel sem lett volna fájdalmasabb, gyötrőbb, megalázóbb, kegyetlenebb, embertelenebb az ő vele való bánásmód, mint ahogy volt, mégis ezen múlik a történet.

Ugyanakkor van tényleg sok olyan sikeres ügy, amilyen ez a kislány is volt, bár a büntetőjogot elbuktuk, de a másodfokon a polgári pert nagyon megnyertük. Ilyen sok van, de az tény, ha egy ilyen halmazban ábrázolnak az eseteket, akkor azt lehet látni, hogy a polgári peres részét jobban meg lehet nyerni, a büntetőt nagyon nehéz. Ami nagyon fájdalmas az áldozatoknak, és ezt többször meg is fogalmazzák.

Megnyertük egy ismert ember feleségének az ügyét. Egy nagyon nehéz ügy volt, a férfi nagyon komoly hatalommal bírt, politikus volt. Hat gyerek volt, hét összesen, de a legidősebb már nem élt otthon. Úgy büntette őket, ha nem akartak elmenni fürdeni, hogy mind a hatot leültette az ágy elé a földre, majd megerőszakolta az anyjukat előttük. Kiskorú volt mind a hat kicsi, hat hónapos volt a legkisebb, a legnagyobb középiskolás volt. Ez volt a politikus úrtól a büntetés, ha nem akartak elmenni fürdeni, és mindig kollektív büntetés volt. Ezt az ügyet sikerült megnyerni, nagyon nehezen, de sikerült. A nőnél helyezték el a gyereket, az apának nem volt kapcsolattartási joga, csak felügyelt módon, nagyon nagy gyerektartást kapott a jólvédelme miatt. Nagyon örültem, hogy sikerült, iszonyat nehéz ügy volt, három évig gyűrtük. Az apának olyan hatalma volt, ami az egész intézményünk létét veszélyeztethette. Voltak olyanok, hogy szereztünk önkormányzati bérlakást a nőnek, majd egyszer hívott a polgármester, hogy ne haragudjak, ha tudta volna hogy ki, akkor nemet mond, nem merte bevállalni...[a nagyhatalmú férj elvitte előle a lakást]

Megnyertük az ügyet, én nagyon boldog voltam. Nem arra számítottam, hogy nem nyerjük meg, de nagyon megnyertük, és azért nyeres között is van különbség. Megkapta a lakáshasználati jogot, ami egy kimondottan drága, új építésű lakás volt, magas gyerektartást kapott, biztonságos lett jogilag a történet. Elsírta magát a telefonban az anyuka. Mondtam neki, hogy miért sír? Megnyertük. Azt felelte rá, hogy az igaz, de senki nem mondta ki, hogy őt és a gyerekeit bántották. Ezt nagyon sok áldozat megfogalmazza. A polgári pert megnyerni na-

gyon jó, a jövő szempontjából kulcsfontosságú, de a büntető lenne az, ami azt mondja, hogy igen, ez a férfi, ez az apa bűnt követett el. És ez nem egy erkölcsi bűn, hanem egy jogi bűn, és ezek nem kerülnek kimondásra. Nagyon sok áldozatnak fájdalom az, hogy nem kap egyfajta erkölcsi elégtételt arra, hogy igazat mondott, és ő tényleg egy áldozat. Ez ritkán történik meg olyan formális módon, hogy valaki ezt leírná egy végzésben. Erre nagy szükségük van az áldozatoknak, hogy azért a küzdelemért, amit magukért, gyerekeikért folytatnak, hogy valaki egyszer visszaigazolja őket. Nyilván, mi ezt megteesszük, de szükséges lenne egy olyan független szervnek a véleménye, ami után elmondhatja, hogy na ugye, ezt mondtam, erről beszéltem. Ez például egy egyszeri válás volt, ahol soha nem derült volna ki, hogy az apa egy elmebeteg állat, az a része el lett kenve, és nyilván így a közvéleménynek, a barátoknak hiába mondja, hogy bántalmazta, sehol nem jelenik meg ez a történet. Így pedig könnyen mondhatják, hogy nincs is igaza, csúnya nő, csak ki akarta csinálni, pedig egyértelmű a bántalmazottsága, csak jogilag nem sikerült ezt bizonyítani. Ezért van egy kis keserűes szájíz még a happy endes történetek után is.

Az érdekelne, hogy ezek a nők, úgy sejtem, hogy nem feltétlen hátrányos helyzetűek, vagy alacsony iskolai végzettségűek...

Nem kizárólag, nem lehet általánosságban elmondani. Sokan megkérdezik tőlem lopva, hogy "Sok a cigány?" Nem erről van szó. Két dolog: Az egyik, teljesen egyértelmű, a családon belüli erőszak jelenségében meggyőződésem, hogy ha tudnánk egy olyan kutatást csinálni, amit nyilván nem lehet, de elméletben, amiben megkérdeznénk minden áldozatot, még akkor is, ha nincs benne a rendszerben, akkor kiderülne, hogy nincsen megoszlás. Ugyan úgy bántja a gazdag férfi a feleségét, ahogy a szegény férfi a feleségét. A különbség abban van, hogy egy mélyszegény, hátrányos helyzetű nőnek az x gyerekkel, hátrányos szocializációval, alacsony iskolai végzettséggel, a problémamegoldó képessége, megoldásai alacsonyabb szintűek. Azaz amikor menekülni kell, akkor önerőből nem nagyon tudja megoldani. Nem tud kitalálni olyan kerülőutat, nincs is pénze, nem is tudja megoldani, ezért akár a gyerekjóléti szolgálaton, családsegítőn, védőnőn keresztül segítséget kér és bekerül az intézménybe, mert önerőből nem tud kilépni ebből a történetből, nincs megfelelő probléma megoldási módszere.

Ezzel szemben, a magasabb iskolai végzettségű, jó anyagi körülmények között élő családok esetében van arra mód, hogy saját maga kitalálja a menekülésének útját, akár felbérel egy jó

ügyvédet, akár egy magánnyomozót, biztonsági embert, elmenekül az országból, van mögötte család, aki megvédi. Lényegében azért nem jelenik meg a rendszerben, mert önerőből meg tudja oldani. Van rá ötlete, módszere.

Az tény, hogy van a kapcsolati erőszaknak egy olyan bonyolult, mély szintje, amikor még az ezek, amúgy jó feltételekkel bíró, értelmes, sok megoldási modellt kitaláló családoknak is segítségre van szüksége, mert nem tudják a biztonságukat szavatolni. Ilyenkor kerülnek be ők is hozzánk. tehát, ha az intézményt nézzük, több a hátrányos helyzetű, mélyszegény alacsony iskolai végzettségű kliensünk, mint a gazdag, jómódú diplomás, egyéb, de azért megjelennek a rendszerben. Akárcsak a politikus felesége, aki pedagógus volt, volt már nálunk tévéből ismert celeb, csúcsmenedzser felesége, 1000 nm²-es családi házból érkező anyuka a gyerekével, állatorvos, és stb. Tehát megjelenik ugyanaz a réteg is, de nyilván alacsonyabb szinten. Ennek is még egy oka van, hogy azért az intézményrendszerünk egy bizonyos korláttal bír mind infrastrukturálisan, hogy milyen egy szoba, a saját dolgainak elhelyezésének szempontjából. Volt egyszer itt egy anyuka, aki bejött, bántalmazott volt, meglátta a szobát és azt mondta, hogy a tv-je se fér ide be, nem tudja hátrahagyni a vagyonát, nem tudja elfogadni ezt a segítséget. Nyilván van, de ez egy nagyon szűk szegmens. Megoldásban nagyon nehéz ügyek azok, amikor értelmes, hatalommal bíró, pénzzel bíró bántalmazó van, mert ő bérel ügyvédet és ugyan úgy ki tudja találni a saját védelmét és ő velük nehéz küzdeni hosszútávon.

Például ez az ismert celeb... Megjelent itt az ismert celeb barátnője, akit megvert pisztolytussal. Ide hozták szétvert fejjel, kék zöld volt a nő. Dugdostuk, bujtattuk Blikk, Bors, mindenki elől, nehogy kiderüljön. Aztán egyszer csak megkeresett, aztán megjelent itt a bántalmazó celeb családja, ügyvédekkel, hatalmas Audikkal, gyönyörű öltönyben. És azzal szemben, hogy azt mondták volna, hogy legyaluljuk a nőt és tönkretesszük, ők alkut ajánlanak. Ebből lett egy megállapodás, ami arról szólt, hogy a nő kapott Pesten egy lakást a gyerekkel - egy gyerek volt, egy kislány-, életjáradékot kapott élete végéig, amennyivel vígan el lesz, és a család garantálta a biztonságot. Ez egy olyan nyertes-nyertes szituációt hozott létre, hogy kimentek a saját celeb gyereküket a bántalmazásból, nem ragadt rá ez a bélyeg, de az áldozatot, a nőt kompenzálták, és olyan garanciákat iktattak a rendszerbe, ami a nőnek is jobb volt, mint elkezdni viaskodni. Bár nem történt jogi elégtétel, ez megadta a nőnek azt az erkölcsi elégtételt, amikor elismerte mindenki az ő áldozatosságát, és sikerült is megoldani. Ez egy nagyon jó precedens. Nyilván itt nagyon sok pénz volt, meg tudták ezt tenni. Én azt érzetem, hogy volt

ebben egyfajta erkölcsi tartalom, szégyenérzet, amiben a szülők elutasították a saját gyerekük bántalmazó cselekedetét, ezt nem lehet minden ügyre átfordítani.

Az biztos, hogy Magyarországon érdemes lenne elgondolkodni a helyreállító igazságszolgáltatás rendszerének bizony elemeinek beiktatásán a rendszerbe, főleg olyan kisebb súlyú esetekben, - nyilván nem szexuális erőszakról, vagy nagyon komoly fizikai bántalmazásról beszélek -, amikor kellő elégtételt tud adni az áldozatnak. Megpróbálja jóvátenni az elkövető, de nyilván úgy, hogy ennek valamilyen kézzel fogható formája legyen. Nem csak annyi, hogy bocsánat, bár nem kell feltétlenül anyagiakra gondolni. Vannak olyan országok, ahol a helyreállító igazságszolgáltatás elég jól működik, például Hollandiában, ahol kimondottan jól működő modellek működnek erre vonatkozóan. Elkerüli az apa a börtönt, vagy a jogi szankciót, és ha betartja ezt az utat, az áldozatnak ez jó, mert valamilyen szinten próbálják preferálni az őt ért sérelmet. Lényegében létrehoznak egy nagyon furcsa nyertes- nyertes helyzetet, azzal szemben, hogy mindenki szétgyimálná a másikat a bíróságon, tönkretennék egymást, harcolnának egymás ellen a gyerekért, és mint a kaukázusi krétakörben, húznák a gyereket, hogy ki az erősebb és ki viszi. Ezekben az esetekben a gyerek sem sérül annyit.

Hogy visszatérjek az eredeti kérdésre, ha az intézmény statisztikáit nézzük, akkor több az alacsony iskolai végzettségű vagy mély szegény, mint a jó, de teljesen egyértelmű az itteni tapasztalatokból [...], hogy a kapcsolati erőszak mindenkit érint függetlenül a társadalmi státusztól, etnikai hovatartozástól, szexuális identitástól, melegek körében is megjelenik, foglalkozástól. Tehát mindenhol megjelenik, az a nagy kérdés, hogy itt hogyan csapódik le.

Értem, köszönöm. Van-e olyan eset, amikor a gyereket bántalmazzák, de az anyát nem, vagy olyan, hogy csak az anyát, a gyermek pedig szemtanú?

Olyan mi szakmailag nem fogadunk el, hogy csak az anyát bántja, ha az anyát bántja, akkor bántja a gyereket is. Alapvetően mi a bántalmazást tágra értelmezzük. Ebbe bele tartozik a lelki, verbális, fizikai, szexuális és bármilyen gazdasági jellegű bántalmazás, amikor gyakorlatilag mindent magához ragad, vagyont, pénzt, bankkártyát, pin kódokat, egyebet a férfi. Minden ilyet bántalmazásnak tartunk. Mivel rendszerben gondoljuk a családot, hogy ha az anyát bántja és a gyereket látja, akkor a gyerek is bántalmazott, ha a gyereket bántja, és az anya ezt nem tudja megakadályozni, akkor ő is bántalmazott, mert lelkileg is megviseli, hogy ha még ő ellene is küzd. Azonban nyilván van, amikor tipikusan a szexuális bántalmazásnál a

gyermek az egyetlen klasszikus értelemben vett áldozat, és a nő akkor lép ki, amikor felismeri ezt a helyzetet. Gyakorlatilag így válik ő is áldozattá, de mondjuk sokáig nem tud róla.

Tipikusan komplexen gondolkodunk erről a témáról. Az biztos, hogy a gyerekeknek a fizikai bántalmazása az ritkább, mint a nőknek a fizikai bántalmazása, tehát ha megnézzük a eseteket, akkor azt látjuk, hogy a nőket gyakrabban bántják, a gyerek meg csak elszenvedi ezeket az eseteket. A szexuális bántalmazásnál már nem ilyen jó a helyzet, ott sokszor gyerekek is áldozatok. Nyilván gyereket is vernek meg, de az mégis nagyon ritka, hogy a gyereket bántja, de a nőket egyáltalán nem fizikailag, és most csak a fizikai síkra terelve a szót. Sokkal gyakoribb, hogy a nőket bántja fizikailag, de a gyereket nem fizikailag, csak érzelmileg, lelkiileg tapasztalja ezt a gyerek.

Volt olyan ügyünk, hogy bekerült hozzánk egy nő három gyermekével, és elmondta hogy súlyosan bántja az apa és nem engedi elhozni a picit. Elmentünk pénteken a rendőrségre vele, rendőrség már nem nagyon akart vele foglalkozni, de aztán a kolléganőm nagyon harcias volt és azt mondta, hogy ő már pedig innen nem mozdul, amíg el nem mennek a gyerekért. Az apának nem volt szülői felügyeleti joga sem már, mert az előző bántalmazás, ami miatt ült három év hat hónapot, elvette a bíróság a szülői felügyeleti jogát. Ez azt jelenti, hogy a meglévő gyerekeinek sem lehet már jogilag az apja. Olyan, mint egy vadidegen és a később született többi gyerekre is vonatkozik a szülői felügyeleti jog megszüntetése.

Elment a rendőrség, elhozta kisgyermeket. Ez egy két és fél éves gyermek volt, Laci volt a neve. Pápaszem-hematómája volt, ami tipikusan az agyalapi törésnek a jele. Bevittük a kórházba, de az anya nem járult hozzá az MR vizsgálatához. Ez egy ilyen augusztus 20-i hosszú hétvége volt, majd ahogy elment a háromnapos ünnep az anya elment a Tesco-ba és soha többet nem tért vissza. Mi azonnal jeleztük mindenkinek, Gyámhivatalnak, hogy a gyerekek súlyosan veszélyeztetettek. Ki kell emelni a gyerekeket, mert baj lesz, erre nem reagált a rendszer. Azon az őszön egyszerre két gyermek bekerült a kórházba, mert az apa megtaposta és szétszakadtak a belei. Intenzívra került, de akkor sem emelték ki, hanem elhelyezték anyaotthonba egy másik intézménybe, Dombóvárra. Dombóvárról a nő persze hazajárt a férfihez, mert társfüggő volt. A férfi egy szép februári napon hétvégén, amikor az anya otthon töltötte a hétvégét a gyerekekkel, megölte a Lacit. Egészen brutálisan, 51 csontja törött el, a testének 80%-a volt hematómás. Utána bekerült hozzánk a család, és innen vitték el a gyerekeket. Az apa tényleges életfogytiglant kapott, azóta is Szegeden csücsül a Csillag börtönben, az anya pedig négy év letöltendő börtönt kapott, mert nem védte meg a gyermekét.

Ezt a történetet azért mesélem el, mert ha ebben a történetben visszaugrunk 10 évet az időben, ehhez a cselekményhez képest... A kisgyermeknek cigi csikkel meg volt égetve a keze. A nőt ezerszer megverte, megerőszakolta. Ült már 3 év 6 hónapot a férfi ugyan ezekért a bántalmazásokért. Három rendbeli kiskorú veszélyeztetése, mert akkor még nem volt meg a Laci.

Itt mindenki kapott. Tehát amikor hosszú ideig tart a bántalmazás, akkor nem lehet elválasztani, ki a bántalmazott, ki nem. Nagyon ritka az, amikor vegytisztán el lehetne különíteni. Talán egyedül a szexuális bántalmazásnál van az, hogy ha titokban zajlik és a nő tényleg nem tud róla, akkor elképzelhető, hogy úgy éli a nő az életét, mintha normál életet élne, még ha kapcsolata nem is tökéletes, de nem mondható bántalmazottnak, majd amikor ráeszmél, hogy mi történt akkor segítséget kér, és akkor el tudom képzelni, de alapvetően a család rendszerszemléletéből fakadóan mi úgy érezzük, hogy bárkit is bántanak, mindenkit bántanak valamilyen módon. Ha elvonatkoztatunk pusztán a fizikai síktól, beleérthetjük az érzelmit, lelkit és minden egyebet.

Értem, köszönöm. Gondolom ezek a nők különböző attitűddel rendelkeznek, de van-e olyan, hogy esetleg a bántalmazott nő maga is bántalmazza a gyerekeit,

Igen, teljesen tipikus.

...vagy esetleg testvérek egymást, akik rossz mintát látnak...

Igen. Ugye ezt szoktuk transzgenerációs traumának nevezni, amikor gyakorlatilag... Klasszikusan a transzgenerációs trauma nem erre vonatkozott, végül is, hanem annak idején a holokaust áldozatok leszármazottjaiból fakadt és olyannál is megjelent aki nem volt közvetlen érintettje a holokaustnak, vagy a holokaust áldozattal való dolognak, csak tudta a család történetéből hogy a nagypapát deportálták, és ez a fajta trauma még ha nem is volt közvetlenül érintett vele, okozott ilyen jellegű lelki zavart. Aztán ez a transzgenerációs trauma tovaterjed és itt a szocializáció révén átadott mintáknál is már látjuk. Annak idején én a szakdolgozatomban még az első diplomámnál a transzgenerációs traumát kutattam itt az intézményben, ezért vannak akkori számadataim. Ez 2005-ben volt, de 2004-ben volt a kutatás, akkor 110-en valahány családdal készítettem ezt a kutatást. Az derült ki, hogy a 61% -uknál teljesen egyértelműen bizonyítható volt, hogy a gyerekkorában bántalmazott nőből felnőtt korára áldozat

lett, és aztán onnan oszlott meg, hogy a nő azonban nagyon sokszor ő maga is bántalmazóvá vált a gyerekével szemben. Tehát egy kicsit olyan történet volt, hogy a férfi bántalmazta a nőt, a nő a gyereket, a gyerek meg a kutyát. Én nem akarom elviccelni, de ennek a fajta erőszaknak ez az átadása tipikus. Az teljesen egyértelműen megjelenik, hogy a gyermekkori traumák fokozottan megjelennek, és az is nagyon jól látszik, hogy mikor eljön a család. Ez az eset is, amikor megölte a Lacit... Volt egy Józsi nevezetű kilencéves fiú. A három élő gyerekből két lány, Józsi volt a legkisebb. Az volt a feladatom akkor - akkor még gondozóként dolgoztam -, hogy amíg a Gyámhatóság, rendőrség papírozza az ügyet az anyával az irodában, addig én a gyerekeket kössem le [...] A Józsi elkezdte verni az egyik lány fejét ököllel. Sokkolt az a látvány, sose felejttem el, beleégett a retinámba, hogy a lány a kezét sem emelte föl. Az fajta ösztönös védelem sem volt meg, ami mindenkiben benne van ha elesünk, vagy dobnak felénk valamit, semmi ilyen nem volt. Túrte, és mint egy bokszzsák, egy ilyen végtelenül faramuci, felfoghatatlan kép, hogy verte a fejét. Az csak bicsaklott és semmi reakció nem volt. Nem sírt, nem védekezett, semmi. Ekkor lefogtam. Nem tudtam mit csinálni a Józsikával, 9 éves fiú, lefogtam, mint egy ilyen élő zubbony. Egyszerűen nem volt eszközöm, nem tudtam mit csinálni, úgy éreztem, hogy ott szakemberként megsemmisülök. Nem tudtam egy 9 éves gyereket kontrollálni, de közben nem akartam, hogy bántsa a lánytestvéreit... Lefogtam, mint egy élő kényszerzubbony, így hátulról, mint egy koala maci, rá csimpaszkodott a gyerekre, úgy, hogy én ültem a kanapén. Szétharapta kezemet, a taknyát belém törölte meg minden, és amikor lezárult ez az esemény, négy rendőr, plusz én tudtuk kivinni a gyereket a kocsiba.

Józsiból biztos, hogy bántalmazó lesz felnőtt korára, a lányokból pedig tuti, hogy áldozat. Nyilván, ez egy extrém példa, mert amit ők 10 év alatt átéltek, az nem mindennapi. Nagyon gyakran tapasztalni azt, hogy ide bejön a család, anya, gyerekek, és van egy fiú gyerek, mondjuk ő a legnagyobb. Kilenc-tíz éves már bőven elég, a fiú átveszi az apja szerepét, gyerekből előlép bántalmazó férfivé, elkezdi az anyját bántalmazni. Volt olyan éjszaka, hogy be kellett jönnöm Karcsikához, egy 8 éves kisfiúhoz, aki meg akarta késelni az anyját, mert az apja azt mondta. Tehát teljesen egyértelműen látható, hogy mind az áldozati oldalon ott van a múltbéli traumái között vagy az ő bántalmazása, vagy a családon belüli erőszak, mint légkör. Tehát, ha nem is őt bántják, de látta, hogy az anyját bántották. Ez a fajta áldozati tehetetlenség a szocializációból fakad, meg annak az elfogadása.

Most nyilván abban a családban, ahol úgy nővök föl, hogy látom, hogy anyám minden nap kap az apámtól egy pofont, akkor nekem az lesz a normális, nekem bele fog férni majd fel-

nőtként az én párkapcsolati dinamikámba, hogy adott esetben behúzzak egyet a feleségemnek. És az a nő is, aki így nő fel, vagy az a kislány is, neki is természetes lesz, és ezt sokszor megfogalmazzák nekünk a nők. Ülnek itt előttünk, és azt mondják, hogy de hát minden családban elcsattan egy pofon, és mikor azt mondom nekik, hogy nem, akkor az a döbbenet az arcukon... Hogy el sem tudják képzelni, hogy ez nem része egy párkapcsolatnak. Ezért a szocializáció kulcsfontosságú. Teljesen egyértelműen, bármilyen empirikus módszerrel bizonyíthatóan jelen van. Nem 100%, tehát nem lehet azt mondani, hogy ha engem bántanak gyerekként, fiúként, akkor biztos, hogy bántalmazó leszek, de azt lehet mondani, hogy ez egy komoly rizikótényező. És ugyanez igaz a nőre is, az áldozati vonalra vonatkoztatva.

Igen. Az anya és a gyermek, mikor ide kerülnek, a gyerekek tudják, hogy miért kerültek ide? Hogyan viselkednek itt? Gondolom gyerekfüggő, hogy visszahúzódóak, vagy pont, hogy tombolnak, és nehéz velük...

Általában az első időszakban szélsőségesek: vagy szélsőségesen visszahúzódóak, vagy szélsőségesen aktívak. Nem akarom minden esetben az antiszociális szót használni, de mégis egyfajta ilyen jelenség van. Megszűnik a komfortzónájuk, ami előtte volt és minden komfortzónából való kilépés egyfajta krízishelyzetet eredményez, és minden krízishelyzetet fel kell dolgozni. Ez a gyerekeknek is krízis. Ezért is lett a neve az ellátásnak is Krízisellátás, mert itt a pszichológiai értelemben vett krízisekről beszélünk.

Tehát ilyen értelemben véve mindig szélsőségesek, de aztán megnyugszanak. Pár hét és a gyerekek adaptálódnak az új helyzethez, nagyon könnyen meg tudják szokni a biztonságot és a nyugalmat. Nem egyszer, nem kétszer mondta sem nő, sem gyerek, hogy évek óta most alszik először nyugodtan, nem kel föl, satöbbi, satöbbi.

De az tény, hogy eleinte nehéz. Viszont ez is nagyon érdekes, hogy például a szexuálisan bántalmazott gyerekek általában a túl nyitott kategóriába kerülnek. Például belépek az intézményben, sosem találkoztam még korábban a kisgyermekkel, és odaszalad, megöleli a lábamat, pedig először találkoztunk és én egy férfi vagyok ő pedig egy kislány. Ez már nagyon beszédes.

Azt szoktam mondani a szakembereknek, amikor érzékenyítem őket különböző képzéseken, hogy szerintem úgy lehet ezt a legjobban megfogalmazni, hogy minden ami túl, az gyanús.

Tehát, ha a gyerek túl nyitott, túl zárkózott, túl élénk, túl deviáns, túl kedves vagy túl vidám. Ami túl, ami az általunk elképzelt normál tartományon túl mutat, az mindenképpen gyanút jelenthet szakemberként, egyfajta tünet lehet. De nyilván az intézményi lét az maga egy változás a gyerekeknek, tehát itt az első hetekben való túlviselkedés az nagyon gyakran előfordul. Ez nyilván ebből fakad, hogy ide bekerültek és megváltozott az életük. Elvesztették a barátainkat, más iskolába kerültek, otthon kellett hagyni a házi kedvenceiket, kutyájukat, cicájukat, játékaikat, a megszokott közeget. Ez a gyerekeknek is nagy változás.

Ezek a gyerekek hogyan látják az édesanyjukat, illetve, hogyan látják a bántalmazottat és a bántalmazót? Talán nem feltétlenül az apát látják rossznak...

Nem feltétlenül az apát látják rossznak. Nagyon sokban függ, hogy milyen nemű a gyermek. A fiúk nagyon sokszor egy ilyen... Mint a férfi lojalitás...

Az az ember, aki megölte a kisgyermeket... Mentem az iskolába kisfiúért, mert akkor az még nem volt itthon, ezért a 9 éves Józsikáért és gyakorlatilag azt mesélte az autó hátsó ülésén ülve, hogy drukkol az apjának, úgy beszélt róla mint egy supermanról. Kiröhögte a rendőröket, mert akkor még nem fogták el az apát. Hozzánk kerültek első körben, mert akkor még szökésben volt az apa, akit pár nap után fogott el a TEK. Gyakorlatilag egy teljesen túlidealizált férfi képet vélt a gyermek. Nyilván ez is egy szélsőérték, nem minden fiú reagál így, vannak, akik látják, értik, az anyjukhoz húznak, de van ilyen reakció is.

Az is nagyon érdekes, múltkor volt egy olyan családnk, pár hete mentek el, ahol az anyát nagyon csúnyán bántalmazta a férfi, meg mindenféle kutyának elhordta, ájulásig verte és a gyerekeket is arra kérte, arra utasította apa, hogy kutyaként szólítsák az anyjukat és akképpen is bánjanak vele. Ez olyan szintű traumát okoz, és nyilván a nő, aki nem tudja megvédeni magát, ezzel szemben sem tud harcolni. Ez a fajta szituáció nagyon meghatározó, hogy a gyermek miként vélekedik róla. Nagyon sokszor van, hogy a fiú gyerek az anyát ítéli el inkább, mint az apját. Hiányzik neki, szenved a hiányától és egy idő után elkezdi az anyát okolni. A lányoknál nagyon sokszor van az, hogy az a fajta biztonság, megnyugvás nagyon jó nekik és gyakorlatilag még inkább ragaszkodnak az anyjukhoz. Az biztos, hogy nagyon sokszor megjelenik az, hogy nem egészséges a kötődési rendszer a családban. Kimondottan nagy gyerekeket is nem tud az anya ott hagyni, mert rettegnek az egyedüllétől, az idegenektől. Ezek tipikusan a lányok, akik átéltek olyan bántalmazásokat, akár a látvány is megviselte őket. Telje-

sen egyértelmű, hogy nem mindig az anya az, akit a gyerek maga is áldozatnak tart, és ez tovább nehezíti az amúgy is nehéz élethelyzet megoldását.

Tudna esetleg még ilyen jelenséget mondani, mint hogy a gyerekek félnek az egyedüllétől, idegenektől, vagy egyéb ilyen dolgokat, ami jelzés lehet?

Igen. Az is nagyon beszédes, amikor gyakorlatilag a gyermek állandóan valamiféle fizikai tünetre hivatkozva, beteg, tehát ez a fajta ilyen betegségbe való menekülés tudat alatt is pont azért mert nem akar iskolába menni hogy ne kelljen otthagyni az anyját, hogy tudjon róla gondoskodni az anyja, hogy megkapja azt a fajta védelmet lelkiileg, amire számít.

Nyilván az is nagyon tipikus, hogy ha az iskolai eredményei és viselkedése mennyire hullámzó. Volt, hogy bekerült egy bántalmazó család, nagyon rossz eredményekkel a gyerekek, bukdácsolnak az általános iskolában. Itt megnyugodtak, tök jól teljesítettek és majd egyszer csak jött a hír az iskolából, hogy petárdázott a fiú. Egyszerűen nem tudtam elképzelni, hogy az a gyermek petárdázott. Olyan sokat segített az anyjának, itt is, tisztességes kisgyerek volt, soha nem volt semmilyen deviáns viselkedése, de egyre több panasz érkezett rá. Beszéltük a szakmai csapattal, hogy valami nem jó. Elkezdtünk nyomozni, jeleztük az anyjának, az anyja azt mondta, hogy minden rendben és végül kiderült, hosszú, négy hónapos munka után, hogy megjelent egy rokon, aki gyakorlatilag szexuálisan bántalmazza a kisfiút. Rendőrségi feljelentés lett belőle, le is ültették a rokont, de nem tudtunk róla. ŐEz mutatja a legjobban, hogy a biztonság itt meghozta a jó tanulmányi eredményt, aztán jött egy újabb trauma-ez esetben egy szexuálisan bántalmazó férfi rokon volt és a 13 éves kisfiúval közösült anélkül- akkor az megint megtörte a gyereket, tehát a gyermeknek bármilyen ilyen jellegű, életében bekövetkezett hirtelen változás egyértelműen elárulta.

Ez ugyan így van a túl gyakori betegséggel, amikor állandóan beteg valaki, akkor is gyanút kell fogni, és itt is kicsit igaz ez a "túl" gondolat, hogy minden ami a normálistól eltér az egy gyerekénél beszédesebb. És nyilván, ez a túl történet akkor igazán érdekes amikor egy iskolai vagy egy óvodai közegben van. Amikor nem az a feladat, ők nem tudják, hogy ki a bántalmazott, vagy ki van bajban, de ők azzal tudják kiszűrni, felismerni a problémás gyereket vagy a nehéz helyzetben lévő gyereket, hogy rájönnek, hogy ez a gyerek nem ilyen volt. Most meg elkezdett lopni, petárdázni, valami nem stimmel, és ez egy fajta tünetként jelezheti a pedagógusnak, hogy menjen utána, jelezze a gyermekjólétinek, jelezzon valahol. Nyilvánvalóan, mi

már úgy kapjuk őket, hogy tudjuk, hogy áldozatok, de ettől függetlenül, egyéb okok miatt, az anyához való szoros kötődés, vagy a félelem, vagy a düh, hogy haragszik az anyjára, hogy el kellett otthonról jönni és ott kellett hagyni mindent. Serdülőknél tipikusan megjelenik a harag, mert ott kellett hagyni a kis barátját, a kortárscsoporthoz akikkel bulizik, akikkel lóg délutánonként. Ott kell hagyni a kutyáját, ott kell hagynia a szerelmét, az iskoláját, amit szeretett és gyakorlatilag egyfajta harag is kialakul így a gyerekekben néha az anya ellen. Ezzel dolgozni kell szakemberként, hogy a gyerekek ezekkel a történetekkel szembesüljenek. Az ide való költözés és az otthonról való elmenekülés anyagi nehézségekkel is jár. Nagyon sokszor az anya fizikailag elveszti a munkáját, hiszen országos intézményként, aki Nyíregyházáról ide menekül, az nem tudja Nyíregyházán megtartani a munkáját. Ezzel elveszti a munkajövedelmét, ezzel gyakorlatilag - átmenetileg - elszegényedik, amíg itt nem talál. A gyerekek ezt nagyon nehezen értik meg, hogy nem rendelhetnek egy pizzát, nem lehet új telefont venni. A gyermeki agy, a gyermeki mérlegelés az nem tud odáig eljutni, hogy most anyának el kell otthonról menekülnie és ezért van ez. Egyszerűen hiányzik neki és egyre inkább megszépül a múlt, egyre inkább elkezd nyomni az anyát, hogy menjenek vissza és gyakorlatilag ezen az áttételen helyez olyan nyomás a nőre, ami amúgy is nehéz döntési folyamatot, döntési utat megnehezíti. Egy nőnek nem csak az kihívás, hogy elmenekülni otthonról, hanem a kezdeti időszakban való, akár a saját személyéből fakadó, akár a gyerekek nyomására fakadó visszatérést is megakadályozza. Főként a fiú gyerekek vannak ilyen kora serdülőkorban, egy laptoppal, egy elektromos rollerrel, amire amúgy nagyon vágynak és az anya biztos, hogy nem tudja megvenni, az apa meg megveszi, azzal iszonytató módon lehet a gyerekekkel játszani.

Azt tetszett említeni, hogy a felnőttektől félhetnek akár, vagy attól aki hajaz karakterben arra aki bántalmazták őket... Kortárs kapcsolatokkal ez hogy van? Magukban tartják a titkokat, megőrzik? Tudom, hogy azt mondják az elkövetők, hogy ez a mi "közös titkunk"...

Nagyon sokszor az az egyik legnagyobb kihívás, hogy ezt a fajta titkot az ember feltörje. Például a szexuálisan bántalmazott gyerekeknél azért szokott annyira elhúzódnia... Itt is felmerül a kérdés, mivel két éve, napi háromszor kellett kielégítenie apát orálisan. Felmerül az emberben a kérdés, hogy miért várt ezzel egy kisgyermek két évet és azért a napi három két éven át, [...] az folyamatosan egy olyan szintű teher, ami felfoghatatlan. Egy átlag felnőtt embert is, aki ezt nem akarja, napokon belül összenyomna vagy lelkileg összetörne. Ez a gyerek két évig

bírta. Ez abból fakad, hogy megfenyegetik. Hogyha ezt elmondod, akkor anyának lesz baja, apának lesz baja, a testvéreidet bántom, téged bántalak, satöbbi, satöbbi, satöbbi...

Ebben a fejlevágós történetben az volt a nagyon drámai, hogy a nagylány csak azért ment az apához - mert ő már dönthetett volna úgy is, hogy nem megy - mert féltette a testvérét.

Hogy vigyázzon a testvérére...

Igen, de nem sikerült neki. Őt ölte meg először.

Gyakorlatilag ez a tabu az egész kapcsolati erőszakot átszővi. A szexuális bántalmazást nyilván dominánsan, de az egészet. Ezért van az, hogy az RTL Klubban a Marika néni, a szomszéd azt nyilatkozza, *“Hát nem gondoltam volna, olyan jó embernek tűntek!”* Mert nem lehetett. Nem lehetett, hogy kifecsegye, a nő szégyellte nagyon sokáig, *“hát, nekiesett a fürdőkád-nak”*, - ismerjük ezeket a klasszikus, sztereotip történeteket -, ami igaz, a gyerek félelmében nem mert. Amint meg lehet repeszteni ennek a tabunak a burkát és kibukik, onnantól fogva van arra esély, hogy segítséget kér, kilép, valami rendes megoldás lesz. Onnantól lehet elkezdni azzal foglalkozni, hogy ezeket a traumákat fel kell dolgozni. Mert amíg tagadják az őket ért traumákat, addig nem lehet érdemben foglalkozni vele. Nagyon sokáig él a gyerekekben az a fajta félelem, amíg például apát nem zárják börtönbe, vagy amíg nem történik valami olyan, ami garanciát nyújt, addig nem kezd el beszélni. Sokszor ezen is múlnak ügyek. Mert amikor a nőt megkérdezik a bíróságon, de félelmében, mert bizonytalan a rendszerben, nem bízik a rendszerben, hogy hatékonyan járnak el, ő maga mondja vissza, vagy fordítja a visszájára az ügyet, vagy mondja azt, hogy hát ez nem úgy volt, elkicsinyíti az ügyet, fél attól, hogy őt is felelősségre vonják, és aztán akkor inkább tovább titkolja ezt a történetet. Úgy hogy ez a fajta félelem meg ez a fajta titkolózás teljesen egyértelműen benne van a gyerekek működésében és gyakorlatilag a félelmüket nagyon sokáig megtartja és ez tud akár teljesen irreális félelemmé is válni. Nyilván a gyereknél, de a felnőtteknél is megjelenhetnek olyanok, amikor olyan szintű félelmet éreznek, hogy ez az apa, olyan kapcsolatai vannak, nem fél a rendőröktől, mindent meg tud oldani, ami teljesen egyértelmű, hogy nem így van. Elhiteti a bántalmazó velük azt, hogy ő minden és mindenki felett áll, rendőrségi kapcsolatai vannak, ha odamész úgyis azt fogják mondani, hogy hazudsz, satöbbi, satöbbi. Ezt elhiszi és tényleg azt gondolja, hogy ő valójában csapdában van és ebből a csapdából nem tud kitörni. A gyerek is ugyan így éli meg a történeteket, csak a saját gyermeki szintjén. Ezért is van az, hogy nagyon sokszor fiatal fel-

nőtt korban, 21, 22, 23 éves korban jutnak el a gyermekáldozatok arra a szintre, hogy tudnak róla beszélni, be tudnak lépni terápiás folyamatba, és ezért van az, hogy az úszólánytól kezdve nagyon sok fiatal felnőtt ebben a korban tudja kimondani, hogy ő áldozat. Többé nem kell titkolni, már nem fél. Belátta, hogy irreális az a félelem, amit érzett és a kimondás kulcsfontosságú ahhoz, hogy meg lehessen oldani a problémát.

Lehet-e követni azokat a családokat, akik kikerülnek a rendszerből?

Nem. Olyan értelemben nem, hogy hivatalosan például a mi kompetenciánk odáig terjed, hogy hozzánk beérkezik, kérelmezi az ellátást, szerződést kötünk, jelzünk a Gyermekjóléti Szolgálatnak, itt lakik nálunk, majd amikor távozik, akkor jelzünk a Gyermekjóléti Szolgálatnak hogy távozott, innentől kezdve nincsen további kapcsolatunk.

Persze a Facebook megváltoztatta ezt a világot, így a Facebookon tipikusan a nehéz ügyekkel lehet valamiféle informális követést, kapcsolatot fenntartani. Van olyan, akivel éveken át tartó kapcsolat van, van olyan, aki most írt nekem a minap, öt éve itt segítettük, majd utána még informálisan segítettük, majd hálálkodott, hogy sikerült neki. Aztán ma már pontosan ennek a politikusnak a lánya, aki most írt nekem az iskolai tanév végén, hogy lediplomázott, ötöst kapott a saját történetéből írta szakdolgozatát, hogy milyen hálás volt a segítségért és hogy továbbtanul [...]. Tehát vannak ilyen visszacsatolások, így sok sok év távlatából is. Egyébként itt a Kaposvári Egyetemen is volt egy nyilvános rendezvény. Egyszer volt itt egy fiatal, [...] aki gyermekként itt volt az anyjával. Elmondta, hogy ez az öt hónap milyen meghatározó volt az életében és a gyűjtést szervezett az egyetemen az anyaoththon részére. Vannak ilyen visszacsatolások, inkább a gyerekektől, nem mindig az anyáktól. De egyszerűen, amikor valakivel három évig küzd az intézmény, a szakemberek, a bántalmazott nő igazáért, akkor nagyon szoros kapcsolat alakul ki, még ha nem is az a klasszikus barátság, de mégis egy kicsit olyan, mint amikor a háborús viszonyokban az emberek összejönnek. Hogy utána kiköltözik, a mai napig tartjuk a kapcsolatot a Japán családdunkkal, [...] és nagyon sok család jelez vissza. Ennek a negatívabb oldala, amikor sok-sok év múlva újra visszajön, hogy újra bajba került, segítséget kér. Mert az is tipikus, hogy ha a nő nem jön rá arra, hogy a választás, amikor párt választ, ott mik azok a szempontok, amik felkiáltójelként jelenhetnek meg, akkor hiába segítjük Bélától megszabadulni, amikor új párt választ, Józsit, akkor egy ugyanolyan párt választ magának, mint amit alapvetően, traumatizált múltjából fakadóan választ, és így nem ritkán... Most is

jelentkezett a héten egy olyan anyuka, aki egy gyerekkel volt itt talán hét éve, most már három gyerekkel menekülne az új párja elől. Az is egy nagyon durva bántalmazásos ügy volt, jól is sikerült, de nyilván, a szocializáció minden traumáját nem lehet pár év alatt megsemmisíteni, így ugyanabba a csapdába belesett. Tehát van még ilyen jellegű visszajelzés, és ezáltal nyomon követés, de vannak olyanok, hogy odáig fajul az ügy, hogy ilyen felszínes Facebook szinten, de azért időről időre jelzéseket küld, hogy hogyan vannak, amire mi reagálunk, örülünk neki, akár segítjük még utólag is, ha kérdése van, de hivatalosan nincs utána követés. [...] Vannak olyanok, akik köszönik szépen, távoznak, és ezek után nem kommunikálnak, mert szeretnék elfelejteni a múltat, elfedni, hogy ők anyaotthonban voltak, segítséget kértek ilyen helyzetben, és azt gondolják, hogy megoldódott, de azért sokkal mélyebben rejlő probléma ez, mint hogy egy anyaotthon ezt meg tudná oldani. Mi csak irányba tudjuk állítani.

Igen... Megnéztem pár korábbi interjút, és az egyikben tetszett említeni, hogy volt egy olyan eset, hogy jött egy anya a gyermekével, majd sok évvel később visszatért a gyermek, mint bántalmazott.

Igen, szakemberként nagyon negatívan éltem meg. Pontosan ez ellen dolgozunk, hogy meg tudjuk előzni azt a fajta szocializációs spirált, ami ez a transzgenerációs traumát fenntartja. Nem nehéz belátni azt, hogy amikor SZ. László kaposvári lakos megöli Sz. Laci kisfiát, és utána marad három gyerek, akkor egy bántalmazóból létrehoztunk a fiúból egy bántalmazót és a két kislányból áldozatot. A gyerekek számlával megfelelően, még ha nem is száz százalékig, és nem lehet általánosítani, de ez a probléma egyre bővül. Nyilvánvalóan meg kéne szakítani ezt a fajta erőszak spirált, amin az ember dolgozik és abban reménykedik, hogy időben be tud avatkozni. A korai beavatkozásnak, a koragyermekkori intervenciónak pontosan az lenne az egyik nagy célja, hogy még azelőtt be tudjunk avatkozni, hogy a szocializációban olyan szintű nyomot hagyjon a bántalmazó jelenléte - függetlenül attól, hogy az anya, vagy az apa, mind egy, az erőszak-, hogy ne vigye tovább. Az első három életév a gyermek életében meghatározó. Azt szokták mondani, hogy nagyjából kilenc-tíz éves korára alakul ki a gyerekek személyiségének a 90 x %, azaz utána radikálisan azon már nem lehet változtatni azon, amit előtte átélt. Ezért lenne nagyon fontos minél korábban beavatkozni és ezért van nagyon-nagyon fontos szerepe a jelzőrendszernek.

Vegye észre az óvónő, hogy a kislány mindig a hideg kőre ül, és oda teszi a nemi szervét. Ami nem konkrétan hűt, de mégis tudat alatt tipikusan a szexuális bántalmazás egyik jele. A gyerekrajzokból figyeljünk fel arra, ha valaki mindig gyertyát rajzol, a szexuális bántalmazás jele lehet, nem biztos, de a szakembernek az lenne a dolga, hogy ezeket szépen felismerje, és legalább elkezdjen egy kicsit puhatolózni a történetben. Nyilván nem kell ajtóstul rontani a házba. Minél kisebb a gyerek, annál nehezebb ez a folyamat. Kisiskolás korban már teljesen egyértelműen tűnethordozó a gyerek, és akár a viselkedéséből, tanulmányi eredményeiből, kortárs kapcsolataiból, kommunikációjából, nagyon sok mindenből lehet következtetni. Ennek egyetlen célja van, hogy minél korábban avatkozunk be, mert annál nagyobb az esély, hogy még ha nem is nyom nélkül, de nem fogja tovább vinni ugyan azt a folyamatot. Viszont amikor 11-12 évesen derülnek ki a gyerekeknél, vagy 14 évesen, hogy bántalmazták, akkor már nagyon nehéz.

Ez a történet is olyan volt, hogy bejött az anyuka nagyon meg volt verve. Arra nem emlékszem, hogy itt született a csecsemő, vagy nagyon kicsi csecsemővel érkezett, ezért is volt drámai, amikor visszatért a csecsemő 17 évvel később. 17 év telt el, azt gondoltam, hogy végre csecsemővel került ide, tehát a gyerek menthető lesz. Az az ügy sikerült is, de aztán az anyja visszatért, ugyanúgy bántalmazót választott, a gyerek ugyanúgy bántalmazó közegben nevelkedett fel, és aztán visszatért 17 évesen, már bántalmazott nőként, gyerekekkel.

Ez pontosan bemutatja egyrészt, a kapcsolati erőszak transzgenerációkon keresztül való átívelését, és bemutatja azt, hogy nem tudtuk megakadályozni rendszerként azt, hogy az itt született csecsemő 17 év múlva ne kerüljön ugyanúgy ide vissza bántalmazottként. Az a rendszer nem működik jól, ami ezt nem tudja megakadályozni. Nyilván ez egy sarkos, kritikus megfogalmazás a rendszerre, és nem minden esetben van így, de az biztos, hogy az azért felért egy jelentős szakmai pofonnal, amikor az ember ezzel szembesül. Töltötte a papírjait, először a neve volt gyanús, aztán az anyja neve egyértelművé tette, és amikor a születési dátumát megláttam, visszanéztem a régi irataimat... Alig hittem el.

Köszönöm. Még egy kérdésem lenne, amit már többször érintettük, a pedagógusok szerepe. Említette, hogy a gyermekrajzot, óvodában a játékot, a plüssöket...

A pedagógus kulcsfontosságú, a védőnő mellett egyébként. Ő azért fontos, mert a legkorábban tud a családhoz kijutni és látni olyanokat, amit más nem lát. Pedagógus azért fontos, gya-

korlatilag hogyha úgy nézzük, hogy bölcsőde, akár nézzünk az óvodától kezdve az általános iskola végéig tizen x évet tölt az oktatás rendszerében, időben sokat. Gyakorlatilag nappal ott van a gyerek. Együtt nőnek fel a pedagógusok a gyerekekkel, mellettük nő fel pontosabban.

Minden apró változást kódolni tudnak az óvodában, iskolában is, és ha jól tudják kódolni ezeket a változásokat, azokat a tüneteket amelyek lehetnek jók, rosszak, erősek, gyengék, ha jól tudják kódolni, akkor kulcsfontosságú szerepük van a felismerésben és abban, hogy jelzéssel éljenek és meginduljon a rendszer a gyerekek irányába. Ha megnézzük a statisztikákat, akkor azt tapasztalhatjuk, hogy azok a gyerekek, akik a családban élnek és a szakellátásban kerülnek, gyermekotthonba, nevelő szülőkhöz, tipikusan ilyen 9 10 11 korban történik. De vajon miért? Azért, mert egészen addig lehet jegelni a problémákat, hiszen kicsi a gyerek, aztán ahogy elkezd serdülni, a gyerekkori traumák lényegében antiszociális vagy deviáns serdülővé teszik, és olyan szintűvé válik a probléma, amit már nem tud kezelni se a szülő, se a rendszer és szakellátásba kerül a gyerek.

Biztos vagyok benne, hogy már hat évesen is problémás volt, már az óvodában is gondok voltak vele és hogyha akkor avatkozunk be, akkor itt nem emeljük ki a gyereket a családból. A pedagógus az, aki ha nyitott szemmel lát és érzékeny a problémára, és nem beskatulyázza, hogy rossz gyerek, ha nem ámul el attól, hogy az apukája híres politikus, nem bélyegzi meg azzal, hogy egy utolsó kis cigánygyerek, satöbbi, satöbbi, akkor nagyon komoly lehetősége van a pedagógusnak a gyermek megismerésében, a problémák felismerésében, vagy a változás a felismerésében és az időben történő beavatkozásban.

Ők azok, akik ha észreveszik, hogy elkezd szuvasodni a fog és ha jelzik, akkor egy három perces felszín töméssel orvosolható a probléma, ha viszont nem mondják, de látják, vagy nem látják, akkor meg odáig jut a fog, hogy ki kell húzni. A pedagógus az, aki az elsők között kap lehetőséget arra, hogy felismerje, mert hosszú időt tölt velük, ezért nagyon sok pontot van lehetősége a beavatkozásra.

Ezért lenne nagyon fontos, hogy a pedagógusképzés részévé tegyük érdemben akár a kapcsolati erőszak háttérében álló dolgot, akár az erőszak háttérében álló dolgokat, ami nincs nevesítve. Bizonyos órákon érintik, de mélységében nem, és ezért nagyon-nagyon fontos, hogy lehessen bizonyos szakmacsoportokat érzékenyíteni. Egy pillanatig nem szeretném őket hibáztatni, nem azt gondolom, hogy azért ilyen a rendszer, mert ők nem jeleznek, de azért amikor szembesítik mondjuk azt a pedagógust, aki azt nyilatkozta, hogy az anya túldimenzionálja

a félelmét az apával kapcsolatban, mert az apa olyan aranyos volt a szülői értekezleten, majd utána szembesíteni vele, hogy csókolom tanárnő, az apa levágta mind a két gyereket fejét bal-tával. Akkor vajon mit gondolna, vagy akkor mit érezne? Ez egy drasztikus történet, de a pedagógusoknak, és ahogy minden szakembernek, bírónak, rendőrnek, szociális munkásnak, mindenkinek tudnia kell, hogy az itt elhalasztott lehetőség lehet, hogy végzetes. És nem minden esetben hal meg a gyerek, de olyan életeken átívelő traumákat, fájdalmakat él át... Megbélyegezzük az egész párválasztását, a boldog felnőtt életét tesszük lehetetlenné, ha felszínesek vagyunk, ha nem avatkozunk be, ha fáradtak vagyunk, ha előítéletesek vagyunk, ha be-skatulyázzuk, és a szakma bármely résztvevőjének, aki a gyermekvédelmi jelzőrendszerben jelen van, az érzékenyítése éppen ezért fontos, hogy a rendőr ne bélyegezze meg az áldozatot.

Volt olyan rendőr is, aki kérdezi a nőt, hogy megcsalta-e a férjét, mondja a nő, hogy igen. "Ja, ha megcsalta, akkor ne csodálkozzon, hogy megveri." Nyilván ezzel nem a megcsalást védem, de mi azt gondoljuk, hogy az erőszaknak a teljesen utasítása az egyetlen járható út, és nem fogadjuk el azt, hogyha megcsalja, akkor megverheti. Ha megcsalja, akkor hagyja el, váljon el, szakítsa meg a párkapcsolatot, kész, de ez nem ok arra, hogy megverje. [...] Onnantól fogva, ha ez az attitűd, akkor miért várjuk el tőle, hogy hatékonyan fog eljárni? Vajon az a rendőr kapcsolatba kerül-e azzal az esettel, amikor még ugyanaz a nő visszamegy, és utána megöli.

Volt egy esetünk, M. Károlyné volt a neve. Tudtuk, hogy baj lesz, egyszerűen kódolható volt a tragédia az ügyben. Kérleltük a nőt, hogy ne menjen vissza, pedig nem szoktuk befolyásolni őket a visszamenetelben, hanem tájékoztatjuk őket a várható a következményekről, veszélyekről. Itt lehetett tudni, hogy baj lesz, és gyakorlatilag visszament és másnap megölte a férje a nőt. Vajon a rendőr akkor is úgy gondolja, hogy ha megcsalta, akkor megverheti?

Ebben kellene érzékenyíteni. A pedagógusoknak azért van nagyon nagy szerepük, mert senki más szakember nincs ennyi ideig a gyerekekkel, mint a pedagógus. Akár az általános iskola, az óvoda nyilván egy szűkebb időtartam, ez az a két időszak, amikor van egyáltalán esély, hogy jól be lehessen avatkozni. Középiskolás időszakban már csak tüzet lehet oltani, olyankor már csak azt lehet megakadályozni, hogy a gyereket tovább bántsák, a szocializációt már nem lehet megszüntetni, vagy annak a hátrányát csökkenteni.

Értem, köszönöm. Az utolsó kérdésem az lenne, hogy ahogy ide kerülnek a családok, van itt valamilyen pszichológiai ellátás?

Persze, egyrészt van pszichológusunk, mentálhigiénés szakemberünk, van kapcsolatunk más szervezetekkel, ahol pszichiátriai ellátás is igénybe tudnak venni, vagy pszichiátriai támogatást, tehát ez kulcsfontosságú. Nyilván amikor ide jönnek, akkor eltelik egy kis idő és megnyugodnak, és akkor lehet egyáltalán elkezdni érdemben dolgozni. Nagyon gyakran van ez a szituáció, hogy ide jön egy életerősnek látszó nő, tartja magát, és aztán amikor biztonságba kerül, akkor omlik össze. Mint amikor az ember hosszú szabadság nélküli időszak után elmegy szabadságra, akkor elkezd rosszul lenni, a szíve ver, satöbbi. A biztonság is egyfajta változást okoz neki és akkor jön rá, hogy te jó ég, min mentem keresztül. Innentől kezdve pánikrohamai lesznek, depressziós lesz, vagy bármiféle szuicid késztetések jönnek fel akár gyereknél, akár felnőttél. Ezért nagyon fontos a háttértámogatás. A kollégáim szociális munkások, tehát ők is kaptak erre vonatkozóan képzést, a krízisintervenciós munkában ők is képesek azonnal beavatkozni, ha kell, de nyilván a hosszabb segítő folyamatokat, terápiákat csak a pszichológus, pszichiáter csinál, de tűzoltásra mi is jók vagyunk.

Interjú: Kéri Bernadett, óvodapedagógus

Tudna nekem mesélni olyan esetekről, amikor családon belüli erőszak gyanúját észlelte?

Több esetem is volt, nem is tudom, melyiket meséljem el először. Volt egy kisfiú, aki nagycsoportos volt, amikor hozzám járt, rajta nagyon látszott az elhanyagoltság. Ápolatlan volt, gondozatlan. Gyanítom, hogy ő nem csak elhanyagolás, de talán fizikai bántalmazás áldozata is volt. Mindenesetre, rideg bántalmazásnak többször is fültanúi voltunk a kollégáimmal. Három gyermek volt a családban, az apa és az anya, mind együtt éltek. Az elkövető az anya volt. A másik két kicsi is óvodás korú volt, és ők egy másik csoportba jártak. Ahogy beszélgettünk a kollégáimmal, egyetértettünk abban, hogy gondok lehetnek a családban. Mind a három gyermek koszos, piszkos volt, gombás volt a lábuk, a bőrük. Rendezetlen, hiányos ruhái voltak, amelyek nem alkalmazkodtak az évszakhoz, nem volt soha váltó ruhájuk sem. Gyalog jártak az óvodába a város másik feléről, hidegben is. Volt télen is egy eset, amikor a kisfiú megfagyott kézzel érkezett az óvodában, mert nem volt sapkája, sem kesztyűje. Teljesen megfagytak a kis kecskéi, az anyukán pedig volt kesztyű, így sétáltak át a városon. Szörnyű volt látni. Egész délelőtt a radiátornál melegítettünk fel a kezecskéjét. A gyermek egy csendes, jó

szándékú kisgyerek volt, ezért is sajnáltuk nagyon. Ő volt a családban a legnagyobb, legnyugisabb gyermek, úgy gondolom, hogy azért is kaphatta ő a legtöbb 'kedvességet'.

A kortárs kapcsolatai normálisak voltak, jól sikerült együttműködnie a többi gyermekkel annak ellenére is, hogy ő csak később érkezett a csoportba. Szerencsére a személyiségével ellensúlyozni tudta az ápolatlanságát, így nem közösítették ki őt sohasem. Odafigyeléssel, érzelmi biztonsággal igyekeztünk ellensúlyozni az otthoni elhanyagolást, hogy érezze, fontos és figyelnek rá. Jeleztük az intézményvezető felé a helyzetet, ő pedig tovább jelentette ezt a Gyermekjóléti Szolgálat központjába, így hamarosan megkezdődtek a családlátogatások. Sajnos ezt a problémát nem sikerült családon belül megoldani, két év után emelték ki őket a családból. Nagyon hosszúra nyúlt az ügy, hiszen a család ellenállt. Kezdetben csak családlátogatások történtek, majd a pár szétment, az anyuka pedig eltűnt a család életéből, így az apa vette át a gyermekek nevelését. A helyzet jobbá vált, de a gyerekek életkörülményei és gondozottsága még mindig nem volt megfelelő. Az apa egy meghunyászkodó ember volt, az anya volt a főnök, ő egy primitívebb nő volt. Közben próbáltunk úgy segíteni a gyerekeknek, hogy ruhákat gyűjtöttünk neki, valamint szemüvegre is szükség lett volna. Tudtuk, hogy a család nem él jó anyagi körülmények között, de ennek ellenére az anyának mindig friss volt a manikűrje, műkörme volt és ő maga mindig ápolt, csinos volt. Rengeteg csipszet és egyéb rágsálnivalót megevett, de a gyerekeknek nem adott belőle. Annak ellenére, hogy az anya azt éreztette a kisfiúval, hogy ő csak nyűg, nem tartott tőle, sem az apától, sem más felnőttektől, inkább csak szomorú gyermek volt. Nagyon hálás volt minden jó szóért amit kapott, illetudó gyermek volt, nem volt egyáltalán agresszív.

Nem úgy, mint Dani, őt láthattad is a csoportban.

Dani mindig is egy eleven kisfiú volt, de annyira nem volt rossz a helyzet, mint most. Ő nagycsoportos, a hat évet betöltötte és ősztől megkezdte az iskolát. Januárban, a karácsonyi szünet után visszatérve éreztük a kollégámmal, hogy Dani megváltozott: verekedik, bunyózik, nem figyel, nem hallgat a felnőttre és szemtelenül vigyorog, hogy ha rászólunk valamiért. A szülő nem volt partner, hiába kérdeztük, hogy történt-e otthon valami, majd pár héttel ezelőtt bukott ki a történet, ez egy egészen friss eset.

Az férfi, aki az anya partnere, Daninak csak a nevelőapja, bántalmazza őt és a gyermekeit is ezért elköltöztek az anyának az édesanyjához. Dani vérszerinti apja jelenleg börtönben van, mert Daninak két testvére van: egy bátyja, aki csak néhány évvel idősebb Daninál, illetve van

egy nővére is, aki már egy felnőtt nő. Ezt a fiatal nőt bántalmazta szexuálisan a vérszerinti apa, ezért került börtönbe. Hamarosan szabadul is, ez már nem egy friss történet. Tehát jelenleg a nevelőapa bántalmazza fizikálisan és valószínűleg érzelmileg is mind az anyát, mind a két kishúát. Velük élt még Dani két kishúga, ők a nevelő apától vannak, feltételezhetőleg őket nem bántja. Ebben nem vagyunk teljesen biztosak, de ők még nem óvodáskorú gyermekek. Úgy sejtjük, hogy Danit és a testvérét így akarja rendszabályozni. A fizikai bántalmazásnak nincsenek külsérelmi nyomai, de az anya elmondása szerint is a fiúkat pizskálja, őt pedig veri, és félnek tőle, ezért elköltöztek. Távolságtartási végzést is sikerült intézni a nevelőapa ellen.

Egy hónapig külön éltek, [...] de most újra összebútoroztak, Dani pedig egyre agresszívabb a társaival szemben, gyakran dacosan ellenáll. Az anya szerint rohamai vannak, ezért kiegészítő, gyermekpszichiátriai vizsgálatot kezdeményeztek, erről pedig nem kötelességük értesíteni az óvodát, ezért csak lassan, nem teljes képében tudjuk meg a részleteket.

Mi nem gondoljuk, hogy gyermekpszichiátriai vizsgálatra lenne szükség. Ugyan Dani értelmi képességei nem magasak, ehhez mind az öröklött tulajdonságok, mind az elhanyagoló környezet hozzájárult, de nincsenek olyan szintű problémák, hogy erre szükség lenne. Ő nem ADHD-s, nincsenek autisztikus tünetei sem. Attól tartok, hogy nyugtató gyógyszereket írnak fel neki, ezzel próbálják meg csitítani az egészséges gyermeket. Neki erre nem lenne szüksége! A család nem él jó anyagi körülmények között, és nem is szívesen fogadják a segítséget, tanácsokat. Daninak például évek óta szemüvegre lenne szüksége, egy évig kellett könyörögni a kollégáknak, hogy kapjon egyet. Most sem viheti ki az udvarra, nehogy összetörjön. Az év elején kiengedtük vele, mert nem tudunk erről a megállapodásról, azt hittem lekever egy pofont a kedves apuka... A gyermek korábban sem volt ápolat, de ez utóbbi időszakban kifejezetten ápolatlan.

Volt egy eset, nagycsoportosként ismertem meg a kislányt... Amikor fény derült az esetre már első vagy második osztályos volt. Az alkoholista apa szexuálisan bántalmazta, az anya pedig elhagyta egy férfi miatt a családot. Feltűnő volt, hogy a kislány gondozatlan és mindig éhes volt. Az anya olyanokat mondott, hogy előző nap agyműtété volt, illetve, hogy atomfizikusként dolgozik, ezeket a párbeszédet nehéz volt nem megmosolyogni. Ha mondhatok ilyet, prostituáltként dolgozott, majd elhagyta a családot egy férfi miatt. Sokszor az apa jött a kislányért, gyakran részegen. Ha nem ő jött, volt, hogy az ivócimborái akarták elvinni a gyermeket a kocsmába az apjához, de nyilván nem adtuk ki senkinek papír nélkül. Aztán előfordult nem is egyszer, hogy elfelejtett érte jönni az apa... Tehát már iskolás volt, amikor kiderültek

a történtek, a kislányt pedig kiemelték a családból. A gyermeket az iskolából vitték el a rendőrök, aztán nevelőszülőkhöz került először Mágocsra, majd még tovább, nem tudom, merre.

Volt egy testvérpárom is, őket napokra egyedül hagyott az anyjuk, őket is kiemelték a családból. Ezek a gyerekek általában sírósak, visszahúzódóak, nem tevékenykednek, játékaikban pedig eljártsszák traumáikat, az otthon történeteket.

Eszembe jutott Áron, vele mi a helyzet?

Áron egy nagyon érzékeny kisfiú. Nagyon értelmes, de a kudarc-, és konfliktuskezelése egy kisbaba szintjén van. Vele hivatalosan neuroharmóniai problémák vannak. Áron szülei elváltak, az édesanya pedig újrահázasodott, és az új férjétől született már egy kisbaba is... Nem tudom, pontosan mi történik, hiszen csak ebben a tanévben kezdtünk a kollégámmal, de úgy sejtjük, hogy a nagy változások viselhették meg Áront, talán nem irányult rá elég figyelem.

Lilivel mi a helyzet? Őt elhanyagolja az édesanyja?

Igen. Lili, a kiscsoportosunk is mindig éhesen jön óvodába. Bátyja a másik csoportban is mindig éhes. Az édesanyját ritkán látjuk a kollégáimmal, amikor jön, akkor is visszahúzódó, így mindig az apuka viszi-hozza őket. Csak következtetni tudunk, de úgy sejtjük, hogy az anyuka depressziós, az apuka pedig passzív, nem kér és nem is fogad el segítséget... A kislány gyakran van bátyja alsónadrágjában lányos alsónemű helyett, a ruhája nem megfelelő az évszaknak, cipői szakadtak. A kislány korához képest nagyon fejlett, a kisfiú szintén okos, ügyesen rajzol, fest. Lili általában önálló, de egyes napokon nagyon ragaszkodó, több szeretetet, fizikai kontaktust igényel, bújik hozzánk. Az apa nagyon igyekszik ellátni a kicsiket, de egyedül csak nehezen, az érzelmi igényeiket pedig úgy tűnik számunkra, hogy nem is igazán tudja kielégíteni. Többször próbáltunk már nekik segíteni ruhák felajánlásával, de az apa nem fogadja el...

Andrissal, a cukros kisfiunkkal az a helyzet, hogy bár rossz életkörülmények között él, számára ez természetes, ahogy a család többi tagja számára is. Egy szobában élnek sokan, élelemre nehezen jut csak pénz, a diabétesze pedig nagyon megnehezíti a dolgukat. A szülők szeretik gyermeküket, de sajnos tanulatlanok, nem érzik a súlyát annak, hogy a kisfiú cukra szélsősé-

gesen ingadozik pár óra alatt. Veszélyeztetik a gyermeküket azzal, hogy nyalókát, cukros ke-
nyeret adnak neki otthon, az óvodában pedig győzzük helyreállítani az korábban összevett
dolgokat. Lehet, hogy emiatt őt is kiemelik a családból, de ez egy hosszú folyamat sajnos,
nem látjuk egyelőre a végét.

Mit tehet ilyenkor a pedagógus?

Szerintem az a legfontosabb, amit egy pedagógus tehet, hogy figyelmes, és érzelmi biztonsá-
got nyújt a gyermeknek, ezzel kicsit megpróbálva kompenzálni az otthoni helyzetet. Termé-
szetesen, ha valamit észlelünk, beszélni kell a szülővel. Összeülhet ilyenkor a pedagógus, a
szülő és az intézményvezető is egy beszélgetésre, de konkrét felszólítást csak a jegyző tehet,
ha például nincs elég élelem, ruházat. Karitatív szervezetekhez is lehet ilyenkor fordulni, így
intézték el Dani szemüvegét is.

Van ovi pszichológusunk, logopédusunk. Előfordult már, hogy egy négy éves gyermek nem
beszélt, logopédiára akartuk vinni, de a szülők ellenezték, mert nem akarták, hogy megbélye-
gezzük a gyermeket. Sajnos nem értik sokan, hogy az iskola előtt még az óvodában lehetne
megelőzni a problémákat, csökkenteni a hátrányokat. Kiderült egyébként, hogy a gyermeknek
nem pszichés gátja volt, egyszerűen nem tudott beszélni.

Mit lehet olyankor tenni, ha a szülő ennyire passzív?

Hát ez nagyon nehéz helyzet. Kellemetlen, de muszáj beszélnünk velük, fontos minél előbb
megkezdni a fejlesztést. Fogadóórát szoktunk tartani, és elmondjuk, mit kellene tudnia egy
ennyi idős gyerekeknek.

(Csoportos) interjú a Vásárosdombói Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Isko- lában:

Kovács Krisztina, tanító (KK)

Benke Tamás, tanár (BT)

Tolnai Judit, gyógypedagógiai asszisztens (TJ)

Bognár Andor, történelem, irodalom és nyelvtan szakos tanár (BA)

Tudnának mesélni nekem olyan eseteket, amelyekben családon belüli erőszakra gyanakodtak?

KK: Nálam lány volt a történet főszereplője. Olyat kezdett el mesélni az apukájáról, ami szexuális zaklatásra utalhatott. Ezt én jelentettem a gyermekvédelmi felelősünknek és akkor nyilvánvalóan a családgondozónak is továbbítottuk, valamint a rendőrségnek is. A kislány SNI-s, tehát sajátos nevelés igényű, de túl valószínűen mesélte el a történetet. Előtte soha nem volt ilyen jellegű problémánk, és ezért gondoltam, hogy ezt muszáj hivatalos szervek felé is jelezni. Meg is történt a feljelentés, a lányokat kiemelték a családból, mert van egy testvére is, a kisebbik negyedikes volt, 11-12, a nagyobbik 6.-os. Kiemelték őket a családból és megkezdődtek a vizsgálatok.

Az egészségügyi vizsgálat alapján nem történt olyasmi, amiket a kislány mondott, azt mondták hogy valamit láthatott... Ez nem derült ki számunkra, mert nyilván a nyomozás eredményéről nem kaptunk teljes mértékben felvilágosítást, de orvosi vizsgálatok alapján nem volt ilyen probléma. A lányok elkerültek az egyik rokonukhoz, nevelőintézetbe vitték először őket és onnan néhány hónap után az egyik rokon vállalta őket, ő lett a gyámjuk. Körülbelül egy másfél év elteltével visszakerültek a családba. A kislánynak rajzai voltak... Olyan jellegű rajzai, azért volt furcsa az egész, mert amiket akkor készített, mondott, előtte nem volt jellemző egyáltalán semmilyen formában.

BT: Az Annánál nem volt semmi jele, ő alapjáraton egy visszahúzódó kislány volt. A szociális helyzetük miatt valószínűleg... Gyakran szagosak voltak, hogy szépen fogalmazzak, és kevés barátja volt, de az Anna egy elég visszahúzódó lány volt. Én semmi olyat nem vettem észre rajta, ami arra engedett következtetni, hogy otthon probléma van. Bár az Anna életkorából fakadóan talán intelligensebb volt ezen a téren, jobban el tudta volna titkolni talán, mint a húga, a Szandi. Emlékszem, hogy az Anna mondta az udvaron a húgának hogy „*Ne mondj senkinek semmit semmiről, mert abból baj lehet.*” Hogy mire gondolt, azt nem tudjuk. Talán arra, hogy az otthoni dolgokról ne mondjon semmit.

KK: Aki nem volt kislánynál az is elképzelhető volt, hogy ezzel akart a figyelem középpontjába kerülni az osztálytársai körében. Ők nagyon nehéz körülmények között éltek. Előfordulhatott ez a figyelemfelkeltés, hogy az osztálytársai rá figyeljenek, egyre többször mesélt nekik hasonló történeteket, a gyerekek pedig visszamondták, hogy milyen dolgokat hallottak. De

mindenesetre amit biztosan tudunk, hogy nem történt szexuális erőszak. Igazság szerint tényleg rá egy másfél évre vissza is kerültek a családba. Szerintem a körülmények nem tették ezt indokolttá, de hát ugye erről nem mi döntünk, hogy kit helyezhetnek vissza és kit nem. Ha jól emlékszem, akkor az apuka testvére lett a gyámjuk.

BT: A szakértő azt állapította meg, hogy nem történt olyan dolog, ami nyomot hagyott volna.

KK: Decemberben vitték el őket, télen még összefutottunk velük a bábszínházban pár hónappal az eset után... De ebbe az iskolába már nem jöttek vissza. Először egy normál általános iskolába jártak, de azt nem tudták teljesíteni, ezért egy kiegészítő iskolában fejezték be az általános iskolát.

A családi hátterük milyen volt?

KK: A családi hátterük nagyon rossz volt. Az apuka dolgozott, de nem a családnak adta haza a pénzt. Ráadásul jól is keresett, de nem a családot tartotta fontosnak.

Voltak esetleg még jelek?

KK: A kislány történeteket mesélt, nem csinált titkot belőle, akkor művészetterápián készítette ezeket a rajzokat, amiket először repülőnek néztem, de nem az volt. [...]

A kortárs kapcsolataik milyenek voltak?

KK: Mind a két lánynak kevés barátja volt. Azt gondolom, hogy az az osztály, ahova ő járt, nagyon jó természetű társaság volt, mert olyan soha nem volt, hogy bántották volna azt, aki kilóg közülük. Nem csúfoltak, közöcsítették ki senkit, de nem nagyon tudtak beilleszkedni az osztálytársaik közé, egy két gyerekkel voltak csak jóban. Most sincsenek barátnőik. Mindig egymásra számíhattak csak, akkor is és most is. Mindig egymással voltak az udvaron. A két lány nagyon szoros kapcsolatban volt és vannak a mai napig. Tehát ők inkább egymással barátkoztak.

BT: Az Anna nekem sem nyílt meg. Ha kérdeztem, akkor válaszolt, de introvertált volt mind a két lány szerintem, a saját világukban eléldégéltek. Abban a másfél évben kevésszer hallottam a hangját. Soha nem jött oda panaszkodni, legalábbis az Anna ilyen volt.

KK: A Szandival lehetett, ő sokkal kommunikatívabb volt. Szerintem pont azért, mert ahogy néha otthonról érkeztek, ez is közrejátszott abban, hogy nem tudtak barátkozni, elhanyagoltak voltak, vagy legalábbis elhanyagoltak a többiekhez képest. Ha jól emlékszem, ők védelembe is voltak véve, tehát történtek ilyen minimális javítások az életkörülményeikre.

BT: Az édesanya egyébként járt fogadóórára, meg szülői értekezletre, és amikor már annyira tűrhetetlen volt a helyzet, hogy már a gyerekek és a tanárok is panaszkodtak, hogy szagosak, akkor egy ideig mindig megoldódott a probléma. Ha szóltak a szülőnek, akkor egy-két hétig rendben voltak, de aztán akkor újra.

KK: Az anyukája együttműködő volt, nálam mindig be volt fizetve az osztálypénz.

BT: Igen, nálam van. A felszerelés is rendben volt, ne a szó szó szoros értelmében nézzük, de rendben volt, amire szükségük volt, az megvolt...

KK: Itt valószínűleg nem az anyagiak hiánya okozta a problémát, hanem az igénytelenség. A lakhatási körülmények szerintem eddigi a legszörnyűbb volt...

TJ: Két székre rá volt rakva egy deszka, és azon aludtak. Az állatok ürülékében lépkedett be az ember. Bent voltak a libák, a disznók a házban, nem hátra kerítve... Kukáztak a lányok, belemásztak a kukába... Hiába adtál neki új ruhát, nem mosták ki, addig volt rajtuk, amíg lehetett.

KK: Az önkormányzattól többször is ajánlott fel nekik bútorokat, ágyneműt, tényleg sok mindent, de nem fogadták el. A segítség az meglett volna szerintem minden részről, de ők.. Nem is az anyuka, hanem az apa meg a nagymama... Szegény anyuka amennyit tudott, megtett.

BT: Dolgozott, tisztelettudó volt, mindig jött, bármi volt. Az apa volt inkább agresszív.

KK: El is költözött egyszer az anya a gyerekeivel a nagyszüleihez egy nyárra, de aztán visszajöttek, ahogy elkezdődött a tanév. Azért ez elég gyakran előfordul, hogy visszaköltöznek a párhoz.

Próbált segíteni a nagyobb család is. Aztán egy éve halt meg az apa, rákban. Kiderült, aztán hamar meg is halt. Most az anyuka egyedül van a gyerekekkel, meg a mama. De ő is igénytelen...

Néha összefutok velük az állomáson. Mindig integetnek, barátságosak, de hát mindig is azok voltak. 16 körül lehet a kisebbik, az Anna meg 18 lehet.

Ami még hozzátartozik ehhez a történethez, hogy azért nem tudtuk biztosan, hogy történt-e bántalmazás, mert az anyukának volt egy idősebb lánya egy másik házasságából, aki vele költözött ide, de ott is felmerült a molesztálás gondolata, de ott úgy emlékszem, hogy nem lett belőle hivatalos történet. A kislány elment, a nagyszülők nevelték fel, de aztán lehet, hogy ez csak városi legenda. Ezért is merült fel, mert az apának voltak ilyen hajlamai...

BT: Hát különben is... Ha egy gyerek ilyet rajzol, az nem normális. Azt valahonnan szednie kellett, vagy látta, néztek ilyet... Akkor otthon valami nem stimmel. Az apukának voltak ilyen Facebook bejegyzései, a gyerekek mutogatták, amikor elvitték a lányokat. Akkor ment éppen valamelyik Való Világ széria, és akkor ott az apuka az egyik lányhoz állandóan oda írta, voltak ilyen videók, hogy miket csinálna vele, a komment szekcióban... Perverz dolgokat írt oda.

TJ: Aztán, hogy mi volt a bíróságon... Ki tudja, hogy mi történt, az orvosok nem tudták bebizonyítani, ez már soha nem fog kiderülni.

KK: Az anyuka mellett is voltak kapcsolatai. Nem is mindig lakott itthon, volt, hogy mesélte a kislány, hogy az apukának barátnője van, és oda fog hozzájuk költözni. Nem költözött ide. A gyerekek sok mindent elmesélnek, olyat is, amit nem kéne. Én azt gondolom, hogy maximum indokolt volt ennek a jelentése a hivatalos szervek felé.

Feltételezhető volt, hogy az apa az anyát bántotta, és ennek voltak a lányok szemtanúi?

KK: Ezt nem tudjuk, és erre nincs is bizonyíték. Furcsa férfi volt, nem volt bizalomgerjesztő. Ha megláttuk itt az iskola környékén, inkább kerültünk egyet, nem szerettünk vele konfliktusba kerülni, ő abszolút nem volt együttműködő. Az Anna előző tanítójával is voltak összezördülései, pont emiatt, hogy jelezte, hogy a gyermek elhanyagolt, és ez ugye nem tetszett neki.

Azóta esetleg lehet tudni, mi történt velük?

BT: A ház, az ugyanolyan, kívülről nem látszik változás.

TJ: Hát nem, a kislány csinálja bent a Tik-tok videót, a libák meg ott gágognak mellette.

BT: Egyébként én ha találkozok velük az utcán, mert én nem beszéltem azóta velük, mindig köszönnek, az anyuka is tisztességesen, a lányok is integetnek. Nagy lányok lettek, de azt nem tudom, hogy változott-e a szociális körülményük azóta.

KK: Sokat sétálnak a faluban, vagy ketten, vagy hárman az anyukával, esetleg a fiújukkal. Az Annának régóta ugyanaz a fiúja van.

Milyenek voltak a tanulmányi eredményeik?

KK: A Szandi SNI-s volt, tehát ő gyengébb képességű. Az első dombóvári iskolában úgy tudom, hogy az Annának jó eredményei voltak. Inkább arról lehetett szó, hogy nem tudtak beilleszkedni az új környezetbe. Egy ismerősöm azt mondta, aki ott tanított, hogy ő meg volt elégedve a nagylánnyal.

BT: Én is azt gondolom, hogy az Anna hozta azt a közepes szintet, amit teljesíteni tudott. Szorgalmas volt, emlékszem, hogy olvasott a szünetekben. Talán még valamilyen versenyen is volt, le volt fényképezve.

KK: A Szandi szegény annyira gyenge volt, hogy nála nem volt különösebb nagy kiemelkedés. Nála volt szerintem indokolt az iskolaváltás. Az Anna tudott volna boldogulni egy normál iskolában is. A legfőbb jel az a viselkedésükben volt.

A problémát akkor nem sikerült felszámolni?....

KK: Valamilyen szinten sikerült felszámolni a problémát, hiszen ki lettek emelve a családból. Azóta nem voltunk náluk, hogy mennyire rendeződhetek a lakhatási körülmények. Csodát nem lehet várni. Annyiban változott, hogy az apa nincs velük, nyugodtan élnek. Problémát nem okoz. Hogy a bevételük mennyi.. Az apuka a vasúton dolgozott, és ott jól keresett. Azt

mesélték, hogy amikor ide költözött a Sanyihoz, akkor ő egy csinos nő volt. Normálisan öltözött, tiszta nő volt. Valószínű, hogy ez a környezet húzta le őt is ennyire.

Mit gondolnak, mit tehetnek a pedagógusok annak érdekében, hogy megelőzzék, időben észrevegyék a problémákat? Van esetleg valamilyen prevenció?

KK: Felvilágosítás az igen, éppen most jön hozzám a negyedik osztályba a védőnő tart felvilágosítást, meg környezetórán szoktunk ilyesmikről beszélgetni, a fizikai változástól, hormonális változásáról. Kénytelen is vagyok, mert a gyerekek határozottan hamarabb érnek, ezért muszáj.

BT: Én is a védőnőt mondanám. Illetve osztályfőnöki órán szoktunk arról beszélgetni, hogy ki hogy viszonyul a szüleikhez, mi jellemző otthon, a családon belüli kapcsolatokról beszélgetünk. A rendőrség is volt itt korábban előadást tartani, bár az inkább a drog prevencióra és a cyberbullyingra koncentrált. Akkor beszélt erről a rendőrnő, hogy családon belül... Hogy merjenek beszélni erről, mert aki egyszer ilyet csinál, az nem áll meg egynél. Meg a nagyvilágban is, hogy a lányok, meg a fiúk is hogyan viszonyuljanak ezekhez a dolgokhoz.

KK: Igazából annyit tudunk tenni, hogy ha bármilyen információt- ahogy ebben az esetben is kaptunk a gyerekektől - hivatalos útra kell ezt akkor azonnal terelni.

BT: A családlátogatáson is az ember látja... Azt nem látja, hogy zaklatás van-e, de az életkörülményekből sok mindent fel lehet mérni. Meg ez egy kis falu, ismer mindenki mindenkit. Valakiről ok nélkül ilyen nem merül fel, akkor van annak alapja.

KK: Ebben az esetben is, ahogy a gyerekeknek elmeséled ezeket a történeteket, a gyerekeknek az volt az első dolguk, hogy hazamentek és elmesélték a szüleiknek. Sokkal tágabb körben beszéltek erről, mint egy osztályközösség.

BT: Meg nem is dughatjuk homokba a fejünket - persze nem is akarjuk - de ha esetleg probléma van és nem jelezzük, akkor még mi is - nem is kicsit -, megüthetjük a bokánkat. Meg hát a gyermek érdekei miatt vagyunk itt elsősorban pedagógusként.

KK: Volt már hasonló itt a környéken, nem ez volt az első eset. Mondjuk ott be is bizonyosodott... Itt fizikai dolgok hál' istennek nem.

BT: Anyaotthonba is elmentek már, rokonoknál is voltak, de aztán mindig visszajöttek ide. Állítólag a férfi mindig megígérte, hogy most megváltozik, a hölgy meg elhitte. Csak hát nem történt változás, vagy csak ideig-óraig.

Milyen általános gyanújelei lehetnek a bántalmazásnak?

KK: Hát ők pont csendes lányok voltak, ennél csendesebbek nem lettek, mert eleve olyanok voltak. Inkább az, hogy a Szandi harsányabb lett, és a többieket szórakoztatta ezekkel a történetekkel, de más változást nem tapasztaltunk. Amit ilyenkor észrevehetsz, az az, hogy a gyermek csendesebb lesz, visszahúzódóbb, ez az általánosabb.

BT: Szégyenlős lesz, nem tudja hova tenni ezt a helyzetet, de legyünk őszinték, egyikünk se tudná hova tenni. Ez a viselkedés, hogy az általánostól eltér, akár visszahúzódóbbá, akár harsányabbakká válik. A barátnőknek talán elmesélik, ha van nekik, így egymásnak. Fontos, hogy ha a gyerek elmondja egy gyereknek vagy egy felnőttnek, akkor abból tudunk táplálkozni, csak az ő esetükben nem volt kivel megbeszélni, hanem inkább több gyereknek is elújságolta.

Ha nem túl illetlen ez a kérdés, akkor megkérdezném, hogy ez egy kisebbségi család volt?

KK: Nem. Nem kell feltétlenül kisebbséginek lenni ahhoz, hogy ilyen körülmények között éljenek. Két tejfől szőke kislányt képzelj el, az anyjuknak is, ha éppen nem volt koszos a haja, akkor látszott, hogy szőke. Az anya az nagyon elhanyagolt volt... A haján lehetett látni, hogy vastagon koszos.

Igazából azt nem értettük, hogy hogy élhetnek még ott a lányok, hogy nem emelték ki őket korábban a családból. Ők védelembe voltak véve, járt hozzájuk családgondozó, védőnő...

BT: Csak mindig, amikor szorult a hurok, mindig egy nagyon picit javítottak a helyzeten, éppen, hogy csak annyit, hogy talán ne vigyék el őket. Kifestették a házat, egy kicsit változtattak a körülményeken, de nagyon hamar ugyan ott tartottak, ahol előtte, ez nem volt tartós.

TJ: Az apuka ő Sásdra járt általános iskolába, utána pedig végig a vasútnál dolgozott. Mindig is agresszív ember volt, már gyerekként is.

KK: Egy ismerős mondta, hogy bántotta. Nem verte meg, meg nem úgy molesztálta, ahogy a feleségét, de emlékszik valakire, aki ő lehetett. Általános iskolás volt. Kiderült, hogy ez az apuka már gyerekkorában is hasonlóan viszonyult a nőkhöz, amilyenné felnőtt korában is vált.

Én ennél rosszabb körülményt bár biztos van, de nem tudok elképzelni egy gyereknek. Nekem ez mindent vitt. Amikor mentünk családlátogatásra, nem is tudunk csengetni, és két hatalmas disznó futott a kapuhoz. Sokkot kaptam, be se mertem menni.

BT: Emlékszem, hogy a lányok sokszor az utcában lévő kék csapról ittak, meg az anyuka hányszor vitt vödörbe vizet, szerintem abban mosakodtak.

TJ: Mikor a medencébe beálltak fürdeni itt az iskolában... Fürdőszobájuk nem volt.

KK: A mama lakott a konyhában, ők négyen meg a szobában. Ez egy tejcsarnok volt, nem egy normál lakóház. Nem embernek való hely volt... [...]

Nálunk az bevett dolog, hogy elsőben és ötödikben elmegyünk családlátogatásra, láttunk csúnya dolgokat, de hogy őszinte legyek, nekem ez volt eddig a legsokkolóbb. Jöttünk vissza, én itt bögttem az udvaron, hogy ezt egyszerűen nem hiszem el, tragédia volt, hogy gyerekek így élnek. Ezt az ember akkor tudja még inkább átérezni, ha már gyerekei vannak. Hogy amikor hazamegyek, akkor ott van a minden, amit csak meg tudsz neki adni. Itt konkrétan a kisebbik lány ágya egy deszkalap volt. El sem fért, mert nem volt akkora, mint ez az íróasztal. De a segítségre nem voltak nyitottak.

Hogyan próbáltak segíteni nekik?

KK: A védőnő, a családsegítő folyamatosan próbáltak segíteni nekik. A faluban van szerintem egy olyan szintű összetartás, hogy ha valakinek van valami fölösleges és tudják, hogy van ott egy gyerek, felajánlják egymásnak a dolgokat. A pedagógusok is rendszeresen adományoznak. Például, amikor a folyó elöntötte a házakat, szatyor számra hoztuk ki az ágyneműt, a törölközőket, és ez a mai napig így van. Ha otthon vannak olyan ruhák, amiket kinőttek a gye-

rekeink, akkor az itt van az iskolában. A Szeretetszolgálatól is kaptunk cuccokat. Érdekes, hogy korábban simán elfogadták, de most már nem akarják. Ezért inkább én is azt csináltam, hogy a gyerekruhát a védőnőhöz irányítottam, és akkor inkább ő tudja azt, hogy melyik család az, aki egyáltalán ezt elfogadja.

Miért lehet ez, hogy nem fogadják el?

KK: Szégyellük, tukmálni kell, hogy ne lássák a többiek, amikor elrakja. Minden osztályban van egy-egy hányattatott sorsú gyerek. És ahogy nőnek, egyre inkább érzik, hogy kilógnak. Az első pár év az nagyon szörnyű, amíg az ember ezt el tudja fogadni, és persze próbál segíteni.

BT: Én dolgoztam városi iskolában is, ha most a családlátogatásokból indulok ki. Ők, a maguk módján mindent megtettek. Kaptam süteményt, kávét, igyekeztek. Kedvesek voltak, rend volt, tisztaság volt, persze a saját mértékeikhez képest. Én ezt tapasztaltam. Például a Fanni... Nincs fürdőjük, de feljárnak a mamához fürdeni, mosakodni. Az már más kérdés, hogy mennyire egészséges hajmosás után mínuszokban ide-oda sétálni. De megpróbálják, igyekeznek.

De van egy szűk réteg, aki nagyon nem. Például mesélte egy sásdi kolléga, hogy kiemelték az egyik tanulót, mert olyan helyen élt, ahol a kutyáját nem tartaná. Ezért mondom, hogy egy kettő előfordul, de a többség igyekszik.

KK: Az ilyen gyerekek védelembe is vannak véve, és próbálunk rájuk odafigyelni. Nyilván a szülőnek sem az az érdeke, hogy elvegyék. Nálunk nem nagyon volt olyan, hogy nagy családot szedtek volna szét, és több testvért emeltek volna ki.

BT: Ők egy picit sem változtatnak. Nem látszik, hogy akarja, hogy próbálkozik. De például ilyenekről beszélünk, hogy befűtenek, hogy egy kicsi meleg van, hogy van ennivaló. A leg-minimálisabb dolgok. [...]

KK: Itt nem nagyon van éhezés egyébként, pedig ez az egyik leghátrányosabb körzet az országban. Mondjuk van olyan gyerek is, aki szerintem alig várja, hogy reggel legyen és ehessen, de ők vannak kevesebben.

Őn még tudna nekem mesélni?

TJ: Igen, tudok mesélni egy kislányról. Én még nem dolgoztam itt, csak falubeliként tudok róla mesélni. Ő nevelőszülőnél volt a kislány az öccsével, és azt hiszem még többen is voltak náluk. A kislányt onnan ismerem, hogy az én kislányommal együtt zenéltek, egyszer próbáltak nálunk. Egyszer éjjel kopogtak, jött a kislány. Azt mondta, hogy segítsünk neki, mert bántja őt a nevelőszülő. Október volt, mezítláb, pizsamában futott, az egyik kezében a hajával, a másik kezében meg hypós ronggyal. Hogy őt bántja a Feri, megverte és kitépte a haját, és hogy segítsünk neki. Ötödik osztályos volt akkor. Ótvar volt a lakásukban, és neki kellett kitisztítani, de ez este 11 óra fele volt. Amikor nem figyelt oda, akkor kiszökött és elfutott, a Feri ment utána autóval, de befutott a kukoricásba, aztán minket ismert, azért ide jött szólni.

Nem tudtuk, hogy mit csináljunk, mert szembe pont a családsegítő lakott, de az nem akart ebbe belefolyni, a gyámügyet hívtuk, de azt este nem lehet elérni, de jobb is utólag, mert szerintem visszaadták volna a nevelőszülőnek, ebben biztos vagyok. Hívtuk a rendőröket. Kijöttek, hívták a mentőt, bevitték a kislányt, láttelepet vettek tőle, bent tartották. Megérkezett aztán a nevelőapa is, azt mondta hogy csak nem képzeljük, hogy ő bántotta a kislány, pedig teljesen egyértelmű volt. Monokli volt a szeme körül, és mit keres egy gyerek este 11-kor az utcán, meg egyáltalán... Aztán jött másnap a gyámügy, hárman is hozzám, hogy akkor mi történt. Elmondtam, aztán azt mondták, hogy biztos hazudott a kislány. Mondtam nekik, hogy nem gondolom, mert ilyen jó színésznő a világon nincs, hogy ezt így eljátszotta, ha ez színészkedés volt. Eljárás indult ellenük, elvitték tőlük az összes gyereket, és a nagyszülőktől is, mert ott is volt nem is tudom, hány gyerek... Ők is ebből éltek. De onnan is már nagyon sok elkerült, mert kiderült a bántalmazás. Fizikai és érzelmi is, mert meg voltak fenyegetve, hogy nem mondhatják el senkinek. Aztán voltunk nála a kórházban látogatni, mesélte nekünk, meg a rendőröknek is, hogy az előző családnál is hypóban kellett térdelniük, ha rosszul mostak fel, lopni küldték őket a szomszédba, dolgoztatták őket, 40 fokos melegbe gazolták a járdát kint. Nagyon aranyos kislány volt, szerény, csöndes. Az öccse óvoda volt akkor, és attól félt mindig, hogy vele mi lesz, mert egyedül szökött meg, az öccsét nem tudta hozni. Aztán elkerültek Pécsre, és onnan kikerültek nevelőszülőkhöz. De azt mondta a rendőrség, hogy nem először szökött meg, mert amikor Komlóra kikerült nevelőszülőkhöz, ott is bántalmazták és megszökött, és akkor úgy került ide.

Én azt mondom, hogy a nevelőszülők 10%-a, ha normálisan bánik a gyerekekkel. Szerintem a környéken nagyon sokan élnek ebből. És ezt mindenki tudja, a gyámügyesek is, ők is tisztába

vannak vele. Úgy jönnek ki ellenőrizni, hogy előre bejelentik, addigra meg persze rendbe raknak mindent. Sok család van úgy, hogy a gyerekeket elvitték tőlük és panaszkodtak, hogy miket csináltak velük, és mit kellett csinálniuk, de mindig kaptak gyereket. Pedig büntetőeljárás indult ellenük, és így is, mivelhogy állítólag nincsenek összeköttetésben ezek a hálózati pontok, ezért Egerből hoztak ide például gyerekeket. Valaki szólt a gyámügynek, hogy ezek után hogyhogy hozhatnak ki gyereket, és akkor ezek után elvették őket. Így játsszák ki a rendszert. Ez 3-4 éve volt, azóta folyik a tárgyalás, még el is húzódnak ezek az ügyek.

Említette, hogy amikor a rendőrség kijött, akkor az apa úgy reagált, hogy csaknem felételezik ezt róla... Ő haragos volt, vagy nyugodt?

TJ: Nem, az apáról senki nem gondolta volna... Kifelé mindig azt mutatta, hogy minden jó, a gyerekek futva mentek megölelni, amikor megjött értük, hogy “szia apa”... Volt egy kisfiú, akiről tudom, hogy nem mert cipőben felmenni focizni a pályára, csak mezítláb, nehogy koszos legyen, mert akkor otthon baj lesz.

Az anyával mi a helyzet? Tudott mindenről?

TJ: Igen, szerintem mindenről tudott, csak neki csönd volt otthon. A férfi volt az, aki irányította a családot. És érdekes, hogy náluk is, meg mindkét családban volt egy olyan gyerek, aki kedvenc volt, aki mindent megkapott és szinte szolgálták a többiek. Azt kapták a többiek, amit meghagyott. Érdekes, hogy az egyik családban ez egy csecsemő volt, a másikban meg egy 11-12 éves kislány.

És ők ugyan úgy nevelt gyerekek voltak?

TJ: Persze, mind az volt.

Pedig voltak jelek, konkrét jelzések, mert a Kisvaszari óvodában is észlelték, mert oda jártak a gyerekek, hogy rosszul bánnak velük, és mégis kaptak gyereket.

Éppen Brigi esetéről beszélgetünk, Ön volt az osztályfőnöke akkoriban?

BA: Igen, egy darabig. Ez rögtön az elején volt, egy októberi hétvégén. Judit hívott, hogy baj van, egyik péntek vagy szombat éjszaka. Én ezt nem nagyon vettem észre, nem lehetett látni rajta, hogy problémái vannak. Toleráns, fegyelmezett gyerek volt. Én alsóban ismertem azért, kifejezetten aranyos lány volt. Nem tanítottam, magát a tanulmányi eredményeit nem tudtam, de olyan jó benyomásaim voltak vele kapcsolatban. Ruhájára, tanszereire vigyázott, azokra igényes volt, higiéniai állapota jó volt, tiszta volt, erre kifejezetten oda is figyeltek a nevelőszülők. Amit kiemelnék, hogy már alsóban is feltűnt egyébként, hogy a szeretetre, törődésre nagyon éhes volt. Onnan tudom, hogy a tanítóit, tanárait nagyon gyakran ölelgette, alsóban azért ez még előfordult. Fegyelmezett volt, magatartása példaértékű volt, feladatait becsületesen végezte ebben az egy hónapban, amikor én vele foglalkoztam. Én történelmet, irodalmat és nyelvtant tanítottam neki. Jó kedélyű, vidám kislány volt, úgy emlékszem, hogy ő is úgy volt, hogy nem elsőben jött, hanem később, de nagyon hamar beilleszkedett az osztályközösségbe.

TJ: Én úgy emlékszem, hogy délután soha nem akart hazamenni, mindig az utolsó pillanatig maradt, szeretett itt lenni.

BA: Nekem a Judit szólt, hogy probléma van, ez ilyen hétvége táján volt, és akkor be is mentünk hozzá, a tanárok. Vittünk be ruhát, kis elemózsiát. Talán külsérelmi nyoma is volt, be volt kékülve a szeme, nekem ez tűnt fel. De előtte nem lehetett látni rajta a bántalmazottságot.

TJ: Persze, a Feri ügyelt rá, hogy minden tökéletesnek tűnjön, aztán kiderült, hogy mégse annyira.

BA: Igen, talán még az első szülői értekezleteken is megjelent. Érdeklődött és teljesen partner volt. Én egy hónapig voltam csak osztályfőnöke, én csak nagyon keveset tudtam. Akkor vitték másnap az összes gyereket, a nagyszülőktől is.

A Tomiék is ide jártak, ő hatodik vagy hetedikes volt. Én akkor kerültem ide, amikor a Tomi elsős volt. Feltűnő jelenség volt, problémás gyerek volt. Dühkitörései voltak, gyógyszert szedett rá, elaludt az órán a hatására.

Akkor ebben az esetben a fizikai körülmények nem voltak rosszak...

BA: Nem tudom. Ugye úgy van nálunk, hogy ötödikes osztályfőnökként elmegyünk családlátogatásra, én el szoktam járni. Mivel év eleje volt, odáig még nem jutottam, hogy elmenjek. Én nem láttam, hogy ő hol lakik, milyen körülmények között. [...]

TJ: A fizikai körülményeik nem voltak rosszak.

BA: Ami feltűnt, hogy a nevelőszülők valami nagyobb, minőségi terepjáróval jártak.

Általában a nevelőszülők autót vesznek a gyerekekre szánt pénzen...

BA: A Brigire mindig lehetett rá számítani, a leckéit elkészítette. Nem nagyon volt még számonkérési lehetőség, az első hetek még az ismerkedésről, órarend kialakításáról szól. Nem volt vele negatív tapasztalatom ebből a szempontból. Úgy gondolom, hogy a Brigiből jó tanuló lenne. Tavaly ballagott volna, szerintem benne lett volna az első három legjobb tanulóban. Ő most ilyen 16-17 év körül van. Én utoljára ott a kórházban találkoztam vele.

A családnál azóta nincsenek gyerekek?

BA: A családnál azóta nincsenek gyerekek, se a nagyszülőknél, ezért egy házba költöztek, sokan vannak most... Pletyka szinten hallottam, hogy nem csak autót vettek, hanem traktort talán...

[...] Ekkor a Tomika és mindenki megnyílt, előtte nem mertek beszélni. Meg voltak félemlítve, mert tudták, hogy ha elmondják itt, akkor otthon kapnak. Nem tudjuk biztosan, csak gondoljuk ezeket.

Őnök szerint milyen általános jelekre lehet figyelni?

TJ: A gyerekek ezt magukban tartják, nem nagyon beszélnek az otthoni dolgokról, maximum egymás között, ezt lehet visszahallani.

BA: Volt például a Zalánka, ott voltak jelek, az egy nagyon szerencsétlen helyzet volt. Az mindenkit megrázott, mert ő egy nagyon aranyos gyerek volt, hányattatott sorsú.

TJ: A mamával meg a papával élt, mert az anyuka elhagyta, az apuka meg elment egy másik hölgygel. A Zalánka maradt a nagyszülőkkel, a papa volt a mindene, de ő meghalt, akkor maradt a mamával, aki minden másnap dialízisre járt, együtt mentek, akkor tavaly meghalt a nagymama, akkor apuka összeveszett közben a barátnővel és hazaköltözött, de volt ő külföldön is. Akkor pár hónapig az apa nevelte, de hát az nem volt nevelés. Az a gyerek éhes volt, koszos volt, ápolatlan volt...

BA: A menzán raktuk neki össze a maradékot, mert téli szünet után ott állt az ajtóban, hogy mikor lesz már dél, hogy tudjon enni. A Zalánka mindent megevett, és csomagoltak is neki el, hogy legyen mit ennie a hétvégén otthon. Paplant adtak neki, de az is fekete volt. Ő a földön feküdt. Nem volt kályha, az apa eladta a tél közepén. A fürdőszobában aludt, vagy valami ilyesmi... És ennek nyoma volt: állandóan koszos volt, és ő már nagyfiú volt, hatodikos volt, de nem tudott fürdeni, és ezt azért éreztük.

TJ: Apuka azt mondta, hogy minden nap elküldi mosakodni, de hát hova menjen, ha nincs víz, nincs fűtés. Egy darabig a Tomiéknál lakott, de egy idő után ők se vállalták már és végül kiemelték a családból. Talán Komlóra vitték, és jobban van.

BA: Van mit enni, azt mondta hogy ő ennek nagyon örül, hogy nem éhes, hogy van mit tenni-venni. Az osztályfőnökével is tartja a kapcsolatot, meg komlói ismerősökkel.

Ő tényleg egy olyan gyerek volt, akire nem tudtál rosszat mondani. Persze mindig voltak neki balhéi abból kifolyólag, hogy megvezették... Meg a látta, hogy a többieknek voltak focis kártyái, de neki sose voltak, ezért elvett a másikéból... Ő is szeretett volna, próbált beilleszkedni.

Azt mondta, hogy ő most nagyon örül, mert lesz mit enni, melegben lesz, lesz szép ruhája, kis zsebpénze is lesz.

TJ: Bár én most azt hallottam, hogy az anyuka magához akarja venni... Sose foglalkozott vele. Mesélte a kisgyerek, hogy ment az utcán, szembe jött vele az anyja és nem ismerte meg...

A Zalánka esetében a szülők, vagy aki éppen nevelte szegényt, tiszták voltak, csak a gyermek volt ennyire elhanyagolva, vagy ők sem?

BA: Amikor Covid volt, Facebookon tartottuk a kapcsolatot. Volt, hogy küldött egy képet, amin látszik hogy a lába teljes géz. Kérdeztem, hogy eltört, azt mondta nem, forró víz. Ráment a lábára, kötözésre járt. És ott a képen meg tiszta kosz volt minden. Véletlenül ömlött rá, de hát ez is elhanyagolás...

TJ: És ő találta meg a mamáját holtan egy éjszaka. Amíg a papa meg a mama volt, akkor sem volt túl rózsás a helyzet. Akkor is koszos volt, ápolatlan volt, de legalább volt mit enni.

BA: Volt, hogy ünnepség volt, de nem volt képes felöltözni. Mindig az itteni rejtett tartalékokból öltöztettük fel, mindenki hozott neki mindent.

Szokott lenni ilyen filléres vásár az iskolában, ahol minden 100, meg 50 Ft. És elviszik, régi játékokat, akár 10 Ft-ért, ha nincs neki több. Igyekszünk segíteni.

TJ: A rengeteg hiányzás is intő jel lehet. És a szülő hibájából, egyszerűen nem is értjük, hogy miért. Annyira óvja, védi, mint egy babával, úgy bánik a nyolcadikos gyerekekkel. Inkább beviszi a kórházba kivizsgáltatni, minthogy iskolába menjen. És voltunk családlátogatáson, jók az életkörülmények, megvan mindene a gyerekeknek... Csak ennyire nem érdekli őket a dolog.

BA: Van olyan lányunk, aki tavaly volt nyolcadikos, és most szült. De volt olyan eset, hogy itt volt terhes a lány. Ő is nyolcadikos volt, de már csak akkor vették észre, meg akkor mondta el, amikor már... A ballagásra már nem is jött.

TJ: Volt egy lány, aki szintén terhes volt, de attól tartottak, hogy az apja a baba apja. Elvitték, kiemelték őket, de végül is kiderült, hogy nem ő az, ezért visszakerültek két év után, de most lehet, hogy védelembe veszik őket, mert az apa állítólag lányokat futtat, meg drogot árul, emiatt...

BA: És ez azért látszik. Pedig ezek a lányok okosak. Mind értelmes, érzékeny, kifejezetten eszes lányok. Az Anasztázia is most volt versmondó versenyen. Rá lehet számítani. Nem szorgalmas, de eszes. Aztán pedig nincs háttértámogatás, és ebből aztán semmi nem lesz...

Az Adrián is például... A mama neveli, az apa lelépett egy másik asszonnyal talán, és gyerekkorában meg akarták fojtani a vízben.... De az Adrián is egy ilyen iszonyat okos gyerek volt, gimnáziumba való gyerek volt.

TJ: Például a Tóth család, ott van három gyönyörű lány, az is ilyen mintacsalád.

BA: Szerintem van vagy hat, nagyobbak is vannak. Szőke, szép lányok. Voltam náluk családlátogatáson, aztán megdöbbenem, hogy ők ilyen rossz körülmények között élnek. Pedig aztán róluk nem gondolná az ember. Tanult anyuka van, majdnem elvégezte a tesi szakot, tehát egyetemre járt, csak nem fejezte be...

TJ: És egy alkoholista, idióta apa. Én őt gyerekkorom óta ismerem, folyamatosan agresszív volt. Volt olyan, hogy a kislány rosszul lett.

BA: Igen, mert ő és a legjobb barátnője, az Antónia szomszédok, és a két család úgymond versenyzett egymással. Ők tehetősek, jómódúak, és egymás mellett laknak, ezért a lányok nyilván barátnők. Sokáig ilyen harc ment köztük. Elkezdtek sértegetni a Virágot, az meg zokon vette. Amikor voltunk táborban, akkor is ott ült a sarokban és zokogott, hogy őt bántalmazzák. Egyszer itt rohama volt, hogy ki kellett hívni az orvost, mert nem kapott levegőt. Annyira beleélte magát, ijesztő volt.

Pánikrohama volt?

BA: Igen, igen. Hetedik-nyolcadikra meg már nem érdekelte őket annyira, akkor már nem vette fel annyira ezeket a dolgokat egyik se. Pedig mindkettő kedves, okos kislányok voltak, mindegyik főiskolát végzett, dolgozik, meg ilyesmi.

Hát igen, lehetne sok mindent mesélni. A Kareszék is, az sem egy tiszta dolog szerintem...

TJ: Igen, van 2-3 saját gyerek, meg mellette nem tudom hány, amiből élnek. Van egészen csecsemő, pár hetes gyerek és teljesen külön, hogy azok a nevelt gyerekek, ezekből élünk, itt vannak sajátok, azoknak mindent...

BA: Audival járnak, a legújabb autó szalonból. Ott is jártam családlátogatáson, bár az még a régi ház volt, és akkor ott ültek a küszöbön két fekete cigánygyerek. Kérdeztem, hogy kik ezek, azt mondták, hogy senkik. Belőlük élünk, és meg is mondták. Lehetett is látni, a Karesz meg a Bence márkás ruhákban járt, a kisgyerek meg a levetett, egy hétig ugyanabban a ruhában van. Ők konkrétan szerintem ebből élnek.

A Tibi is, ennek az áldozata volt szerintem. Szerencsétlen úgy jött iskolába, hogy befagyott a vize, meg állandóan éhes volt. Volt, hogy reggel úgy jött, hogy neki kellett kiganézni a tyúkokat iskola előtt. [...]

Interjú: Boda Anita, védőnő

Tudna mesélni egy kicsit a munkájáról, hatásköréről? Hogyan tud segíteni Ön, mint szakember családon belüli erőszak észlelésekor? Hogyan működik ilyenkor a rendszer?

Védőnőként a munkám elsősorban prevenció. Gondozom a várandósokat, a 0-6 éves korú gyermekeket, valamint óvodában, iskolában is látok el egészségnevelési feladatokat. Családlátogatások során, valamint a rendelőben, tanácsadások, orvosi vizsgálatok alkalmával is találkozom a kisgyermekkel, így esetleg a bántalmazás, elhanyagolás nyomai könnyen észrevehetőek. Komplex családgondozást végzünk, így a családban a megszokottól eltérő hangulati változások, feszültség érzékelése stb. is árulkodó lehet. A pedagógusokkal is szoros a kapcsolatunk, így ha egy kisgyermek viselkedése hirtelen megváltozik pl. hangulat ingadozásai lépnek fel, elszigetelődik a kortársaitól, romlik a tanulmányi teljesítménye, iskolakerülés történik, az tudomásunkra jut. Bármilyen negatív tapasztalunk, a gyermekjóléti szolgálat felé van jelzési kötelezettségünk, s ők megteszik a szükséges lépéseket.

Körzetemben anyaothont is látok el, ahol több bántalmazott anyával és gyermekkel is találkozom.

Tudna mesélni 1-2 olyan az esetekről, amikor családon belüli erőszak gyanúját észlelte?

1. Eset: Fiataalkorú várandósságából született csecsemő, rossz szociális körülmények között élnek nagyszülőkkel, dohányos környezet, roma család. Tanácsadás alkalmával tapasztaltuk, hogy a 8 hónapos baba mellkasán cigarettával való megégetés nyoma látható. Nem életkorának megfelelően táplálják. Apa drogozik is, alkalmi munkából élnek. A baba oltásai késnek, nem hozzák megfelelő időben az orvosi és védőnői szűrővizsgálatokra. Gyermekjóléti szolgálat felé jelzés történt. Gondozásba vételük megtörténik, majd kiemelik a gyermeket a családból, nevelőszülőkhöz kerül.

2. Eset: Házaspár 2 gyermekkel, házuk leég. Párkapcsolati problémák is adódnak, anya elköltözik új élettárhoz. Gyermek is születik a kapcsolatból. Az élettárs gyakran ivott, az anyát, és az előző házasságból született gyermekeket is bántalmazza fizikailag több alkalommal, emiatt kerülnek anyaotthonba. Zaklatottsága, szeretetlenség és értéktelenség érzés miatt az iskoláskorú gyermeknek romlott az iskolai teljesítménye, deviánssá vált, öngyilkossági kísérlete is volt felső tagozatban, ekkor már az anyaotthonban éltek. Legkisebb testvérére féltékeny, mivel őt látogatja és elviszi az édesapja, őt viszont a sajátja nem, egy alkalommal pl. a szobába a szőnyegre is pisilt (felső tagozatosként), mikor testvéréhez jött az édesapa. Pszichológus foglalkozott vele sokáig, majd egy másik anyaotthonba kerültek Budapestre, mert anyának ott lett munkája.

Hogyan hathat a gyermek személyiségére a fizikai bántalmazás, a szexuális bántalmazás, érzelmi bántalmazás, érzelmi elhanyagolás? Milyen rövid, illetve hosszú távú következményei lehetnek?

A gyermekbántalmazás rövid távú következményeként fizikai sérülések és lelki zavarok keletkezhetnek. A csecsemő megrázása agykárosodáshoz vezethet, illetve más fizikai bántalmazás csonttörésekhez, égési sérülésekhez. Hosszú távú következményei kihatnak a felnőttkorra is. A fizikai sérülések maradandó testi károsodást és pszichés zavarokat okozhatnak. Az érzelmi bántalmazást elszenvedő gyermekek már kamaszként hajlamossá válhatnak a bűnözésre, deviáns viselkedésre, erőszakos cselekedetek elkövetésére.

A szexuálisan bántalmazottak szexuális játékokat kezdeményezhetnek a társaikkal, s mindez megjelenhet a rajzokban, játékokban, nagyobbaknál étkezési zavarok alakulhatnak ki. Felnőttkorban kötődési, párkapcsolati, nőgyógyászati problémák.

Hogyan tekint a gyermek a bántalmazó szülőre, illetve a bántalmazott szülőre?

pl. Anyaotthonba került nő fiúgyermekeivel, akik a bántalmazás miatt anyát okolták, hogy nem lépett ki korábban a kapcsolatból, majd később pedig a legnagyobb fiú átvéve a bántalmazó apa mintáját hozta, s az iskolában verekedési problémái lettek

Mi marad ezekből a traumákból felnőttkorra?

Nagy az esély arra, hogy ő maga is veszélyeztesse a gyermekét, mert ott van számára a rossz negatív minta. Gyakran válnak felnőttként szenvedélybeteggé, pszichésen labilissá, párkapcsolati, kötődési nehézségeik lesznek.

Milyen módon lehetne megelőzni a bántalmazást?

A veszélyeztetett családok kiszűrése, illetve a családok szociális támogatása fontos. Valamint az is, hogy a szülői alkalmasság valóban megfelelő legyen.

A SZAKDOLGOZAT TARTALMI KIVONATA

A családon belüli erőszak hatása a koragyermekkorai fejlődésre **Végh Viktória**

Óvodapedagógia szak, alapképzés, nappali képzés
Neveléstudományi Intézet

Belső témavezető: Dr. Podráczky Judit egyetemi docens, a Gyermeknevelési Tanszék vezetője
Dr. József István egyetemi docens

A bántalmazás felismerésében óriási szerepe van a jelzőrendszer tagjainak. A bántalmazás jele lehet a gyermek ápolatlansága, éhsége, a szexuális bántalmazásnak vannak más specifikus jelei is. A családon belüli problémákat jelezheti a gyermek viselkedésének hirtelen megváltozása, iskolai teljesítményének romlása és a sok iskolai, óvodai hiányzás. Fontos a pedagógus érzékeny hozzáállása a problémás gyermekhez akkor is, ha nem bizonyított a bántalmazás. A szülővel való kommunikáció és a családlátogatások is segíthetnek az észlelésben. Ha fény derült a problémára, minél előbbi jelzést kell adni. Ezek után a gyermeknek az érzelmi odafordulásunkkal és türelmünkkel tudunk a legtöbbet segíteni, de egyes elhanyagolások esetekben ruhaadományozás, vagy ételcsomagolás is segítség lehet.

A bántalmazás visszafordíthatatlan következményekkel jár: a gyermek akkor is bántalmazott, ha partnerbántalmazás történik a családban, személyisége több fronton sérülhet következtében. Általában beleszületik az agresszióba, ezért azt tekinti természetesnek. A gyermekek félelemben és büntudattal élnek, kötődésük még szorosabbá válik az áldozathoz. Előfordulhat az áldozat hibáztatása és az agresszorral való azonosulás is. Kötődési és lelki zavarok, maradandó testi károsodások követhetik. Ezek a traumák befolyásolják a párválasztást, majd a gyerekként bántalmazott felnőttek maguk is bántalmazóvá, vagy újbóli áldozatokká válhatnak. A szexuális bántalmazás következtében sérül a szexualitás is.

A jelzőrendszer problémája, hogy a jog nem képes kategorizálni a különböző bántalmazástípusokat, és nem számol az erőszak lelken ejtett sebeivel sem. Megnehezíti a problémák megoldását, ha a jelzőrendszerben dolgozó szakemberek felszínesen vizsgálódnak, vagy hibás az agresszióhoz való hozzáállásuk.

A problémák megelőzése lehetséges a családok szociális támogatásával, és a veszélyeztetett családok és gyermekek mielőbbi kiszűrésével. Segíthet a szakmabeliek érzékenyítése, valamint a gyermekbántalmazás mélyrehatóbb tanítása a pedagógusképzésben. A gyermekek figyelmét már óvodás és kisiskolás korban el lehet kezdeni felhívni a családon belüli erőszak prevenciójára, az életkori és egyéni sajátosságainak megfelelően.

NYILATKOZAT

a záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió¹ nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: VÉGH VIKTÓRIA
A Hallgató Neptun kódja: MC233Z
A dolgozat címe: A CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAK HATÁSA A
A megjelenés éve: 2023 KORAGYERMEKKORI
A konzulens tanszék neve: GYERMEKNEVELÉSI FEJLŐDÉSRE
TANSZÉK

Kijelentem, hogy az általam benyújtott záródolgozat/szakdolgozat/diplomadolgozat/portfólió² egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, s az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a Záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe.

Kelt: 2023 év 05 hó 08 nap

Végh Viktória
Hallgató aláírása

¹A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

²A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

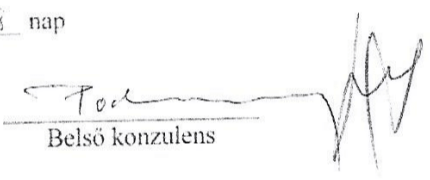
**KONZULTÁCIÓS
NYILATKOZAT**

A VÉGH VIKTÓRIA (név) (hallgató Neptun azonosítója: MC2332)
konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a
záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfólió¹ áttekintettem. a hallgatót az
irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól
tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védésre
javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem³

Kelt: 2023 év 05 hó 08 nap

Belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törlendő.

² A megfelelő aláhúzendő.

³ A megfelelő aláhúzendő.